

**T.C KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

PUTİN DÖNEMİNDE RUSYA'NIN BALKANLAR POLİTİKASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yunus DİLFİRUZ

KOCAELİ- 2021

**T.C KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

PUTİN DÖNEMİNDE RUSYA’NIN BALKANLAR POLİTİKASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yunus DİLFİRUZ

Prof. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 08.09.2021/ 18

KOCAELİ- 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGE VE KISALTMALAR.....	V
TABLO LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUSYA DIŞ POLİTİKASININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	7
1.1. DIŞ POLİTİKA.....	7
1.2.RUSYA FEDERASYONU VE RUS DIŞ POLİTİKASININ DOKTRİNLERİ.....	15
1.2.1. Sovyet Dönemi Dış Politika ve Doktrinler.....	15
1.2.2. Yeltsin Dönemi Dış Politika ve Doktrinler.....	19
1.2.3. Putin Dönemi Dış Politika ve Doktrinler.....	23
1.3. RUS DIŞ POLİTİKASININ ETKİ ARAÇLARI.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

2. BALKANLAR VE RUSYA’NIN BALKAN ÜLKELERİ İLE SİYASİ VE GÜVENLİK İLİŞKİLERİ.....	37
2.1. BALKANLAR.....	37
2.2. ARNAVUTLUK VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ.....	43
2.3. BOSNA HERSEK VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	46
2.4. BULGARİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	49
2.5. HIRVATİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	52
2.6. KARADAĞ VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	55
2.7. KOSOVA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	57
2.8. KUZEY MAKEDONYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	60
2.9. ROMANYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	62
2.10. SİRBİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	64
2.11. SLOVENYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ	67

2.12.YUNANİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ.....	69
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA'NIN BALKAN ÜLKELERİ İLE İKTİSADİ İLİŞKİLERİ.....	72
3.1. ARNAVUTLUK İLE İLİŞKİLER	79
3.2. BOSNA HERSEK İLE İLİŞKİLER.....	82
3.3. BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLER.....	84
3.4. HIRVATİSTAN İLE İLİŞKİLER.....	85
3.5. KARADAĞ İLE İLİŞKİLER.....	87
3.6. KOSOVA İLE İLİŞKİLER.....	89
3.7. KUZHEY MAKEDONYA İLE İLİŞKİLER.....	91
3.8. ROMANYA İLE İLİŞKİLER.....	92
3.9. SIRBİSTAN İLE İLİŞKİLER.....	94
3.10. SLOVENYA İLE İLİŞKİLER.....	96
3.11. YUNANİSTAN İLE İLİŞKİLER.....	97
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	121

ÖZET

Rusya Federasyonu Vladimir Putin liderliğinde tarihsel gücüne ulaşmak ve küresel aktör olarak tekrar dünya siyasetine yön vermek adına köklü reformlar yaparak askeri, siyasi ve toplumsal hayatı yeniden şekillendirmiştir. AB ve NATO genişlemeleri karşısında tehdit algılaması artan Rusya Federasyonu, 2000'li yıllar ile birlikte bölgesel denklemlerin dışına çıkmış, küresel boyutta politika üretme ihtiyacı hissetmiştir. Balkanlar coğrafyası büyük güçler için her dönemde bir cazibe merkezi olmuş ve uluslararası ilişkileri temelden etkilemiştir. Etnik ve dini çatışmaların sert ölçüde yaşandığı Balkanlar bölgesi Rusya Federasyonu açısından güneye açılan bir saha olarak görülürken aynı zamanda enerji politikaları kapsamında transit bir güzergâh niteliği taşımaktadır. Rusya, Güney Akım ve Türk Akımı gibi önemli doğal gaz boru hattı projeleri ile Avrupa pazarına alternatif yollardan ulaşmak için strateji geliştirmektedir. Rusya, bölge ülkelerine yönelik izlediği dış politikasını Ortodoks-Slav kimlik temelinde inşa etmektedir. Bu çalışma ile Rusya Federasyonu'nun Balkanlardaki devletlere yönelik izlemiş olduğu dış politika incelenecek olup, ilişkiler siyasi, güvenlik ve ekonomik boyutları üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Vladimir Putin, Balkanlar, Dış Politika, Enerji

ABSTRACT

Under the leadership of Vladimir Putin, the Russian Federation has reshaped the military, political and social life by making radical reforms in order to reach its historical power and to direct the world politics as a global actor. The Russian Federation, whose threat perception increased in the face of EU and NATO enlargements, moved out of regional equations in the 2000s and felt the need to produce policies on a global scale. The Balkans geography has always been a center of attraction for great powers and has fundamentally affected international relations. While the region of the Balkans, where ethnic and religious conflicts are experienced at a harsh level, is seen as an area opening to the south for the Russian Federation, it is also a transit route within the scope of energy policies. Russia is developing a strategy to reach the European market through alternative routes with important natural gas pipeline projects such as South Stream and Turkish Stream. Russia builds its foreign policy towards the countries of the region on the basis of Orthodox-Slavic identity. In this study, the foreign policy of the Russian Federation towards the states in the Balkans will be examined, and the relations will be evaluated through their political, security and economic dimensions.

Keywords: Russian Federation, Vladimir Putin, Balkans, Foreign Policy, Energy

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AK: Avrupa Konseyi

BDT: Bağımsız Devlet Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

FDI: Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Frankofon: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

KEİÖ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

KGB: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (SSCB İstihbarat Teşkilatı)

KOMİNFÖRM: Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

SIYRIZA: Radikal Sol Parti

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

UCM: Uluslararası Ceza Mahkemesi

UÇK: Kosova Kurtuluş Ordusu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ekonomik Büyüme Oranları.....40

Tablo 2: Balkanlar Temel Ekonomik Göstergeleri.....41

Tablo 3: Balkanlar Dış Ticaret Oranları.....42

GİRİŞ

Ulus devletlerin uluslararası ilişkilerde başat özne haline geldiği, toprağa dayalı imparatorlukların düzenli olarak güç kaybettiği ve dünya haritasının sürekli olarak yeni devletlere yer açtığı dönemlerde varlığını devam ettirmeyi başarabilmiş olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Soğuk Savaş'ın kaybedilmesinin ardından çözülme sürecine girmiştir. SSCB'nin dağılmasıyla yeni kurulan Rusya Federasyonu, devralmış olduğu mirasın enkazı ile uzun yıllar uğraşmak durumunda kalmıştır. Ekonomik, askeri, siyasi vb. alanlarda yaşanan yıkımın en büyük çıktılarında biri ise toplumun yaşamış olduğu ağır bunalım ve sorgulama ortamı olmuştur.

Başta ekonomi olmak üzere askeri, siyasi ve toplumsal kaos ortamının sonlandırılması yeni kurulmuş olan Rusya Federasyonu'nun sağlam temeller üzerine inşa edilmesi temel amaç haline gelmiş ve bu yönde özellikle 2000'li yıllar ile birlikte Putin döneminde önemli aşamalar kaydedilmiştir. Putin ülkesinin tıpkı SSCB döneminde olduğu gibi küresel siyasette etkin ve söz sahibi olmasını hedeflemiş, bu doğrultuda hızlı toparlanma ve kalkınma hamlelerini başlatmıştır. Putin yönetimi altında Rusya Federasyonu'nda ekonominin öncü olarak kabul edildiği bir kalkınma planlanmıştır. Bu süreçte ekonomik kalkınmanın pozitif yönlü destekleyeceği başta askeri, siyasi alanlar olmak üzere birçok alanın desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda iç ve dış politikayı eski gücüne kavuşturmanın hedeflendiği bir dönüşüm süreci başlatılmıştır.

İç politikada gücü elinde toparlamayı başarmış bir iktidarın dış politikadaki hedeflerine daha sağlam adımlarla ilerleyeceği siyaset bilimi açısından yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yılların başında bu sorunları aşan Putin iktidarındaki Rusya Federasyonu bölgesel ve küresel hedefleri doğrultusunda uluslararası aktörlerle iş birliği sürecini güçlendirmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Rusya Federasyonu'nda bu hedefler doğrultusunda etkinliği ve verimliliği sağlamak adına yeni konseptler ve doktrinler ortaya konulmuş, küresel güç olma arzusu bu metinlerde de kendisini göstermiştir. Küresel güç olmanın uluslararası arenada taraflara büyük avantajlar sağlamanın yanında politika yapım ve uygulama sürecini de kolaylaştırdığı düşünüldüğünde, bu avantajlı konuma erişmek adına Rusya Federasyonu'nun Putin yönetimi ile birlikte yeni yaklaşımlar

edindiği ve bu yeni yaklaşımlar ile bölgesel ve küresel denkleme belirleyici olma arzusunun yöneldiği görülmektedir.

Uluslararası ilişkilerde büyük dönüşümlerin yaşanmış olduğu 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında küresel siyasette kuşkusuz en önemli sorunlardan birisi olarak Uluslararası Terörizm sayılmaktadır. Gerek Rusya Federasyonu'nun içerideki ayrılıkçı terör grupları, gerek SSCB içerisinden bağımsızlığını ilan ederek yeni kurulmuş devletlerde meydana gelen terör hadiseleri ve gerekse de 11 Eylül saldırıları bağlamında ABD'nin yaşamış olduğu kriz ortamı ile oluşan yeni düzen bu dönemin en önemli başlıkları olarak görülebilmektedir.

Amerika tarafından 11 Eylül sonrası oluşturulmak istenilen yeni düzende terörizmle mücadele ve bu mücadele için iş birliğine büyük önem verilmiş, Rusya Federasyonu'nun yeni başkanı olan Putin'de bu süreçte aktif katkı sunma yolunu izlemiştir. Kendi başkanlığı dönemi öncesinde batı yanlısı iktidarların yol ve yöntemlerinden farklı bir duruş sergileyen Putin, her ne kadar kurtuluşun batıda olduğu fikrine karşı durmuş olsa da ilk dönemi itibari ile iş birliği sürecinin başta ekonomik sıkıntıların çözümü dahil bazı süreçlere katkı sağlayacağı fikrini benimsemiştir. Birleşmiş Milletler ile süreci yönetmekten ziyade NATO şemsiyesi altında ve ABD öncülüğünde yürütölmeye çalışılan terörle mücadele sürecinde, başlangıçta Rusya Federasyonu iş birliğine açık ve olumlu katkılar sunmak noktasında yapıcı bir tutum sergilemiştir. Dolayısıyla Rusya Federasyonu'nda içeride yaşanan toplumsal bunalımı aşmak için, ekonomik ve askeri gelişim sürecinde küresel aktörler ile iş birliğinin ülke siyaseti adına olumlu sonuçlar doğuracağı düşüncesi etkinlik kazanmıştır. Bölgesel ve küresel denklemlerde oyun dışında kalmak istemeyen Rusya Federasyonu eski Sovyet coğrafyasında sınırlandırılma ve ABD öncülüğünde NATO tarafından çevrelenmesini engellemek adına dış politikasını yeni bir düzleme taşıma temel hedefiyle hareket etmek istemiştir.

Rusya Federasyonu'nun tarihsel olarak bağlarının bulunduğu Balkanlar'a ilgisi kuşkusuz Putin ile başlayan yeni dönemin bir ürünü değildir. Sıcak denizlere inme politikası kapsamında Çarlık dönemlerinden itibaren ilgi noktası olmayı başaran bu alternatif güzergâh Sovyet döneminde de ortak ideal/ideoloji kapsamında yakından takip edilmiştir. Küreselleşmenin öneminin her geçen gün arttığı, buna karşın bölgesel yapılanmaların da önemli birer güç olarak varlıklarını devam ettirdiği

2000'li yıllar ile birlikte Rusya Federasyonu, Balkan ülkelerinin önemi noktasında yeni çalışmalara yönelmiştir. Dünyanın en önemli enerji ihracatçılarından birisi olan Rusya Federasyonu bölgeyi bir pazar olarak görmenin yanı sıra bölgeye Avrupa Birliği üyesi ülkelere yönelik ticaret için bir transit güzergâh olma misyonunu da yüklemektedir.

Rusya Federasyonu 1990'lı yıllardan itibaren batı dünyası ile iyi ilişkiler kurmanın ve batı sistemine dahil olmanın ülke gelişimi açısından doğru bir seçim olduğu fikri ile yönetilmeye çalışılmış olsa da ekonomideki ağır yükün kapitalist sisteme entegre olarak çözülmesi bir yana daha sorunlu bir yapıya kavuşturduğu Avrasyacılar tarafından sürekli olarak dile getirilmiştir. İktidarının ilk yıllarında Atlantikçi görüş ile Avrasyacı görüş arasında bir denge unsuru gibi görünen Putin, batıyı ülkesi adına tehdit olarak algılamaya başlayınca daha Avrasyacı bir yaklaşımı benimsemiş ve ülke yönetimine bu yaklaşımın yansımalarını yerleştirmiştir. Bu süreçte Rusya Federasyonu'nda Putin enerji konusunda süper güç olarak bölgede yerini sağlamlaştırma, merkezi yapının güçlendirilmesi yolu ile ayrılıkçı hareketlerin önce bastırılması ve ardından top yekun yok edilmesi, dünya siyasetinde tek kutuplu yapının terk edilmesi, ana politik düşüncelerden birisi olan yakın çevrenin hayata geçirilmesi gibi hedefleri öncü alan siyasi süreci başlatmıştır.

Uzun yıllar etki sahası içerisinde bulunan Balkanlar da bu yeni sürecin bir parçası haline getirilmek istenilmiştir. Enerji konusunda başat güç olma hedefinin bir parçası haline gelen bölge, aynı zamanda Karadeniz'in güvenliği açısından da aynı bir öneme sahip olmuştur. Rusya Federasyonu'nun dış politikasının Putin yönetimi ile birlikte daha pragmatist ve realist bir taban üzerine kurgulandığı düşünülmektedir. Realizmin klasik güce önem veren, ulusal güç ve ulusal güvenlik gibi kavramları ön plana çıkaran yaklaşımı Putin yönetiminde de kendisini göstermiş olup bu temel üzerine kurgulanan dış politika enerjinin sağladığı ekonomik gücün de etkisi ile her geçen gün daha aktif bir hal almıştır.

Dış politikanın analiz edilmesi noktasında literatürde birey ve devlet üzerine yoğunlaşmış çalışmaların izlediği yol genellikle araştırmacıları bir tarafa yöneltmiş ve analizlerin bu düzlemde ilerlemesine neden olduğu görülmektedir. Rusya Federasyonu'nun dış politikası bir devlet geleneğini yansıtmakla birlikte Putin'in güçlü kişiliği karar alma noktasında aktif olarak sürece müdahil olmaktadır. Dış

politikanın belirlenmesi sürecinde bu denli etki eden güçlü liderliklerin, ani kararların alınması ve politika değişikliklerinin keskin olmasına yol açabileceği de göz önünde bulundurulduğunda Putin'in dış politika analizi büyük bir önem taşımaktadır.

Ukrayna'da iktidarın değişmesi ile başlayan ve Kırım'ın ilhakına kadar devam eden süreçte sınırlarındaki tehdit algısını artarak hisseden Rusya Federasyonu dış politikasında önemli değişimler yaşamış olup, Putin'in almış olduğu kararlar doğrultusunda Balkanların önemi bir kez daha yakından hissedilmiştir. Enerjinin batıya nakli konusunda Ukrayna'yı By-Pass etme fikri ve Balkanlardaki devletler ile iş birliğini geliştirerek sürece dahil etme fikri yeni dönem gelişmesi olarak ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği'nin bölge politikaları ile ABD'nin Balkanların yeniden inşası noktasında ortaya koyduğu çalışmalar ve girişimler Rusya Federasyonu'nu bölgede sınırlandırmış ve dış politika sürecini dar bir kalıba hapsedmiş gibi görünmektedir. Çalışmamızda da Rusya Federasyonu'nun bölgeye yönelik politikası kapsamında yapmış olduğu girişimlerin etkinliği ele alınırken AB ve ABD'nin bölgedeki etkinliği de değerlendirme sürecine dahil edilmiştir. Yugoslavya'nın dağılması sürecinden itibaren kaos ve karmaşanın yaşandığı bölgede hâkim olan istikrarsız yapı baskılanmak istenirken yeni sorunların da bu baskılar neticesinde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Rusya Federasyonu da bu noktaları kullanarak bazı devletler ile müttefiklik ilişkilerini güçlendirmek istemiştir.

Çalışmamızın ana sorunsalı Putin döneminde aktif dış politika sürecinde Avrupa Birliği ve NATO gibi ulus üstü yapılar ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri tarafından 'çevrelenme' korkusu kapsamında Balkanlar'ın öneminin sorgulanması ve bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerin çok boyutlu şekilde irdelenmesidir. Çalışmamızda Putin döneminde Rusya Federasyonu'nun Balkanlara yönelik dış politikasının şekillenmesi süreci ele alınacak olup, Putin'in iktidarda olduğu dönemler içerisinde bölge ülkelerine yönelik politikasında bir devamlılık olup olmadığını sorgulanırken, elde edilen bulgular neticesinde varsa değişimin sebepleri ve değişimlere götüren konjonktür analiz edilmeye çalışılacak aksi durumda temel alınan politika ortaya konulmuş olacaktır. Çalışmamız açısından siyasi ve kültürel kodların ortaklık unsuru barındırdığı bölge ülkeleri ile aynı zamanda etnik ve dini

paydaşlıkları da bulunan Rusya Federasyonu'nun 2000'li yıllar itibari ile ortaya koymuş olduğu Balkanlar politikası siyasi, güvenlik ve ekonomik ilişkiler bağlamında her bir Balkan ülkesi için tek tek ele alınmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız genel olarak üç bölüm üzerinden ilerleyecek olup, Rusya Federasyonu'nun dış politika anlamında genel özelliklerini vermeye çalıştığımız birinci bölümde öncelikli olarak dış politikanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Sonrasında Rusya Federasyonu hakkında önem arz eden ekonomik, coğrafi, siyasi, askeri vb. alanlarda bilgiler verilerek üç dönem üzerinden Rus Dış Politikası ile doktrinler ele alınmıştır. Dönemsel analiz Sovyet dönemi, Yeltsin dönemi ve Putin dönemi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Devamında Rusya Federasyonu'nun dış politikasında yer edinmiş olan etki araçlarına değinilmiş, bu araçların dış politikadaki yeri ve önemleri kapsamlı şekilde tartışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Balkanlar coğrafyası ve Balkan ülkeleri özellikle ülkeler arasındaki siyasi ve güvenlik ilişkisinin altı çizilerek Balkanların Rusya Federasyonu ile olan bağı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Rusya Federasyonu ve Balkan ülkelerinin ikili ilişkileri tek tek araştırılmış, tarihsel perspektifte bu ilişkilerin aldığı yol değerlendirilmiştir. Bu şekilde varılan sonuçla Rusya Federasyonu'nun bölgedeki aktif dış politikasının üzerine inşa edildiği zemin analiz edilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise Rusya Federasyonu'nun Balkan ülkeleri ile kurduğu iktisadi ilişkiler ve bu ilişkilerin temel unsurları ele alınmış olup, yine ülke bazında spesifik değerlendirmeler yapılarak bölge genelinde hâkim olan Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası iktisadi yönden değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın hipotezi olarak Rusya Federasyonu'nun bölge ülkelerine yönelik dış politikasında AB ve NATO tarafından sınırlandırıldığı görüşü öne çıkmaktadır. Bölge ülkelerinin siyasi ve güvenlik ilişkileri bağlamında NATO'ya olan yakınlıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca AB'nin bölgeyle olan ticaret hacmi de hipotezimizi ekonomik boyutta destekler nitelikte görülmektedir. Rusya Federasyonu 2000'li yıllar ile birlikte daha aktif dış politika izliyor olsa da Balkanlardaki etkinliği kısıtlı kalmaktadır.

Çalışmada Rusya Federasyonu'nun Putin döneminde Balkan ülkelerine yönelik dış politikasını siyasi-güvenlik ve iktisadi açıdan incelemek için ulusal ve uluslararası literatür taraması, Rusya Federasyonu'nun doktrinlerinin incelenmesi ve küresel anlamda mevcut dış politikanın değerlendirilmesi yöntemleri kullanılmıştır. Kitap, makale, tez vb. yazılı kaynaklardan ve ulusal-uluslararası internet kaynaklarından veriler toplanmıştır. Bunun yanı sıra Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ile ilgili Balkan ülkelerindeki Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'na bağlı dış temsilciliklerin resmi internet sitelerindeki mevzuata, ilişkilere ve güncel durumlara dair bilgilere ulaşılmıştır. Son olarak yapılan araştırmalar incelenmiş, kapsamlı şekilde taranan literatüre özgün bir fayda sağlayabilmek için farklı bir bakış açısı ile konu ele alınmaya çalışılmıştır. Toplanan bilgiler ışığında mevcut durum analizi gerçekleştirilmeye ve görülen eksikliğe istinaden alana konunun ele alınışı bakımından katkı sunmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUSYA DIŞ POLİTİKASININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. DIŞ POLİTİKA

Uluslararası ilişkilerde devletlerin en temel amacının varlığını devam ettirmek olduğu varsayılmaktadır. Bu söylemin gerçekleşebilmesi için de etkili ve güçlü birtakım araçların kullanılması sureti ile diğer devletler ile ilişkiler kurulması, geliştirilmesi ve devamlılığın sağlanması gerekli olmaktadır. Bu noktada devletlerin kurgulamış oldukları bütünü ifade eden kavram yani dış politikayı incelemek faydalı olacaktır.

Andrew Heywood dış politikayı “hükümetlerin genellikle yabancı hükümetlerle ilişkileri yoluyla devlet sınırları dışındaki olayları etkileme ve yönetme girişimlerini ifade eder” şeklinde tanımlamaktadır (Heywood, 2013: 168). G. Modelski, P.J. McGowan, J. Wilkenfield ve C. Hermann gibi isimlerin tanımlamaları incelendiğinde ise ana aktörün devlet olduğu ve devletlerin kendileri dışındaki aktörleri etkilemek amacıyla olduklarının anlatıldığını görülmektedir. Tanımlamalar ise şu şekildedir: G. Modelski; “Toplumların başka devletlerin davranışlarını değiştirmek ya da kendi davranışlarını uluslararası ortama uyumlu hale getirmek için geliştirdikleri faaliyetler sistemi”, P. J. McGowan; “Ulusal ya da merkezi hükümetlerin kendi yasal egemenliklerinin dışında kalan oyunculara yönelik geliştirdiği davranışlar.”, J. Wilkendiold; “Egemen devletlerin kendi egemenlik alanı dışındaki bir durumu değiştirmek ya da yeni bir durum yaratmak amacıyla başlattıkları resmîyet taşıyan eylem ya da tepkiler.”, C. Hermann: “Bir ülkenin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik resmî eylemleri.” (Sönmezoğlu, 2014: 255).

Görüleceği üzere yukarıda belirtilen tanımlamaların tamamı için ortak bir unsur bulunmakta olup, bu unsur uluslararası ilişkilerin de temel ögesi olan devleti işaret etmektedir. 1648 yılında modern devletin temellerinin atılışından itibaren gelişen tüm zaman dilimlerine yayılmış olaylar ve bulgular içerisinde her dönem kendisine güçlü bir yer edinmiş olan devlet dış politika kavramının tanımlanmasında da temele alınmıştır.

Dış politika, uluslararası ilişkilerde devletlerin kendi konumunu korumak, gücünü artırmak ve çıkarlarının gerçekleşmesi adına attığı adımlar ile davranışlar olarak tanımlanabilmektedir (Sümer, 2013: 27). Dış politika konusunda yapılan farklı tanımlamalar mevcut olsa da genel olarak temel alınan nokta devletin devamlılığı olmuş, kendisini koruyan devlet aygıtı üzerinden farklı noktalar ele alınmıştır. Farklı şekillerde analizler yapılmasına karşın dış politika devletlerin kendi çıkarlarını maksimum kılma çabalarından hareketle anlamlandırılacak ve ulusal çıkar ön planda tutulacaktır (Dağı, 2002: 53). Dış politikanın yapım süreci içerisinde karar alıcılar tarafından nihai olarak atılacak adımlar, bu adımlar aracılığı ile erişilmesi planlanan hedefler bulunmaktadır. Dış politika temel anlamda farklılaşmalar olmakla birlikte devletlerin kendi çıkarlarını koruyarak güçlenmelerini sağlamak ve bu süreci devam ettirmek adına uygulamış oldukları adımların, hedeflerin, bu doğrultuda atılan adımların bir bütünü olarak tanımlanabilir. Özetle dış politika, devletin diğer devlet ya da devletlere karşı yürütmüş olduğu politika olarak tanımlanabilmektedir (Kürkçüoğlu, 1980: 311). Küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerin öznelinin değişmesi, devletler dışında yeni aktörlerin ortaya çıkması ve bu sürecin her geçen gün daha da ilerlemesi ile yeni tanımlamalar yapılabilmektedir.

Bu bağlamda devlet dışı aktörlerin ilk dönem itibari ile sürece dahil edilmediği yapılan araştırmalar ve tanımlamaların genel itibari ile devletler özelinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca dış politikayı devletler adına karar alıcılar tarafından farklı devletlere yönelik veya diğer uluslararası aktörlere yönelik uygulanan düşünce ve adımlar olarak tanımlayanlarda bulunmaktadır (Gözen, 2001: 3).

Dış politikanın bu şekilde devletlerin kendi egemenlik alanları dışına yönelik olarak kurgulanmış olması sebebi ile oldukça ilgi çeken bir alan olması kaçınılmazdır. Özellikle iki farklı cihan harbi görmüş olan uluslararası sistemde savaşların artık kesin bir çözüm olmadığı, farklı sorunlara yol açtığı, insan ve doğaya dair daha fazla dikkatli olunması gerektiği gibi yeni düşünce akımlarının ortaya çıkması ile birlikte bu alan da daha fazla popüler olmuştur. Üzerine yapılan çalışmaların sayıca artması ile birlikte yürütme organı olan iktidarın kendi mutlak sahası dışına çıkmış bir alana dair söyleyecek sözü ve uygulayacak adımlarının daha aktif incelenmesi ile dış politikanın incelenmesi şekilleri de değişiklikler

göstermiştir. Dolayısıyla, dış politikalar oluştukları ortam itibari ile bir boşlukta, bilinmezlik içerisinde oluşmamaktadır. Bunun yerine devlete ait coğrafi yapı, nüfus özellikleri, askeri kapasite, ekonomik yapı, yer altı-yer üstü zenginlikleri gibi birçok faktörü içerisinde barındıran kompleks bir yapı dış politikayı oluşturmaktadır.

Dış politika yapım süreci irdelendiğinde karar vericilerinden hangi alana yöneldiğine kadar birçok değişkeni içerisinde barındıran bir süreçle karşılaşılmaktadır. Devlet aygıtı içerisinde dış dünyaya yönelik olarak atılan siyasi adımlar şeklinde sistematikleştirilmiş olan dış politika, oldukça karmaşık bir süreci ifade etmektedir. Kavramın ortaya çıktığı dönem ve bu dönemde yapılan çalışmalar itibari ile her ne kadar temele alınan devlet dışında başka aktörler görülmemiş olsa da devletler haricinde özerk bölgeler, çok uluslu şirketler, sivil toplum ve örgütlenmeleri gibi küreselleşmenin birtakım çıktıları da sürece dahil edilmiş görünmektedir.

Dış politikanın analizi konusunda İkinci Dünya Savaşı sonrasında çalışmalar yoğunlaşmış ve özel bir ilgi görmüştür. Dış politika analizi sürece devletleri ve devletlerin diğer devletlere karşı uygulamış oldukları siyaset sürecini ele almaktadır (Tayfur, 2014: 74). Bu konuda yapılan çalışmaların ana odaklarından birisinin dış politikanın karar verme-alma süreci olduğu düşünülürse insan faktörü de sürece dahil edilmiş olmaktadır. Özellikle çalışmamız açısından Putin faktörünün önemi göz önüne alındığında dış politika analizinin varsayımlarından faydalanmamız kolaylaştırıcı olacaktır. Ayrıca dış politikanın incelenmesi noktasında göz ardı etmememiz gereken bir nokta olan devletin içerisinde ve bünyesinde topladığı unsurlar ele alınmalıdır. Bahse konu olan ülkenin coğrafyasından, ekonomisinden, kaynaklarından, kültüründen bahsetmek yapılan değerlendirmeler açısından gerekli olmaktadır (Adnan, 2014: 663).

Özellikle dış politika, yapım süreci ve analizi hakkında yapılan çalışmaların değindiği ve belirtmiş olduğumuz konular hakkında çalışmamız özelinde bilgi vermek faydalı olacaktır. Uluslararası İlişkiler disiplini açısından kurucu tartışma olarak adlandırılan idealiz-realizm tartışması olduğu genel kabul gören bir nitelik taşımaktadır (Ateş, 2009: 11). İdealizm ve realizm tartışmalarının insanın doğası gereği iyi olduğu ve/veya güce yöneldiği tezlerinden hareket etmektedir ve bakış açılarını da bu temeller üzerinden kurgulamaktadır. Başkanlık görevine başladıktan

sonra pragmatist ve realist olarak tanımlanan Putin de bu noktada dış politikanın karar verici mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin özelinde, hem de Rusya Federasyonu hakkında bilgi derlemesinde bulunacak olmamız dış politika ve dış politika analizi konularında yapılmış olan çalışmaların değinmiş oldukları noktalara temas açısından bir gereklilik oluşturmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşık iki katı toprak parçasına yani en geniş toprak parçasına sahip olan devlet olarak Rusya Federasyonu aynı zamanda 144,5 milyonluk nüfusu ile büyük bir demografik potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır (<http://www.mfa.gov.tr/rusya-kunyesi.tr.mfa>).

Rusya tarihi köklerinden gelen birikimi, askeri gücü, doğal kaynakları ve geniş nüfuz alanı ile uluslararası arenada etkili bir aktör konumundadır. Sovyetler Birliğinin mirasçısı olarak Rusya Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük değişimlere uğramış ve bu değişimler ekonomik, sosyal, siyasal vb. alanlarda kendisini göstermiştir. Rusya askeri yapısı, gelişen ekonomik yapısı, coğrafi konumu, nükleer gücü ve BM Güvenlik Konseyi içerisinde daimî üye olarak söz sahibi olması gibi birçok avantajı ile uluslararası ilişkileri her dönem derinden etkilemeyi başarmıştır. Soğuk Savaş bittikten sonra eski gücünü kaybeden ancak bu güce tekrar ulaşmak ideali ile yola devam eden Rusya bugün yine birçok alanda söz sahibi bir devlet olarak yerini almıştır. İki kutuplu dünya düzeni içerisinde taraflardan birinin liderliğini üstlenmiş olan Rusya Federasyonu'nun geçmişinde önemli yere sahip Sovyet mirası yeni dönemden itibaren ülkenin en önemli konularından birisi haline almıştır. Bir tarafta batı ile iyi ilişkiler kuran ve kurumlarını batılı fikre yakın hale getirmeyi isteyenler ile geçmişin görkemli günlerine özlem duyanlar arasında kendisine bir yol bulmaya çalışan Rusya Federasyonu hali hazırda başkanlık görevine devam eden ve Boris Yeltsin döneminden sonra ikinci başkan olarak karşımıza çıkan Vladimir Putin ile önemli mesafe kat etmiştir.

Avrasya'nın kara gücü konumunda olan ve bölgenin en büyük devleti olan Rusya Federasyonu, bulunduğu konumu 'korunaklı alan' olarak görebilmektedir. Ülkesinin yüzde yetmişlik bölümünün boş olması Rusya Federasyonu açısından değerlendirmeye kısmen kapalı bir alan meydana getirmektedir (Mikail, 2007: 22). Ayrıca Doğu Avrupa'nın Ovası olarak adlandırılan Rus coğrafyasının başlıca

özellikleri verimsiz toprakları, doğal engel konumundaki yükseltilerin olmayışı ve ırmaklar ağı şeklinde özetlenebilir (Soltan, 2001: 65). Ayrıca dış politikanın analizi noktasında jeopolitik konum ve üstünlükler göz ardı edilmemesi gereken noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dış politika analizinin ilgilenmiş olduğu alanlardan bir diğerini oluşturan devletin unsurlarından birisi olan millet ve kimlik konusu da oldukça etkili bir güç olarak bulunmaktadır. Rus kimliği ulus üstü bir kimlik yaratma isteği kapsamında Çarlık ve Sovyetler Birliği dönemlerinde de kullanılmış ve yeni bir toplum inşası kapsamında zamanla geliştirilmiştir (Dağı: 2002:127). Etnik, dinsel, mezhepsel vb. farklılıkların bir arada bulunduğu ülkelerde tüm paydaşları bir arada toplamaya yarayacak, farklılıkları ortadan kaldırıp ortak aidiyet oluşmasına hizmet edecek bir “-üstü” kavramına her zaman ihtiyaç olmuştur. Kimlik bağlamında incelemeye tutulduğunda Rusya Federasyonu için önemli bir yer tutan Slav kimliğine de ayrıca bakmak gerekmektedir. Slav olarak tanımlananlara bakıldığında bunlar farklılıklar göstermekle birlikte Ruslar, Ukraynalılar, Çekler, Polonyalılar, Sırlar, Hırvatlar gibi isimler adı altında bölünmüş ve kendi aralarında da yer yer muhtemelen diğer grupların altında karışmışlardır (Özgen, 1999: 2).

Rusya Federasyonu’nda kimlik bağlamında ele alınabilecek çok fazla unsur bulunmaktadır. Etnik olarak ele alınabileceği gibi dinsel olarak veya ortak dil unsuru üzerinde ele almak mümkündür. Ancak bir bütünleştirici unsur olarak kimlik oluşturmak için farklılıklardan ziyade ortak bir yurttaş kimliği ile ayrıştırıcı unsurlar aşılabilecektir. Dış dünyaya karşı saldırgan tutumlar, kendini koruma, iç siyasette taraftar toplama gibi amaçlar ile daha alt kimlikler tüm dünyada olduğu gibi Rusya’da da söylemi Ruslar ve diğerleri, Slavlar ve diğerleri veya Ortodokslar ve diğerleri şeklinde kendisini gösterebilmektedir. Tüm bunların yanı sıra özellikle Soğuk Savaş döneminin bir mirası olarak Doğu Bloku ülkelerini bir arada tutmak ve birlikteliği sağlamak için kalıplaşmış kimlik algılarının üzerine çıkması ve daha kapsamlı söylemler üretmesi gerekmektedir.

Kimlik uluslararası ilişkilerde devletlerin kendileri için önemli gördükleri dış politikada büyük bir kolaylık sağlayabilmektedir. Büyük bir aile olan Slav kökeni Rusya Federasyonu açısından hem geçmişte hem de günümüzde artılar kazandıran bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır. Hem Doğu Avrupa ülkeleri hem de Balkan

lkeleri zelinde Slav birlikteliği aracılığı ile ikili ilişkilerin geliştirilmesine imkân sağlayan bu durum aynı zamanda kolaylaştırıcı da bir etken olmaktadır. Günümüzde birçok devlet tarafından başvurulan ortak payda üzerinden hareket etme anlayışı, devletlere ayı bir alan açmakla birlikte aynı zamanda dış politikada yalnızlaşmanın da önüne geçmektedir. Nitekim konumuzla bağlantılı olan Rusya özelinde bu durum Sırbistan'a verilen desteğin etkenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkanlar bölgesine ilgi duyan ve tarihsel olarak sıcak denizlere inme politikası kapsamında bölgede etkin politika izleyen Rusya Federasyonu Slav kimliği üzerinden politika üreterek bölge ülkelerini kendisi ile aynı safta hareket etme ve destek alma yoluna gitmiştir.

Bunlar yumuşak g kapsamında değerlendirilen ve dış politikada devletlerin kullanmış oldukları araçları çeşitlendiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği dönemlerinden itibaren sert güç kullanımının aktif olarak uygulama alanı bulduğu Rus Dış Politikası yakın tarihimizde ve günümüzde de bu yola başvurmayı devam ettirmektedir. Ancak 1990'lı yıllarda hem SSCB'de çöküşün yaşanması, hem de bu dönemde Balkanlarda yaşanan acılar bu bölgenin yumuşak güç noktasında etki araçları ile kontrol altına alınması gerekliliğini oluşturmuş görünmektedir. Rusya Federasyonu eski gücünü nispeten sağlamış olsa dahi bölgede ABD ve AB gibi iki büyük ekonomik odak ile yarışacak olmak işleri zorlaştıran bir etmen olmakta ve yumuşak gücün daha aktif kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Dış politika açısından bakılması gereken bir başka konu ise Rusya Federasyonu'nun siyasal yapısıdır. Siyasal sistemler dış politikanın oluşturulduğu, karar alma mekanizmalarının belirlendiği ve nihai olarak uygulamaya koyulduğu alanı göstermektedir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra onun mirasçısı konumunda olan Rusya Federasyonu 1993 tarihli anayasasına göre başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Günümüzde Putin'in yürütmüş olduğu başkanlık, güçlü bir başkanlık yapısı rneği sergilendiğini göstermekte olup başkanın görev ve yetkilerini görme açısından önemli fikirler sunmaktadır. Anayasaya göre federal bir yapıda olan Rusya'da başkan tüm Rusya halklarının başkanı konumundadır ve devletin başı olarak görevlerini yerine getirmektedir (Aras, 2017: 3).

Rusya'da Federal Kurul temsil ve yasama organı olarak görev yapmakta ve kurul ikili bir yapıdan oluşmaktadır.

1. Federal Konseyi (üst meclis)
2. Devlet Duma'sı (alt meclis) şeklinde oluşmaktadır (Mikail, 2007: 47).

Rusya Federasyonu'nda devletin yetkileri yürütme(başkan), yasama ve yargı şeklinde kuvvetler ayrılığı prensibine göre belirlenmiştir. İki yapılı yasama da üye sayısı Duma'da 450 iken Federal Konsey'de 170 şeklinde belirlenmiştir. Yargının başında Anayasa mahkemesi bulunmaktadır (Babaoğlu ve Çobanoğlu, 2017: 291). Liderliğin önemli bir yer tuttuğu Rusya'da günümüz yönetim anlayışı da büyük ölçüde bu şekilde ilerlemekte ve devlet başkanı en belirleyici faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

Güçlü bir liderlik yapısının karşımıza çıktığı Rusya Federasyonu bu bakımdan Sovyetler Birliği ile benzerlikler taşımaktadır ve Putin döneminde bu durum hissedilebilir ölçüde kendisini göstermiştir. Rusya gerek siyasi kurumları ile gerekse lider yönetimi ile daha baskıcı bir görüntü çizmekte olup, Sovyetler döneminden sonra bir nebze de olsa Yeltsin dönemine denk gelen süreçte bu durumda değişiklikler yaşanmıştır. Avrupa ile yakın ilişkiler kurmak ve batılı bir devlet olmak fikrinin ön plana çıktığı, ekonomiden siyasete kendisini hissettirdiği dönem Putin'in iktidarını sağlamlaştırması ile birlikte yerini değiştirmiş görünmektedir. Hızlı bir ekonomik toparlanma ve askeri güce kavuşma adına daha sıkı politika izlendiği, Putin tarafından çıkartılan doktrinler aracılığı ile siyasi haritanın belirlendiği dönemlerde Rusya Federasyonu toparlanmasını yaşamış ve eski gücü seviyelerine erişme yolunda adımlar atmıştır.

Sovyetler Birliği sonrası dönemde merkezi yönetim tarafından planlı bir ekonomik model yerine yeni bir ekonomik modele geçişin sancuları yaşanmış, 1991 ile 1998 yılları arasında GSMH %30'luk bir düşüş yaşarken enflasyon uçuk rakamlara ulaşmıştır. Putin ile birlikte 2000'li yıllar ise hızlı bir toparlanmayı beraberinde getirmiş ve geçmişin ekonomik problemleri kademeli olarak silinmeye başlanmıştır (Akçapa, 2020: 66). Boris Yeltsin döneminde kendisine büyük bir saha bulmuş olan liberal ekonomi fikri Rusya'nın hali hazırda tükenmiş olan ekonomisi için bir çözüm olamamıştır. Batı ile iyi ilişkiler kurarak, merkezileşme yerine daha serbest piyasanın işleyişi ile sorunların çözüleceği düşüncesi uzun süre kendisine alan bulabilmiş ancak Rusya için kurtarıcı olamamıştır. Ülkelerin ekonomilerinin ve ekonomik modellerinin siyasal kültürden, sosyal yaşantısından veya toplumsal

düzenden ayrı düşünülmemesi gerektiği söylenebilmektedir. Bu itibarla Rusya Federasyonu'nda bu durumlar gözetilmeksizin ekonomik modelin değiştirilmesinin ve bu yolda adımlar atılmasının işe yaramadığı görülmüştür.

Şok politikalar aracılığı ile düzelmeyen yaşananmadığı gözlemlenen ekonomi Putin ile birlikte oligarkların elinden alınma sürecine geçmiş ve ülkenin kaynaklarının ve büyük şirketlerinin devletleştirilme süreci başlatılmıştır. Bu konuda belirleyici alan ise enerjinin millileştirilmesi ve ülkenin yeniden inşa sürecinde aktif olarak kullanılması olmuştur. Enerjinin ülke ekonomisinde yeri ve etkileri dış politikaya da ayrıca yön tayin etmekte ve hem Batı'nın hem de Rusya'nın hamlelerinde belirleyici rol oynamaktadır. Yeni enerji koridorları ile ülkenin doğal kaynaklarının Batı'ya aktarımı sağlanmakta ve ülke ekonomisinin lokomotif gücü olarak işlev üstlenmektedir.

Başta komşu ülkeler ve Avrupa için önemli bir enerji arzı sağlaması Rusya'nın ekonomide bir eşiği atlamasına ve 1990'lı yılların buhranlı günlerini geride bırakmasına neden olmuştur ve bu kapsamda enerjinin yumuşak güç politikası olarak kullanılmasını da mümkün kılmıştır (Özel Özcan, 2019: 188). Günümüz dünyasında her geçen gün enerji ihtiyacının artması ile birlikte yenilenebilir, temiz enerji kaynakları ön plana çıksa da Rusya gibi doğal kaynaklara sahip olan ülkelerin arz konusunda kıymeti devam etmektedir. Rusya bu durumu Putin dönemi ile birlikte daha aktif olarak avantaja çevirmeyi başarabilmiştir ve aynı zamanda dış politikada bir enstrüman olarak kullanmaktadır.

Rusya Federasyonu kültürel birikimi, siyasal yapısı, ekonomik durumu, askeri potansiyeli, doğal kaynakları, insan potansiyeli vb. bileşenler ile dış politikasına yön vermekte ve bu araçları aktif kullanarak politik adımlar atmaktadır. Dış politikanın bir bütün olduğu ve bu bütünü oluşturan parçalardan bağımsız düşünülmemesi gerekliliği ile Rusya Federasyonu dış politikasında tüm bileşenlere yer vererek daha aktif bir süreç yönetmek istemekte olduğunu özellikle 2003 sonrasında sahaya yansıtabilmiştir. Güçlü ekonomi, güçlü ordu anlayışının yer edindiği Rusya Federasyonu Putin iktidarı ile uluslararası ilişkilerde tek kutuplu yapının bozulması, çok merkezli sürecin hakim kılınarak devletler arasındaki ilişkilerin yeniden dizayn edilmesi noktasında başarılı sayılabilecek adımlar atmıştır.

1.2. RUSYA FEDERASYONU VE RUS DIŞ POLİTİKASININ DOKTRİNLERİ

Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş'tan kaybeden taraf olarak çıkmasının ardından birçok yeni devlet kurulmuş ancak bunlardan bir tanesi Sovyetlerin mirasçısı olarak devam etmiştir. Bulunduğu coğrafyada Rusya Federasyonu tarihsel bir birikime ev sahipliği yapmakta ve köklü geçmişi ile politikaları arasında kuvvetli bağları bulunmaktadır. Bugünü ve geleceği görebilmek adına Rusya'nın geriye dönük olarak hangi aŐamalardan geçerek bugüne geldiğini görmek i ve dış politika reflekslerini anlamamız açısından faydalı olacaktır.

1.2.1. Sovyet Dönemi Dış Politika ve Doktrinler

Çarlık yönetimi, Sovyetler dönemi veya günümüz Rusya'sı fark etmeksizin her dönemde dünya siyasetinde belirleyici ve hatta oyun kuruculardan birisi olarak yer almış olan Ruslar, kendilerine yükledikleri misyon ile bugün de uluslararası sistemin en önemli yapı taşlarından birisi olarak görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşı döneminde büyük ve ağır kayıplar veren Rusya'da askerlerin 2. Nikola'ya karşı güvenlerinin kalmaması ve bağlılıklarının azalması sonucunda 1917'de isyana kalkıŐmıŐlar ve 1922'ye kadar sürecek olan iç savaşın fitili yakılmıŐtır (Smith ve Smith, 2002). Bu isyan ve iç savaş bir dönemin sonuna işaret ederken yeni dünya düzeninde söz sahibi olacak devletin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği 30 Aralık 1922'de kurulmuş ve temelleri Rus milliyetçiliği üzerine atılmıştır (Onay, 2002: 88). İki savaş arası dönemde kurulmuş olan Sovyetler Birliği o güne dek yaşanmış olan en büyük savaştan yeni çıkmış bir devletin ardılı olarak dünya siyaset sahnesinde yerini almıştır.

Sovyetler Birliği için sancılı geçmiş olan bu dönemler dikkate alındığı zaman belirli birtakım isimler tarafından ortaya atılmış ve uygulanmıŐ olan doktrinler dikkat çekmektedir. Sovyetler Birliği 1917 yılından itibaren yaklaşık 1940'lara kadar saldırmazlık politikası özeline hareket etmiş ve tarafsız kalmaya zen göstermiştir (Sander, 1991: 21-22). Bu dönemde özellikle Stalin yönetimi tarafından ortaya koyulmuş olan çekincenin ana kaynağı, çevresinde kapitalist ülkeler tarafından bir oluŐum kurulması ve bu durumun Sovyetler Birliği'ne müdahaleye zemin oluŐturması korkusunun etkin olduğu görülmektedir.

Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler için köklü kırılmaların yaşandığını söylemek mümkündür. İzolasyonist politikalar izlemesi sebebi ile anakarada kalmayı tercih eden Amerika Birleşik Devletleri sistemin kendisine dayatmış olduğu açılım sürecine kayıtsız kalmayarak ülke dışarısına temelli çıkışı sağlamıştır. ABD'nin dünya siyasetinde sadece savaş dönemlerinde belirginleşip, savaşın kaderini belirledikten sonra kabuğuna çekilen görüntüsü ortadan kalktıktan sonra 1990'lı yıllara kadar sürecek olan bir gerilimin de başladığını söylemek mümkün olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan kazananı ve kaybedeniyle beraber Avrupalı devletlerin tamamı yorgun olarak çıkmış ve iki gücün yükselişi döneme damgasını vurmuştur. Savaş öncesinin sömürgeci iki büyük gücü olan İngiltere ve Fransa bir bakıma yerlerini iki devlete bırakmış ve Batı ile Doğu yeni "sömürgeci" ülkelerin liderliğinde farklı bir döneme girmiştir (Küçükvatan, 2011: 74). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında iki kutuplu bir dünya düzeninin oluşmasını sağlayan bu dönemde Avrupa bir süre kenarda kalmak durumunda olmuş ve Doğu-Batı şeklinde iki coğrafi bölge aynı zamanda iki kutup olarak Kapitalizm ve Sosyalizm arasında paylaşılmış bir görünüme erişmiştir. Kutup başları olarak hareket eden ABD ve Sovyetler sıcak çatışma ihtimallerinden olabildiğince uzak dururken vekalet yoluyla ortamın ısınması Soğuk Savaş sona erinceye kadar devam etmiştir. Kore Savaşı'ndan Vietnam'a kadar çatışmalar sürdürülürken bir yandan da Küba ve U-2 gibi krizler ile bloklar arasında gerilim sürmeye devam etmiştir (Öcal, 2017: 166).

Bu kapsamda İkinci Dünya Savaşı ile Sovyetler Birliği'nin dağılması arasında geçen dönemin en önemli olgusu şüphesiz Soğuk Savaş olarak adlandırılan ve iki büyük gücün karşılıklı olarak herhangi bir sıcak temastan kaçındığı, bunun yerine uydu devletleri aracılığı ile gerektiğinde sıcak temasların yaşandığı dönem olarak ifade edilmektedir (Hobsbawm, 1996: 10).

Günümüze kadar yansımaları olacak olan Rus-Amerikan gerilimlerinin Sovyetler döneminde zirveye ulaşmış olmasına karşın iki kutuplu yapı birisinin lehine değişecektir. Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olan iki kutuplu yapı SSCB'nin dağılması ile birlikte yerini ABD "zaferine" bırakmıştır. Soğuk Savaş döneminde kutuplar arasında karşılıklı üstünlük yarışı döneme damgasını vurmuş ve

esasen içerisinde bulunulan dönem itibari ile Sovyetler Birliği askeri alanda büyük başarılar imza atmıştır.

Sovyetler Birliği savaş sonrası dönemde Doğu Avrupa ülkelerinde kalan askerlerini geri çekmemiş, buralarda siyasal yapıya müdahale ederek ve Komünist partinin kurulmasını ve muhalefet partilerinin kapatılmasını sağlayarak kendi nüfuz alanını oluşturmak için önemli adımlar atmıştır (Karadeniz, 2020: 2). Bu durum Rus tarihi açısından bölgesel ve küresel politikalarda söz sahibi olma durumunun yansıması olarak değerlendirilebilir.

Güçlü liderlerin ülke politikalarını köklü olarak etkilediği kuşkusuz görülebilmektedir. Sovyetler Birliği döneminde de liderler arası geçiş dönemlerinde politikanın bazı noktalarda keskin bazı noktalarda ise daha yumuşak geçişlere yöneldiği ifade edilebilir. Örneğin, Stalin gibi güçlü bir lider sonrasında hem iç politikada hem de dış politikada keskin değişimler yapılmak istenilmiş, iç politikada Stalin izleri silinmek istenilirken dışarıda barış içerisinde bir arada yaşama adı altında bir politika takip edilmiştir (İrge, 2006: 121-122). Kruşçev döneminde atılmış olan bu adım dış politikanın yönünün tayini noktasında önemli bir hareket olmuş ve sorunların savaşlar ile çözülmesi yerine barışçıl adımlar atılması fikri kendisine yer edinmiştir. Bu dönemde uluslararası ilişkilerde bir yumuşama yaşanması fikri ile birlikte aynı zamanda blokların çatışmasının bir mecburiyet olmadığı fikri de kendisine yer bulmuştur.

Kruşçev döneminin bu yumuşama ve barış içerisinde bir arada olma politikası zamanla büyük tepki toplamaya başlamış ve sonunda görevden alınması- sağlık sorunları sebebi ile bırakması- kararına yol açmıştır. Tam da bu nokta Brejnev ile birlikte durgunluk dönemi başlamış ve Sovyetler yeni bir dönemin içerisine girmiştir (İrge, 2006: 132). İç politikanın durgunlaşması ile birlikte dış politikada hareketlenme yaşanmış, Amerika Birleşik Devletleri ile dengelenme sürecine girilmiş, nükleer-askeri gücüne katkılar sağlanmıştır. Kısıtlı egemenliğin hâkim olduğu bu süreç içerisinde belirli alanlarda hakimiyet azalmış ancak bazı bölgelerde hakimiyet kurulabilmiştir. Brejnev Doktrini ile yaşamı sürecinde Sovyetler Birliği hem prestij kaybına uğramış, Afganistan konusunda umduğunu bulamamış ve karşı hareketler ile sosyalist devletlerin korunması fikri yeterli işlevi görememiştir (İrge, 2006: 136).

Klasik savaş dönemlerinden farklı olarak Soğuk Savaş döneminde yöntemsel farklılıklar üzerinden süreç şekillenmiş, askeri eylemden ziyade karşılıklı rekabet ön plana çıkmış ve caydırma-çevreleme politikaları kapsamında iki politika sürece hâkim olmuştur (Akhundova, 2015: 33). Tüm bu gelişmelerin yaşandığı Soğuk Savaş dönemi Berlin Duvarı'nın yıkılması ile kazananı iyice belli etmeye başlamış ve artık Doğu Bloku ülkeleri sırayla birlikten kopmaya başlamıştır. Dönem dönem “yarışın” liderliğini ele alsada Sovyetler Birliği özellikle teknolojik alanda geri düşmeye başlayınca buna bağılı olarak askeri alanda da geri kalmaya başlamıştır. Ekonomik verilerinde ABD lehine olması ile birlikte Varşova Paktı misyonunu tamamlayamadan son bulmak durumunda kalmıştır.

Bu dönem Sovyetler Birliği açısından birikiminin nerelere ulaşabileceğini göstermesi anlamında önemli olarak değerlendirilmelidir. Sovyetler Birliği her ne kadar bu savaşın kaybedeni olarak çıkmış olsa da dönem içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'ne askeri olarak üstünlük sağlamayı başarabilmiştir. Özellikle uzay yarışları bağlamında bu dönem günümüz dünyası içinde ilerlemenin önünü açmıştır. Uluslararası ilişkilerde taraflar ile tarafsızların yer aldığı bu yıllarda devletler kendilerini bölgelerine göre konumlandırma yolunu seçmişlerdir. Büyük oranda durum bu şekilde ilerlemiştir çünkü yanı başında bir devletten tehdit algılayabilen bir ülkenin taraf olarak riski ve çatışmayı azaltma fikri ile hareket etmesi anlaşılabilir bir niteliktedir.

Günümüze kadar birçok etkisi olan Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan bu Soğuk Savaş dünya üzerinde bölgelerin şekillenmesi, siyasal sistemler gibi geniş yelpazede bir alanı etkilemiştir. Avrupa'nın doğu-batı şeklinde ayrılması, dönemden üstünlük ile çıkan batıya karşın doğunun görece geri kalmış olması, doğu bloku ülkelerinde iç çatışmaların ve birlik üyeleri arasında çekişmelerin yaşanması gibi birçok olaya sebebiyet vermiştir. Balkanlar başta olmak üzere aynı toprakları paylaşan, bir ülkenin vatandaşları birbirleri ile çekişme ve çatışma içerisine girmişler ve bu durum Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni dengelerin kurulmasında etken olmuştur. Bu dönemde Sovyetler ile benzer süreçler yaşayan Yugoslavya'da çözülme sürecini yaşamıştır. Her ne kadar iki farklı Sosyalist eğilim takip edilmiş olsa da bu yapılanmaların nihai geldikleri nokta kesişmiş görünmektedir. Tito'nun karizmasının devleti ayakta tutmak konusunda ne kadar

etkili olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konulmuş bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Süreçlerin benzerliği de bizi dış politika konusunda da yönlendirici olacaktır.

1.2.2. Yeltsin Dönemi Dış Politika ve Doktrinler

Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla beraber Soğuk Savaş artık bitmiş ve iki kutuplu düzende Varşova Paktı dağılmaya başlamıştır. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan beri süren bu iki başlı düzenden galip olarak çıkması ve yeni dünyanın süper gücü olarak kendisini göstermesi ile birlikte Sovyetler Birliği dağılmaya doğru iyice yaklaşmıştır.

Tarihler 8 Aralık 1991'i gösterdiğinde Ukrayna ve Beyaz Rusya ile birlikte ucl bir anlaşmaya imza atılmış, Bağımsız Devletler Topluluğu kurularak Sovyetler Birliği'nin artık misyonunu tamamladığı belirtilmiştir (Hüseynov, 2003: 387).

Sovyetler Birliği'nden sırasıyla ayrılan devletler neticesinde geriye kalan ardılı olarak Rusya Federasyonu ekonomisi bitmiş, askeri kapasitesi geride kalmış ve teknolojiye de dönemin gerisinden gelmiştir. Sovyetler Birliğinin son günlerinde başkanlık görevine gelen ve aynı şekilde Rusya Federasyonu'nun da ilk başkanı olarak görevine devam eden Boris Yeltsin görevini iki dönem sürdürmüştür (Akhundova, 2015: 35). Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kuruluğu ile sonlandırılmış olan Sovyet Birliği artık yerini Rusya Federasyonu'na bırakmış ve geçmişe kıyasla daha ie dönük bir sürece girilmiştir.

Rusya Federasyonu'nda dış politika süreci ele alınacağı zaman ilk Başkan Boris Yeltsin dönemi dağılan Sovyetler Birliği'nin ardılı olarak okmş bir ekonomik sistem, askeri alanda geri kalmışlık ve ABD ile uzun yıllar verilen üstünlük mücadelesinden yenilmiş olarak çıkmanın verdiği bunalım gibi geri planı kalabalık bir sürece işaret edecektir. Berlin Duvarı'nın yıkılması ile bittiği düşünülen Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde büyük bir değişim yaşanmış, birbirinin rakibi ve dengeleyicisi konumunda olan Amerika-Sovyetler Birliği mücadelesi ABD lehine değişmiş, yeni bir düzen hakimiyetini ilan etmiştir. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" dediği yer aslında Batı ile Doğu medeniyetlerinin atışması değil olması gereken-ideal düzenin hâkim kılınması anlamına gelmekteydi (Koç, 2019: 204).

Ancak bu hâkim taraf Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olan Rusya Federasyonu değil Amerika Birleşik Devletleri'di.

1990'lı yıllar Rusya'da ağır ekonomik sorunların baş gösterdiği bir döneme denk gelmektedir. Gorbaçov döneminin bir mirası olarak Batı ile iyi ilişkiler kurma, kendisini daha Batılı görme, liberal sisteme dahil olma süreci Boris Yeltsin döneminde de kendisini göstermiş, ABD ve Batı ile iş birliğine önem verilmiş sosyalizm yerine kapitalizme daha yakın bir çerçeve çizilmiştir (Cankara ve Cankara, 2007: 194). Rusya Federasyonu'nun ilk dönem başkanlığında bulunan Yeltsin görüleceği gibi iç politikadaki Sovyet mirası olan merkezi ekonomiden koparak liberal ekonomik modeli benimsemiş ve bunun dış politik yansıması olarak Batı ile daha yakın-ılımlı ilişkiler içerisinde bulunmuştur.

Yine bu dönemde Yeltsin için zorlu bir görev daha bulunmaktadır. Dağılan Sovyet ülkelerinde yeni oluşumların kontrol altında tutulması, bölgede başka güçlerin hakimiyet kurmalarının engellenmesi, NATO'nun sınırlarında kuracağı oluşumlara karşı aktif politika üretilmesi gibi çeşitli başlıklar sayılabilir. Ayrıca Kafkaslar ve Balkanlar coğrafyasında Soğuk Savaş'ında etkisi ile kısmi olarak oluşturulan istikrar ortamı dengelerin bozulması ile birlikte yerini Çeçenistan sorunu, Azerbaycan-Ermenistan çatışması ve Yugoslavya topraklarında kanlı çatışma ve ayrılıkların yaşanması gibi yeni süreçlere bırakmıştır (Kibaroglu, 2001: 96).

Boris Yeltsin döneminde Amerika ile yakın ilişkiler kurmanın önemine vurgu yapan yeni batıcı görüş dış politikada hâkim olmuş, batılı değerlerin ön plana koyulması ile kendilerine tehdit yönelmeyeceği inancını taşımış ve savunmuşlardır (Sönmez, 2010, 84). Bu dönemde dış politikanın batı yönlü olması karşısında muhalefet yapanlar Boris Yeltsin'i eleştirmiş ve Rusya'nın bu tavırdan vazgeçmesi gerektiğini belirtmiş olup, Orta Asya'da Sovyet mirasının korunması gerektiği, askeri-nükleer programların sürdürülmesi, NATO'nun politikalarına karşı çıkılması ve en önemli itiraz olan batılı ekonomik modelin işe yaramaması karşısında derhal vazgeçilmesi gerekliliğini dillendirmişlerdir (Kamalov, 2011: 19). Bu istek ve eleştirilerin haklılığı karşısında yeni batıcı politikalarda birtakım düzenlemelere gidilmiş, bazı tedbirler alınarak ülkenin kaderinin batı ile yazıldığı fikri tam manasıyla eski parlaklığını devam ettirememiştir.

Görüleceği üzere Yeltsin başkanlığında Rusya Federasyonu'nun ilk dönemi incelendiği zaman Gorbaçov liderliğindeki döneme paralellik gösterildiği, batı ile yakın ilişkiler kurulduğu ve şok terapi yöntemi ile ekonomide bir şahlanma, canlanma ve toparlanma emareleri arandığı ortadadır. Bu bakış açısı ile Birleşmiş Milletler için hazırlanmış olan konuşma metninde Rusya Federasyonu ve Batı'nın müttefik oldukları, hâkim görüşün Atlantikçilik olduğu ortaya konulmuş ve BDT ülkeleri ile arasında bir gevşeme olduğu görülmüştür. Yine bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri bölgede önemli alanların kendi güvenliği açısından hayati öneme haiz olduğunu açıklamıştır (Cornell, 199: 102). Yine Yeltsin için işlerin değişmeye başladığı 1995 sonrasında NATO ile de yakın ilişkiler geliştirilmeye çalışılmış ve birtakım anlaşmalar imza altına alınmıştır.

Rusya Federasyonu açısından Yeltsin döneminde ortaya atılmış olan ve sonraki süreç içinde oldukça hayati öneme sahip olan bir düşünce kendisine yer bulmuş ve Yakın Çevre Doktrini Rus tarihine kazandırılmıştır. Yakın Çevre Doktrini için gidilen yol esnasında bir takım önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yeltsin ilk yılları için dış politikanın anahtar kelime ve cümleler olarak Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bunun yaratmış olduğu bunalım, ağır ekonomik askeri ve siyasi kayıplar, imaj zedelenmesi ve iki kutuplu yapının son bulması örnek gösterilebilmektedir (Arbatov, 1993: 7).

Atlantikçi çevrelerin özellikle istedikleri batı ve batılı değerler ile uyum içerisinde politika belirleme ve iç siyaseti de buna uygun olarak dizayn etme olduğu söylenebilir. Yaşanmış olan ağır bir sürecin ardından kendisine yer edinmiş olsa dahi bu fikir uzun dönem hayat sahası bulamamış ve bu yönde atılan adımlar neticesinde büyük ilerlemeler kaydedilemeyince Avrasyacı görüşün öne çıkmış olduğu görülmüştür. 1993 yılında yayınlanmış olan askeri doktrin ve dış politika doktrinleri ile ortaya koyulmuş olan kendi sahasında aktif olma bilinci ülke yönetimine daha çok yayılmış ve Rusya Federasyonu yönünü bu alana kaydırmayı başarabilmiştir. Eski Sovyet coğrafyasının ihmal edilmemesi gerekliliği, bu alanda yer bulma ve mevcut olanaklarını koruyarak devamlılık sağlama, NATO ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bu alanda yayılımının önüne geçme gerekliliği kendisini daha belirgin hale getirmiştir.

Rusya Federasyonu Başkanı Yeltsin tarafından kabul görmüş olan Askeri Doktrin askeri olarak algılanan tehdide yönelik yapılması gerekeni ortaya koymuş olup, Rusya topraklarının sınırlarında Rus askeri varlığının artırılması, eski Sovyet ülkeleri olan komşu ülkelerde Rus askeri varlığının devam ettirilerek yenilerinin eklenmesi, bu ülkelerde askerlerin eğitim faaliyetlerine destek verilmesi gibi bir takım neticeleri ortaya koymuştur (Özdal, 2016: 33) 2 Kasım tarihinde imzalanmış olan bu Askeri Doktrin ile Rusya Federasyonu 1993 yılından itibaren çevresine daha fazla dikkat vermiş, bu dikkat sayesinde de güvenliğine karşı gelebilecek adımları tehdit olarak algıladığını ortaya koymuştur. Bu askeri alanda ortaya koyulan doktrin ile birlikte Rusya geçmiş dönemde ortaya koyulmuş olan barış elçisi gibi bir tutumdan vazgeçmiş, gerekli gördüğü taktirde nükleer gücüne başvurma dahil tüm imkanlarını kullanacağını bildirerek Rusya Federasyonu ve Rus halkının çıkarlarının önde geldiğini vurgulamıştır.

Dönemin dışişleri bakanı olarak görev yapan Kozinev Yakın Çevre Doktrini konusunda da başkan olarak görülebilir. Özellikle açıklanmış olan dış politika refleksleri ve askeri doktrin penceresinden incelendiği zaman Rusya Federasyonu'nun tehdit algılamalarının arttığı ve söz söylemeye olan ihtiyacının vücut bulduğu düşünülebilir. Rus halkının dünyanın neresinde olursa olsun Rus oldukları ve bu sebepten ötürü ayrı düşünülemez fikri ve bu alanda adımlar atılması ihtiyacının da bir neticesi olarak görülebilecek olan Yakın Çevre Doktrini Dugin tarafından ortaya koyulmuş olan Avrasyacılık fikrinin hâkim olmasına destek bir nitelik taşımaktadır (Dugin, 2014: 129). Dışişleri bakanlığında yaşanmış olan değişim ile birlikte Primakov dönemi başlamış ve kendisinden uzun dönemler boyu söz ettirecek, dış politikada temel nitelik arz edecek olan doktrini ortaya atılmıştır. Bu dönem kendisinden sonraki döneme tesiri bakımından oldukça kuvvetli, etkileyici ve yön gösterici olarak tanımlanabilir. Önceki döneminde net bir eleştirisi şeklinde yapılan açıklamaların temeli ise dış politikanın tek eksenli olamayacağı, aşırılıkların arasında dengeleyici bir unsur yaratılması gerekliliği olmuştur. Primakov doktrini esasında Rusya'nın kendi başına gücünü ortaya koyarken diğer güçleri görmezden gelmeden ve çok eksenli bir yapı içerisinde yürütülmesi gerekliliği fikri Yeltsin tarafından da desteklenmiştir (Özdal, 2016: 43).

1999 yılında önce Güvenlik Konsey'i başkanlığına getirilen Putin ardından yine Yeltsin tarafından Başbakanlık makamına atanmış ve bu adımlar atılırken en önemli gerekçe Çeçenistan sorunu olarak ifade edilmiştir. Başkanlık döneminde sağlık sorunları ile de boğuşan Yeltsin 1999 Aralık ayında istifa kararı almış ve yerine Putin'i desteklediğini ifade etmiştir (Yıldırım, 2016: 103-104). Ardından yapılan 2000 seçimlerinin galibi olan Putin dış politikada ne salt olarak Atlantikçi ne de Avrasyacı bir tutum sergilememiş olup, bunların harmonisi şeklinde görülebilecek bir dış politika ile öncelikle Rusya'nın uluslararası arenada tekrar söz sahibi, oyun kurucu olarak aktif olmasının yolları aramış ve politikasını bunun üzerine kurgulamıştır (Ergül, 2012: 469).

Büyük oranda kargaşa ile geçen iki dönemlik Boris Yeltsin dönemi sonrasında 2000 yılı 26 Mart'ında Vladimir Putin Rusya Devlet Başkanlığı görevine gelmiştir (Kaleli ve Denkel, 2019: 290).

1.2.3. Putin Dönemi Dış Politika ve Doktrinler

Önceki Başkan Yeltsin döneminde Sovyetler Birliği'nin dağılmış olmasına bağlı olarak Devlet otoritesi ve toplumsal hiyerarşide bozulmayla beraber gevşemeler başlamış, ancak bu sürecin yakın takipçisi olan Putin kendi başkanlık süreci ile birlikte kontrolü ele almayı başarmış ve gücü elinde toplamıştır (İsayeve ve Günlü, 2019: 80-81). 23 yaşında başlayan Sovyetler de KGB ajanlığı O'na yıllar sonra yeni bir sistemde ülkenin başkanlık koltuğunu vermiştir (Başlamış ve Deprem, 2018: 53). Sovyetler döneminde yapılan hataları gördüğü gibi kendisinden önceki başkan olan Yeltsin dönemini de görmüş olmanın sağladığı avantajı kullanmayı başaran Putin bu dönemlerde gerçekleşen yanlış adımları atmamak için daha itidalli ilerleme kaydetmiştir.

Dünyada karizmatik liderliğin önemli bir yeri olduğu kabulünden hareketle Putin'in eski bir KGB ajanı olması, genç ve dinamik olması, spora meraklı olması ve köklü ancak yeni bir devletin eskimemiş bir yüzü olması Putin'i avantajlı kılan yönlerinden bazıları olarak sayılabilmektedir.

İlk olarak 2000 yılında devlet başkanlığı seçimlerini kazanan Putin Rusya'da yasalar başkanlık için en fazla iki dönem kısıtlaması getirdiği için ikinci dönemi

sonunda Başbakanlık görevini üstlenmiş, 7 Mayıs 2012 tarihinde tekrar başkanlık dönemine başlamıştır (Yılmaz, 2015: 115). İkinci dönemi bittikten sonra yerine Medvedev'i getirmesi ve bu yolla gücü elinde bulundurmaya devam etmesi belki de Putin'in en büyük siyasi zaferi olarak görülmektedir (Ataseven, 2019: 157). Putin Rusya'nın ayağa kalkmasında üstlendiği başarılı rol gereği geniş kesimler tarafından takdir toplamış ve 18 Mart 2018 tarihinde dördüncü kez başkanlık seçimlerinin galibi olmuştur (Cavlak ve Doğan, 2019: 31). Başkanlık seçimlerini üst üste kazanan karizmatik lider olarak Putin ülke tarihinde birçok ilke imza atmış, Rusya'nın "geri kalmış" halini tersine çevirmeyi başarmış, uluslararası arenada tekrar söz sahibi ve oyun kurucu bir ülkenin ateşleyici gücü olmayı başarabilmiştir.

Güçlü bir lider olan Putin anayasal değişiklikler aracılığı ile kendisinin uzun yıllar daha başkan olarak seçilebilmesinin de yolunun açıldığı değişiklikler ile iktidarda olmanın gücünü kullanmış, bu güç ile Rusya Federasyonu açısından daha radikal kararları uygularken bir destek görebilmiştir. Ekonomide yaşanan büyük gelişme ve ilerlemenin lokomotifini olarak Gazprom Putin dönemi ile birlikte sürekli güç toplamış, dış politikanın en önemli araçlarından birisi haline almıştır. Putin'in Boris Yeltsin dönemi sonrasında oturmuş olduğu ve ilk iki dönemdeki başkanlığı sonrasında verilen ara haricinde 2000 yılından bu yana süren başkanlığı, karizmatik bir lider olarak başarılı işler yapmanın bir sonucudur. Geldiği dönem itibari ile bunalım içerisinde olan Rus halkı Putin döneminden itibaren daha güçlü olduklarına ikna olmuş, buhran döneminin yaraları daha hızlı sarılabilmiştir.

Özellikle dağılan birlik sonrası dönemde karmaşık ve istikrarsız bir görünüm arz eden ilk dönem Rusya'sından daha istikrarlı, bölgesel ve küresel alanlarda söz sahibi, ekonomisi gelişmiş, askeri-teknolojik alanlarda üretim kapasitesi yüksek, enerji ihracatı ile katma değere yönelen, sınırlarında güven ortamını oluşturmuş bir Rusya oluşmuştur. Bu hedef ile hem uluslararası anlamda prestij sahibi hem de içeride bunalım ortamını yok etmiş bir ülke olabilmek dış politikada atılan ve atılması gereken adımlarda kolaylık sağlayacak, hareket alanını genişletecektir. Putin göreve geldiği ilk dönem itibari ile Avrupa için Rusya'nın yadsınamaz bir gerçek olduğu, ABD ve AB ile iş birliğinin önemli ve hayati olduğu, ekonomik toparlanmanın tüm alanlarda öncelikli olduğu gibi hedefler ile daha pragmatik

politika yürüteceğini belli etmiş ve adımlarını bu yönde atmıştır (İsmayılov, 2013: 92-93).

İlk başlarda Boris Yeltsin döneminde dile getirilen “Yakın Çevre Politikası” Putin başkanlığı döneminde de tekrar gündemdeki yerini korumuş, Sovyetlerden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden ülkelerin Rusların ulusal çıkarları için hayati olduğu ve bu sahada etkinliğin artması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Keskin, 2015: 49-50). 10 Ocak 2000 tarihinde açıklanmış olan milli güvenlik konsepti de yakın çevrenin önemine ve bu çevrede Rus etkisinin artırılması, Rus halkının korunması, askeri varlığın artırılarak devamlılığı gibi konular yerini almıştır (Yiğit ve Gülbiten, 2017: 59).

Putin’in 2000 yılında yapılan seçimlerle birlikte resmen başlayan devlet başkanlığı döneminde önemli siyasi ve askeri değişikliklere gidilmemişti. Bu dönem itibari ile öncelikli alanlar belirlenirken ekonominin toparlanması ve ardından sürecin geliştirilmesi hedefleniyordu. Dış politikada etkin olmak için öncelikli olarak güçlü bir devlet algısından hareketle Rusya Federasyonu’nun eski gücüne kavuşması, Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi özellikle Soğuk Savaş’ın belirli bölümlerinde yakalanan öncü güç olma özelliğine ulaşılmalıydı. Putin döneminde kendisinden önce belirlenmiş olan bazı politikalar devam ettirilirken birtakım yenilikler de yapılması gereği görülmüştür. Göreve başladığı günden itibaren temel belgelerin oluşturulması ve bu belgeler ile hedeflerin belirlenmesine öncelik veren Putin seçimlerin devam ettiği yıllar boyunca ve tüm başkanlık dönemlerinde bu belgelerin döneme ve güce göre güncellenmesini de ihmal etmemiştir. 2000 yılında başkanlığı kazanan Putin tarafından onaylanan yeni dış politika konsepti ilk önemli belgelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (İsmayılov, 2013: 89). Daha pragmatik ilişkiler kurularak uluslararası alanda eski gücüne ulaşmayı ve bu bağlamda Yakın Çevre Doktrini ile de bağlantı kurarak bölge ülkeleri ile ilişkilerin iyileştirilmesi hedefleniyordu. Yıkılan Sovyetler’in ardından devamı niteliğinde bir devlet Rusya’da işler artık sadece liberal politikalar ile yola devam etmekten geçmiyor, batı ile iyi ilişkiler kurmanın yanında doğu tarafında da güç kazanmanın önemi vurgulanıyordu. Putin dönemi ile birlikte kendisinden önceki yıllarda yapılan “hata” geride bırakılmak istenmiş, tüm kurumların tasfiye edilmesi, işleyişin tamamen piyasaya bırakılması ve batı eğilimli politikalar aracılığı ile dış politikanın

yapım sürecine devam edilmesi fikri kenara bırakılmıştır. 2000’li yılların ilk döneminde ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırıları her ne kadar Putin ile ABD arasında daha yakın iş birliği fikrini ortaya çıkarmış olsa da bu olaydan sonra dünyanın jandarması olma fikrini daha belirgin hale getiren ABD’ye karşı güçlenmenin daha önemli olduğu benimsenmiştir.

2000 yılında yayınlanmış olan iki temel belge “Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini ile Dış Politika Doktrini” olmuş ve bu belgeler temelde; Rusya açısından terör ile mücadele etmeyi, ekonomik gelişme ve kalkınmayı öncelemeyi, Rusya’nın kurumsal yapılarını güçlendirerek ülkenin bütünlüğünü korumayı, devletler ligindeki yerini kuvvetlendirerek daha yukarılara taşımayı, ikili ilişkileri bölge ülkeleri ile ilerleterek alan genişletmeyi ve askeri, siyasi ve kültürel alanlarda yeni işbirlikleri kurmayı hedeflemekteydi (Cankara ve Cankara, 2007: 196). Terörle mücadele konusunun bu şekilde temel doktrin üzerinden belirtilmesi aslında Putin tarafından atılacak olan adımların habercisi niteliğinde değerlendirilebilir. Özellikle Çeçen sorunu bağlamında büyük işler başaran ve halkta bu konuda bir karşılık bulan Putin aynı zamanda uluslararası terörizm konusunda da ABD başta olmak üzere iş birliğine yakın bir tutum sergilemiştir. Ülkede eski ve geri kalmış kurumların modernize edilmesi, daha işler hale getirilmesi, anayasal çalışmalar yapılması gibi birtakım adımlar atılarak ayrıca genel yapı kuvvetlendirilmek istenilmiştir.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Yeltsin döneminde ekonomi sıfır noktasına gelmiş, eski büyük güç olan bir bölgede insanlar buhran içerisine düşmüş ve toplumsal olarak yaşam standartları çok düşük seviyelere gerilemiştir. Putin döneminde geliştirilmiş ve onaylanmış olan bu belgeler ekonominin tez elden canlandırılması ve toplumsal kalkınmanın yaşanmasına öncelik veriyordu. Halkın buhrandan çıkartılması adına bir zorunluluk olan bu politik hamleler yapılmadan bir ülkenin kalkınması ve tekrar eski gücüne kavuşarak uluslararası arenada söz sahibi olması düşünülemezdi. Bu noktada enerji ile ilgili olarak yeni bir hamle yapılması gerekliliği ortaya konuyor ve askeri alandan ziyade ilk etapta kalkınmanın önünü açacak hareketin ekonomik olacağı vurgulanıyor ve bu itibarla enerji ön plana alınıyordu (Cankara ve Cankara, 2007: 198). Enerji konusunda da daha sonra değineceğimiz Gazprom öncülük ediyor ve bunu Putin sadece bir şirket olarak görmek yerine uluslararası alanda bir öncü olarak değerlendiriyordu (Sağlam, 2014:

192). Putin döneminde devletler arası ilişkilerin belirleyici güçlerinden birisi olan ve dış politika sürecinde en kuvvetli araç haline gelen doğal gaz özelinde Gazprom büyük bir silaha dönüşmüş durumdadır. Bu durum yeni çağın özelliklerini anlamak ve bu temel belgeleri yorumlamak adına oldukça mühim bir noktada durmaktadır. Silahların öncülüğünde topyekûn bir savaş vermenin maliyeti göz önüne alındığında enerji ihracatını bir koz haline getirip dış politika aracı yapmak tam da bu stratejiler ile örtüşür niteliktedir. 1997 yılında Putin tarafından ortaya koyulan tezde bunu doğrular nitelikte olup, ham maddenin ve enerji kaynaklarının Rusya ekonomisinin büyümesi ve gelişmesinde olacak etkilerinin çok büyük olacağı konusunda görüş bildirmektedir (Tosun, 2018: 53).

Rusya Federasyonu Amerika Birleşik Devletleri'nin yaşamış olduğu 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası alanda iş birliğine açık, küresel güçlerle uyumlu çalışma içerisinde olmuş, ayrıca Putin bu dönemde süreci ekonomik kazanımlar da sağlayacak bir boyutta ilerletebilmiştir. Bu iş birliği sürecinin de etkisi ile Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush ve Dış İşleri Bakanı Powell 11 Eylül'ü Soğuk Savaş'ın bittiği tarih şeklinde yorumlamış, Rusya bu manada etkinlik sahasını genişletme fırsatını elinde bulmuştur (İsmayılov, 2013:93). Bu etkinlik Rusya'nın ABD karşısında her alanda ılımlı olacağı anlamına gelmemekteydi. Amerika'nın NATO aracılığı ile eski Sovyet sahasında genişleme istemesi karşısında Putin karşı duruşunu sergiliyor, gerektiğinde müdahalelerde bulunacağını söylemekten geri durmuyordu. Gürcistan'ın NATO üyeliği konusunda bir çaba içerisinde olması ve bu yolla NATO'nun Rusya sınırına yeni bir "karargâh" kuracak olması Rusya açısından yeterli bir gerekçeydi ve Putin 2008 yılında buraya müdahale etmekten kaçınmayarak bir savaşı başlatmıştı (Erkan, 2016: 43). Görüleceği gibi Putin sınırlarında olabilecek muhtemel tehditler karşısında saldırgan tutum sergilemekten kaçınmıyor, Avrasya'da oyun kurucu olarak bulunduğu ve etkinlik sahasında gücünü koruduğunu gösteriyordu.

Rusya sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin tutumu karşısında değil AB karşısında da daha kalın çizgilerle tavrını belli ediyor, genişleme dalgaları ile sınırlarına kadar dayanan AB'ye karşı mesajını Ukrayna üzerinden vermekte geri durmamıştır. Turuncu Devrim süreci ile Ukrayna'da başlayan AB'ye ve Batı'ya karşı artan ilgi Rusya'yı rahatsız etmiş ve bu durum karşısında yeni adımlar atmıştır

(Keskin, 2017: 86). Kırım'ın işgaline kadar giden bu süreç Rusya'nın sadece AB'nin bölgede etkinlik artırmasına karşı değil, Avrasya'da birliğin sağlanması ve enerji politikalarının kesintisiz sürmesi adına da ayrı bir önem arz etmektedir (Kaçmaz, 2020: 159). Enerjinin dış politikanın belirleyici unsurları arasında olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Putin'in devraldığı Rusya ekonomik olarak çökmüş bir vaziyetten, elinde bulundurduğu yer altı kaynaklarını aktif kullanarak ve dış politikasına bunu yansıtarak ilerlemeye ve gelişmeye devam etmiş ayrıca bu amaçlar doğrultusunda enerji devletin kontrolü altına alınarak Gazprom şirketi bu sürece öncülük etmiştir (Çetinkaya, 2019: 93).

Rusya'da politika yapımcıları enerji sektörüne salt enerji olarak bakmamakta, Gazprom sadece bir enerji şirketi olarak görülmemektedir. Enerjinin Rusya açısından dış politikada hareket sahasını genişleten, devletler arası ilişkilerde kartların lehte güçlenmesini sağlayan bir araç görevi de bulunmaktadır. Rusya bu bağlamda enerji kartlarını boru hatlarının güzergahları, transit ülkeler, fiyat anlaşmaları, indirim uygulamaları ve diğer ülkelerde enerji kaynakları için imtiyazlar uygulanması gibi imkanlar ile oynamakta ve enerji siyasi-politik hedeflerin bir aracı olarak işlev görmektedir (Akçapa, 2020: 121).

Tüm bu bilgiler ışığında süreç değerlendirilmek istenildiği ve çalışmamızın da öznesi konumunda olan Putin dönemine ait doktrinler incelendiğinde 2000 yılı ile işe başlamak doğru olacaktır. Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi ile Ulusal Güvenlik Doktrini, Dışişleri Bakanlığı ile Dış Politika Doktrini ve Savunma Bakanlığı aracılığı ile Askeri Doktrin hazırlık aşamaları gerçekleştirilmiştir. Bu metinler yeni başkanın göreve gelmiş olduğu dönem itibari ile ülkenin gelecek vizyonu ve bugünün siyasetine ışık tutan belgelerdir.

Başkan Putin döneminin ilk olarak 2000 yılı ulusal güvenlik konsepti ile ortaya koymuş olduğu ilkeler Rusya Federasyonu için güçlenmenin ve tekrar söz sahibi olmanın bir gerekliliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu esnada hazırlanmış olan 2000 yılı askeri doktrini ile Rusya nükleer bir güç olarak kalma ihtiyacını ortaya koymuş, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri gibi kendi bölgesine ilgi duyan büyük güçlerin sınırlandırılmasını hedeflemiş ve buna yönelik adımların atılmasını sağlamıştır. Putin tarafından Nisan 2000'de imzalanmış olan bu askeri doktrin silahsızlanma yerine silahlanmanın tercih edildiğini ve nükleer silahların

meşru görüldüğünü ortaya koymuştur (İnce, 2011: 79). Ayrıca 2002 yılında çevre doktrini olarak yine bir belgenin imzalanması gerçekleşmiş ve bu belge ile günümüz dünyasının önemli konularından olan yaşanabilir, sürdürülebilir çevre konusunda da birtakım adımlar atılmıştır.

Özellikle bu ilk dönem doktrinler esnasında Amerika Birleşik Devletleri'nin yaşamış olduğu 11 Eylül saldırıları ve Rusya Federasyonu tarafından verilen tepki, gösterilen iş birliği yaklaşımları tüm dünya tarafından memnuniyetle karşılanırken Putin için güçlenme için bir dönem olarak değerlendirilebilir. Görevi devraldığı dönem itibari ile ekonomik, askeri ve siyasi açıdan oldukça güçlük içerisinde bulunan Putin dünyanın kalani ile belirli sorunlar üzerinden çekişme yerine karşılıklı iş birliği politikasını uygulayarak hem uluslararası destek görme yönünde başarılı olmuş hem de iç sorunlara daha aktif vakit ayırmıştır denilebilmektedir. Yine Putin tarafından ortaya koyulmuş olan doktrinler incelendiğinde bir devamlılığın söz konusu olduğu dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. Göreve geldiği dönemden itibaren kesintisiz olarak ülke yönetimi içerisinde bulunmuş, görevi Medvedev'e devretmiş ancak ertesinde tekrar başkanlık koltuğuna oturarak politikasını geliştirerek devam ettirmiştir. Nitekim 2008 sonrası ve özellikle son dönemde hem bölgesel hem de küresel ölçekte daha çok sözü olan, daha etkili dış politika izleyen bir Rusya Federasyonu karşımıza çıkmaktadır (Necefoglu, 2017: 66).

Tüm bu belgeler ve stratejiler düşünüldüğünde öne çıkan en önemli mesele ise NATO'nun genişlemesi ve Rusya Federasyonu'nu çevreleme olarak görülen stratejisinin önlenmesidir. Rusya'da Putin yönetimi ilk dönem itibari ile her ne kadar batı ile sıcak ilişkileri pragmatist politikaların dahilinde görmüş ve bu yönde hareket etmiş olsa da özellikle Balkanlar ve Doğu Avrupa'da NATO'nun genişleme hareketleri Rusya açısından durdurulması gereken bir sorun olarak görülmüştür. Bu genişleme karşısında Atlantikçi blok karşısına Avrasyacı bir blok olarak durmak ve Avrasya'nın yükselen gücünün tarihi bir sorumluluk olarak Rusya üzerinden bunu tamamlamak fikirleri ortaya atılmıştır. Avrasyacı yaklaşım ile birlikte tarihsel olarak imparatorlukların kurucusu olan Ruslar yine sorumluluk almaktan kaçınmamalı, ekonomik olarak kendisini geliştirmeli, bölge devletleri ile birlikte hareket etme yolunu seçmeliydi. Rusya'nın ve Rusların geleceği adına Avrasyacı yaklaşımı savunanların en önemli varsayımı Rusların ancak bir imparatorluk yöneticisi olarak

önde olması ve bölgesel devlet ya da yakın çevre ile bağlantılı bir güçlü devlet olmaması gerektiği fikrinde yatmaktadır (Dugin, 1999: 85). Dugin tarafından dile getirilmiş olan bu yaklaşım Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan batı yanlısı politik faaliyetlerin ülkenin temellerini sarstığı ve geleceğe dönük Avrasya'yı önceleyen bir politika geliştirilmez ise Ruslar için büyük bir yıkım olacağıdır.

Putin dönemi içerisinde uzun vadeli stratejiler oluşturulmuş, dış politika ve güvenlik konseptleri farklı yıllarda revize edilmiş ancak içerik genel olarak tek kutuplu dünya düzeninin var olmasının karşısında güçlenen Rusya Federasyonu'nun var olacağı ve varlığını korumak adına atacağı adımlar olarak görülmüştür. Gürcistan, Ukrayna ve Suriye'de yaşanan olaylar ve bu olaylar karşısında Rusya Federasyonu'nun vermiş olduğu tepki, oyunun içerisindeki pozisyonu göz önüne alındığı zaman Sovyetlerin son döneminden Rusya'nın ilk dönemine kadar devam etmiş olan batıcı politikaların aksine hareket edildiği görülmektedir. Amerika öncülüğündeki NATO güçleri karşısında Suriye'de oyun kurucu ve dengeleyici olma girişimi farklı coğrafyalarda bu kadar başarılı olamamışsa da elinde bulunan etki araçlarını kullanarak sahada aktif kalmaya çalışmaktadır. Putin liderliğinde Rusya Federasyonu son dönemlerde adından çokça söz ettirmeyi başarabilmiş, yakın çevresinin dışında bulunan alanlarda oyuna dahil olabilmemiş ancak ne ölçüde başarılı olabilmemiş sorusu muallak kalmaktadır. Ortadoğu içerisinde yakalanmış olan göreceli başarı ivmesi Balkan devletleri ile olan ilişkilerde istenilen düzeye ulaşamamış ve burada AB'nin bölge ülkelerini kapsayan genişleme süreçleri etkili olmuştur.

Putin'in ilk iki dönemlik başkanlığı sonrasında ara döneme denk gelen 2009 yılı yeni bir belgenin masaya gelmesine denk düşmektedir. 2020 yılı strateji belgesi olan bu metin Rusya Federasyonu tarafından 2020 yılına kadar eğitimden sağlığa, dış politikadan ekonomiye kadar birçok alanı kapsamaktadır. Ekonomik anlamda dünya liginde ilk beş arasına girmeyi hedefleyen bu belge, nükleer silahların sayılarının artırılması sureti ile diğer ülkelerinde imkanlarının oluşturulması gibi yeni hedeflerin belirlendiği görülmektedir (https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1065/rusya_2020_ulusal_stratejik_belgesi_yayimlandi).

Bahsedilen belgeler ve diğer tüm dış politika kararları bir arada değerlendirildiğinde hepsinin Rusya Federasyonu'nun geleceği için mantıksal bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Bölgesel bir devlet olmaktan ziyade küresel bir

oyun kurucu olmanın bir gereği olarak her alanda kendisini geliştirmiş bir devlet olmak gerekliliği Rus Dış Politikası için vazgeçilmez olmaktadır. Tarihsel olarak sürekli bir altın çağ ilgisi olan Ruslar bunu geçmişlerinde aramakta ve ilgilerini bu alana aktarmış bulunmaktadır (Kagarlitsky, 2007: 497). Dugin tarafından ortaya koyulan Avrasyacı yaklaşım da göz önüne alındığında Putin döneminde salt bir taraf olmaktan ziyade bir tez oluşturma yoluna gidilmiş, batı ile iyi ilişkilerin yürütülebileceği ancak bunun batıya alan açma ve geri çekilme şeklinde değil sahada aktif olup masada güçlü olmakta yattığı görülmektedir.

1.3. RUS DIŞ POLİTİKASININ ETKİ ARAÇLARI

Dış politikanın yapım süreci ele alındığında çok faktörlü bir yapı göz önüne gelmektedir. Bu yapı birçok farklı denkleme içerisinde barındırırken sürece de her açıdan etki etmektedir. Dış politikanın inşa süreci ve karar verme süreci içerisinde birtakım etki araçları bulunmaktadır ki bunlar başarılı ya da başarısız olmanın anahtarları olarak görülebilmektedir. Devletler diğer devletlerle yürütmüş oldukları ilişkiler bağlamında anarşik bir ortamda varsayıldığından bu ortamın son söz söyleyeni, yaptırım gücüne sahip olanı bulunmamaktadır birçok teoriye göre. Ancak bu durum realistlerin bakış açıları ile daha çok güce göre şekillendiğinden değerlendirmeyi yaparken bunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Peki güçlü olmak yeterli gelecekse neden tek bir araç silah bu işin çözüm noktası olamıyor demek içten bile değildir.

Dış politikanın yapımı ve uygulanması sürecinde uluslararası ilişkilerde küreselleşmenin etkileri daha fazla hissedilir olmuştur. Günümüz dünyasında uzakların daha yakından takip edilebildiği, modern araçların insan hayatına daha fazla temas ettiği, ekonominin yanı sıra kültür, turizm gibi daha farklı araçların da kullanıldığı görülmektedir. Çarlık dönemlerinden Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu dönemine kadar tüm süreçler içerisinde Rusya sert bir imaja sahip olmuş ve dış politikası da genel itibari ile bu kapsamda ilerlemiştir. Ancak değişen koşulların da etkisi ile Putin döneminde dış politikanın önemli bir etki sahası olan “yumuşak güç” ön plana alınmış ve Rus Dış Politikasında başvurulan bir alan olmuştur. Bu araçların yanı sıra enerji konusunda da elinde büyük koz bulunduran

Rusya Federasyonu doğal kaynaklarını kullanıp, bunun ihracatını yapmakla kalmayıp aynı zamanda dış politikanın bir öznesi haline gelmesini sağlamıştır.

Rusya Federasyonu Putin döneminde enerji nakit hatları, bölgesel ve çoklu enerji anlaşmaları ile dış politikasını güçlendirmiş ve bunu bir küresel aktör olma bilinci ile kullanmaya devam etmektedir (Akhundova, 2015: 73). Askeri gücünün zayıfladığı, eski görkemli sayılarda askeri personelinin ve blok hareketlerinin kalmadığı bir durumda Rusya Federasyonu ekonomi kartını sahaya sürmeyi başaramamış, özellikle petrol fiyatlarında yaşanmış olan artış dönemlerinde elde ettiği gelirleri içeride iyi bir yönetim anlayışı ile doğru noktalara aktarmak sureti ile dış politikada da elini güçlendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri tarafından özellikle Ortadoğu bölgesinin kaynakları konusunda atılan adımlar ortadadır. Ancak Rusya Federasyonu kendi bölgesine ait kaynakları kullanmak sureti ile diğer bölgelere yönelik olarak sürekli aktif kalma girişimlerini sürdürmektedir. Özellikle Avrupa Birliği topluca bir pazar olarak görülmekte ve bu birlik içerisindeki ülkeler ile yapılan ikili anlaşmalar üzerinden bir bağımlılık/bağımlılık oluşturulmak istenilmektedir. Balkanlar bölgesi de bu sürece dahil edilerek hem eski “gönül” coğrafyası ile ilişkilerin tekrar sağlanması hedeflenmiş olup hem de Batı ile arasında tampon bölgenin batılı güçlere bırakılmasının önüne geçiş düşünülmüştür. En önemli devlet şirketlerinden birisi konumunda olan Gazprom dünyanın birçok bölgesinde iş birliği oluşturmuş ve ilişkilerini sıcak tutarak dış politikada da önemli bir aktör olmuştur (Poussenkova, 2010: 118).

Yine uluslararası örgütler içerisinde aktif üyelik, yeni iş birliği örgütlerinin hem bölgesel hem de küresel ölçekte kurulmasına öncülük etmek, bu örgütler aracılığı ile askeri, ekonomik ve siyasi hedefler doğrultusunda destek görmek diğer devletlerin olduğu kadar Rusya Federasyonu’nun da etki araçlarından birisi haline gelmiş görünmektedir. Bağımsız Devletler Topluluğu sürecinin dağılma sonrasında özel bir öneme sahip olması, Karadeniz kıyısına paydaş devlet ile olan ilişkiler, Hazar ve genelinde Avrasya politikası dış politikanın Putin dönemi itibari ile en önemli hareket noktalarını oluşturmaktadır.

Putin döneminde Rusya Federasyonu kültürel bir takım kurum ve kuruluşlar aracılığı ile de dış politikasını sahada göstermiştir. Özellikle aynı soy bağları ve dil bağları bakımından eski Sovyet sahası önemli bir yer tutmaktadır. Yine Balkanlar da bu konuda önem arz edilen bir saha görevi görmektedir. Rus dili ve kültürünün korunması, öğretilmesi ve yayılması konusunda yapılan çalışmalar ile diğer devletlerde yürütülen çalışmalar bir bakıma kamu diplomasisi içerisinde değerlendirilebilir görülmektedir. Bu surette yapılan iş ve işlemler Rus dış politikasının uygulanması konusunda sahada da birtakım avantajlar sağlamaktadır. Batılı devletler karşısında “doğu” tarafını bir arada tutma girişimleri ve ilişkilerin iyileştirilmesi de yine bu kapsamda değerlendirilip, Rusya Federasyonu’nun bölgesel örgütler ve iş birliklerine verdiği öneme işaret etmektedir.

İnsani yardım ve kalkınma gibi konularda da birtakım çalışmalar hemen tüm ülkeler adına uluslararası arenada bir güç gösterisi olarak görülebilmektedir. Özellikle 2011 sonrası Suriye’de yaşanan olaylar ve Rusların hükümete vermiş oldukları destek incelendiğinde bu kapsamda birtakım beyanların da olduğu gözler önüne gelebilmektedir. Yine farklı coğrafyalarda insani yardım ve hibe programları aracılığı ile toplumsal tabanda bir destek görme gereksinimi birçok devlet açısından gerekli görülmektedir.

Ancak tüm bu ve benzeri araçlar bir yana yine uluslararası ilişkilerin kemikleşmiş olgularından olan güç bir yanadır. Güç bir devletin sınırlarını, kararlarını, politikasını etkilediği gibi muhataplarının da tüm adımlarına etki etmektedir. Askeri varlığı, Sovyet coğrafyasında sahip olduğu askeri üsler, nükleer gücü gibi çok önemli argümanları olan Rusya Federasyonu dış politikasında hem reel birtakım araçları kullanırken hem de modern araçlar yardımı ile elini güçlendirme içerisinde bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında burada vermiş olduğumuz bilgiler ışığında birtakım incelemeler daha da detaylı değineceğimiz araçlar görüleceği üzere dış politikanın farklı süreçlerinde karşımıza çıkacaktır.

Çalışmanın birinci bölümü itibari ile vermiş olduğumuz bilgiler toplanarak yorumlanacak olursa öncelikli olarak dış politikanın kavramsal çerçevesinin ele alınmış olması bize yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışma Putin dönemi ile

birlikte Rusya Federasyonu'nun Balkan devletlerine yönelik dış politikasını ele almakta olduğu için hem birey hem de devlet bazında analizlerimiz ilerleyecek olup, kavramsal çerçevenin sunmuş olduğu bilgilerden faydalanılacaktır. Devletlerin diğer devletlere yönelik olarak uygulamış oldukları politikaların bir bütünü ifade eden dış politika konusunda tarafların sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri zeminlerinden ortak paydaşlıklarına kadar birçok etmen sürece dahil edilmektedir. Rusya Federasyonu Sovyet mirası üzerine şekillenmiş, komünizmin ana noktası olarak görülmüş ve uzun yıllar boyunca bu sistem etrafında şekillenmiştir. Sahip olduğu bu birikim kuruluşundan itibaren Rusya Federasyonu açısından riskler ve avantajları bir potada eritmiştir.

Rusya Federasyonu baş etmek durumunda kaldığı yıkım sonrası bunalım sürecinin içinden çıkmak adına sıkı politikalar ile içeride bir süreç yönetimine ev sahipliği yapmıştır. Sovyetlerin son dönemlerinden itibaren batı ile yakınlaşma, daha çok iş birliği sahalarını ön plana çıkarma ve liberal ekonomik sisteme angaje olma fikri başarılı sonuçlar vermeyince politika değişikliği gerekli olmuştur. Yalnız ekonomik sorunlar ile değil aynı zamanda merkezi yapının sarsılması ile ayrılıkçı terör hareketleri ile de uğraş vermek durumunda kalan ülke Çeçen sorunu ile uzun yıllar uğraşmış ve bu konuda başarılı adımlar atan Putin liderlik koltuğunda halk desteğini bu süreçteki başarıları sebebi ile de hissedebilmiştir. Göreve geldikten sonra öncelikli olarak ekonominin tekelleşme sürecine girdiği, önemli sektörlerde oligarkların oluştuğu ve bu kişilerin iç siyaseti de yönlendirici etkilerinin olduğunu bilen Putin hem devletleşme sürecini başlatmış hem de merkezi yapının kuvvetlendirilmesi sureti ile tüm Rusya topraklarında daha etkili olmayı hedeflemiştir.

Yönetmiş olduğu toprak parçası ne kadar büyük olursa olsun iktidarı süresince otoritesinin güçlenmesi adına önemli değişiklikleri hayata geçirmiş olan Putin yönetimi, Rusya Federasyonu'nun dış politikada aktif rol üstlenebilmesi adına iç politikada birlikteliği sağlamak ve istikrarın hakim olmasını gerçekleştirmek adına başarılı adımlar atmıştır.

Rusya Federasyonu dış politikada elinde toplanmış olan gücün yönetimi konusunda dönemler itibari ile farklı adımlar atılarak yönetilmiştir. Dış politika refleksleri ve dönemlerin doktrinleri göz önüne alındığında bir devamlılığın gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Batı ile iyi ilişkiler kurmak fikri ile hareket edilen bir noktadan batılı olmak fikrine doğru değişim yaşayan bir sürecin içerisinde geçilerek günümüz fikri temellerinin atıldığı unutulmamalıdır. Uluslararası ilişkilerin önemli bir aktörü olarak Rusya Federasyonu kuruluş yıllarında dağılmanın getirdiği sancılı süreçlerin de etkisi ile istikrarlı politikaların devreye alındığı, içeride ve dışarıda yeterli saygınlığın sağlanamadığı bir süreci yaşamıştır. Bu süreç halkta bir parçalanma ve sorgulama ile beraber aidiyet duygularında da kırılmalar yaşanmasına sebep olmuştur.

1990'lı yılların bir projesi olarak yakın çevre konusu belki de devamlılık arz eden önemli başlıklardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem kuruluş yıllarında hem de sonrasında gelişen süreç içerisinde karşılık bulmuş olan yakın çevre konusunda atılan adımlar Rusya Federasyonu'nun eski birlik coğrafyasına olan ilgisinin yeniden belirmesine de sebep olmuştur. Eski birlik ülkelerinden bir anda kendisini çekerek ülke içerisindeki sorunlarla uğraşmanın getirmiş olduğu sonuçlar hem ABD ve NATO tarafından çevrelenme, hem de Balkanlar gibi aynı birlikte uzun yıllar yakın ilişkiler geliştirdiği ülkelere kopma anlamına geliyordu.

Balkan ülkeleri yaşamış oldukları şiddetli çatışma ve ayrışma süreçlerinin sonlandırıcısı olarak gördükleri ABD ile sürekli olarak yeni ilişkiler tesis ederken, aynı zamanda coğrafi olarak yakınlıkları bulunan ekonomik temelli bir birliktelik olan AB ile üyelik yolunda adımlar atarak ekonomik kazanımlar sağlamak istiyorlardı. Kuşkusuz bu süreç karşısında Rusya Federasyonu ilk yıllar itibari ile başarılı bir politika ortaya koyamamış yalnız ABD ve AB ülkelerinin politikalarına karşı çıkmakla yetinerek bölgede varlığını korumak istemiştir.

Dış politikanın başarılı bir zeminde oluşabilmesi adına içeride yaşanan sorunların nispeten çözüldüğüne kanaat getirilince artık aktif adımlar atma gereksinimi hissedilmiş olacak ki Rusya'nın adımlarında da belirginleşme gözlemlenmiştir.

Rusya Federasyonu Putin başkanlığında bölge ülkelerine yönelik olarak atacağı adımları başlangıçta Panslavizm temelinde ele almış, ancak bu itibar ile bölge devletlerinin çoğundan karşılık göremeyince daha farklı alanlara yayılmasını sağlamıştır. Kuşkusuz bu konuda da karşılık gördüğü ülkeler bulunmaktadır. En temelinde bölge ülkeleri arasında Sırbistan ile olan yakınlığının dayandığı temeller bu noktadan geçmektedir. Çalışmanın da bölümü olan etki araçlarından birisi olarak yumuşak güç unsurları göz önüne alınca etnik/dini faktörler bölge politikası açısından özel bir öneme sahiptir.

Rusya Federasyonu Slavların hamisi konumunu kendisinde görmenin yanı sıra Ortodoks inancı etrafından da söylemler ile birliktelikleri kuvvetlendirmek istemektedir. Çalışmanın devam eden kısımlarında ilişkiler siyasi-güvenlik ve ekonomik temeller üzerinden ele alınacak olsa da Rusya'nın bölge ülkelerine yönelik dış politikasının ana eksenlerinden etnik/dini unsurlarına da yer yer değinilerek analizimize dahil edilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BALKANLAR VE RUSYA’NIN BALKAN ÜLKELERİ İLE SİYASİ VE GÜVENLİK İLİŞKİLERİ

2.1. BALKANLAR

Balkanlar tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmakla beraber birçok devletin yakın ilgisini çekmiş olup, coğrafi konumu itibarı ile kıtalar arasında ‘sıkışmış’ ve gerilim-çatışma içerisinde bulunmuştur. Etrafı önemli su yolları ile çevrili olan Balkanların kuzeyinde Tuna ve Sava nehirleri, güneyinde Akdeniz, doğusunda Karadeniz ve batısında Adriyatik Denizi bulunmaktadır.

Balkan kelimesi ‘sarp ve ormanlık sıradağ’ olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Balkanlarda dağlık coğrafi yapılanma sebebi ile dışarıdan gelen etkiler azalmış, toplumlar arası etkileşim sınırlanmış ve kimlikler korunma imkanı bulmuştur (Jelavich, 2013: 1). Bölgeye bakıldığında kelime anlamına uygun bir yapı taşıyor olsa da yıllarca Rumeli olarak tanımlanmış ve Osmanlı Devleti’nin Bizans’tan almış olduğu topraklar olarak görülmüş ve adlandırılmıştır (Bilgenoğlu, 2021: 14). Osmanlı Devleti’nin başkent olarak Edirne’yi seçmesiyle birlikte başlayan “Balkanlar” Devleti olma yönündeki adımları İstanbul’un alınması ile devam ettirilmiş ve yüzyıllar boyunca da bölgede Osmanlı hakimiyeti kurulmuştur. Ancak Balkan Savaşları ile birlikte artık Osmanlı Devleti bölgedeki hakimiyeti kaybetmiş ve yüzyıllar boyunca kültürü ile yerleştiği bölgeden çekilmek mecburiyetinde kalmıştır (Ercan, 2019: 9).

Balkanlar stratejik açıdan bakıldığında kuzeyinde Avrupa’nın orta hattını oluşturmasından dolayı oldukça önemli bir noktadadır. Bölge Asya ve Avrupa arasında bir yol görevi görenin yanı sıra Müslüman-Türkler ile Avrupa arasında bir tampon bölge olarak görülmüş ve özel bir anlam kazanmıştır (Başaran, 2018: 41). Balkanlar coğrafi konum olarak ise Avrupa sahası, Karadeniz ve Doğu Akdeniz bölgesi için önemli bir alanda bulunmakta olup, bu bölgede dünya devletlerinin politikalarını şekillendirirken bu stratejik konumu hesaba kattıkları gözlerden

kaçmamaktadır. Bu bölgenin kontrol edilmesi sayılan alanlarda etkin bir güç olmayı sağlayacak ve aynı zamanda da küresel emperyalist sistemde pazar görevi görmesine imkân tanıyacaktır (Göral, 2013: 101).

Osmanlı döneminde bu coğrafyanın yapısı ile oynanmamış ve asimilasyon süreci gibi emperyalist birtakım kaygılarla hareket edilmediği için bağımsızlık hareketleri süreci de özellikle Fransız Devrimi ile birlikte bu bölgenin kolayca İmparatorluk topraklarından kopmasına neden olmuştur. İstikrarsızlık anlamında dünyanın en karmaşık bölgelerinden birisi olan Balkanlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde tekrar karışıklıklara ev sahipliği yapmış olsa da bugün nispeten daha istikrarlı bir görünüm sergilemektedir (Birecikli, 2009: 1023).

Balkanlar Osmanlıların, Rusların ve Avrupalı devletlerin yakın ilgisini her dönemde çekmiş olsa da hiç şüphesiz etnik ve dini temeller üzerinden Rusya kendisini bölgenin hamisi olarak görmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde her ne kadar kendi meselelerinden dolayı bölgeye vakit ayıramamış olsa da bugün yakın ilgisini çektiği görülmektedir. Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere birçok devletin yakından ilgisini çeken Balkanlar, Yugoslavya döneminde ve sonrasında sürekli çatışmaların merkezi haline gelmiştir. Kıtalar arasında bir konuma sahip olan Balkanlar tarih boyunca farklılıkların ve karmaşanın merkez noktalarından birisi olmuştur (Andrew, 2009: 155).

Yugoslavya döneminde liderliği üstlenmiş olan Tito, SSCB'den farklı bir sosyalist modeli hayata geçirmiştir. Sovyetler ile mesafesi Kominform'dan çıkarılmasına gidecek süreci perçinlemiştir. Ayrıca Alman işgali sırasında Sovyetlerden destek talebinde bulunulmasına rağmen karşılık görülmemiştir. Bu durumda ülke Sovyetlerden uzaklaşarak kendi sosyalist modelinde ilerleme kaydetmiştir (Ülger, 2003: 55). Tito döneminde farklılaşmanın bir göstergesi olarak ABD yardımları da ileri sürülebilir. 1947 yılında Marshall Planı kapsamında yardımlar teklif edilmiş ve Tito tarafından reddedilmiştir. İki yıl sonra ise Amerika'nın yardımları kabul edilmeye başlamıştır (Işıklı, 1980: 100-102).

Tito döneminde farklı etnik grupların bir arada çatışmadan uzak yaşaması bir bakıma başarılmıştır. Sırpların ülke yönetiminde söz sahibi olma ve kontrol etme arzuları baskılanabilmiştir. Fakat sürecin bu şekilde devam etmeyeceği Tito'nun ölümü ile birlikte gözlemlenmiştir. Tito sonrası Yugoslavya'da milliyetçi söylem ve eylemler artış göstererek ülkenin hızla kaosa sürüklenmesi gerçekleşmiştir (Kenar, 2005: 59). Sırpların Yugoslavya içerisindeki pozisyonları ve kendilerine yükledikleri misyon diğer cumhuriyetler ve onların halkları üzerinde baskı kurulmasını sağlamıştır. Sırpların gerilimi artıran tutumları ile birlikte iyice karışan bölge etnik kıyıma varacak ölçüde ateşlendirilmiştir. BM ve NATO gibi kurumların bölge için özel girişimler içerisinde olması gecikmiş, bölgede uzun yıllar kan dökülmüştür. Yugoslavya'dan ayrılma yolunu seçen bölge devletlerinin birçoğu ayrılık sonrası süreçte de Sırbistan ile uğraşmak durumunda kalmış, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne dahi intikal edecek bir süreç NATO müdahaleleri ile son bulmuştur.

Bulunduğu konum itibari ile Balkanlar enerji ihtiyacı kapsamında Avrupa için kritik bir noktada yer almaktadır. Bölge hem Rusya Federasyonu üzerinde sağlanan gaz için hem de alternatif yollar aracılığı ile kaynağın çeşitlendirilmesi için Orta Asya ve Orta Doğu üzerinden gelebilecek gazın güzergahı olabilecek bir konumdadır. Balkanlar Rusya Federasyonu'nun bölgeden elini çektiği Soğuk Savaş sonrası dönemde kendisini toparlayan Rusya için tekrar eski cazibesini kazanmıştır. Gazprom aracılığı ile Avrupa pazarını kendisine önemli bir alan olarak gören Rusya, Ukrayna ile yaşadığı sorunlar sonrasında kendisine alternatif alanlar açmak istemiştir. Bu kapsamda Balkanlar fazladan bir önem kazanmıştır. Slav ırkının bu bölgede uzun yıllardır olan varlığı da ayrıca Rusya Federasyonu açısından bölgenin önemini artırmıştır.

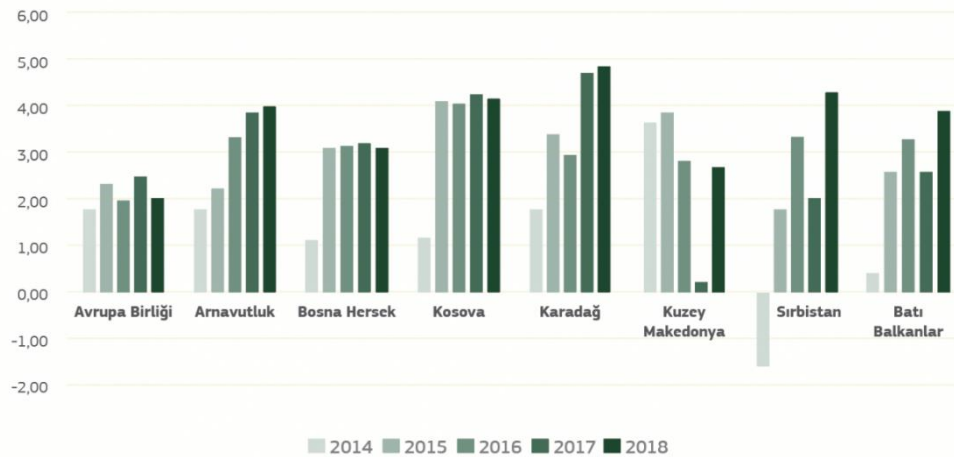
Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri tarafından da bölgeye olan ilgi artmıştır. Rusya veya başka bir devlet tarafından bölgede etkinlik kurulmasının önlenmesi adına hızlı hareket eden ABD Bosna'da yaşanan olaylarda ve Kosova sorununda sürecin öncülüğünü üstlenmiştir. Yeni dünya düzeninde kendisine yüklemiş olduğu özel misyon ile ABD, tüm bölgelerde olduğu gibi Balkanlar'da da konumlanmak istemiş ve NATO'nun etkinlik sahası içerisinde bölge ülkelerini katarak genişlemesini sürdürmek istemiştir. Balkan ülkeleri

Yugoslavya'nın dağılmasıyla devletleşme süreçlerini tamamlamış, eski ekonomik modellerini bir kenara bırakmış topluluklardan oluşmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde uygulanan Sosyalist modelin kendine has yapısı içerisinde hareket eden bölge ülkeleri, bağımsızlıklarını kazanmaları neticesinde batı yönlü değişim ve dönüşüm süreçlerine girmişlerdir.

AB ve NATO aracılığı ile bölgeye yapılan müdahaleler sonrasında bölge devletleri refah ve gelişimlerinin batı ile olacağına olan inançları sebebi ile ekonomik dönüşüm süreci içerisine girmişlerdir. AB, Avrupa'da yaşanan savaşların oluşturmuş olduğu yıkımı ve buna bağlı olarak oluşan gerilimi ortadan kaldırmak adına başarılı bir adım olarak değerlendirilebilir. Benzer problemlerin yaşanmış olduğu Balkanlar'da aynı bakış açısı ile ele alınıp AB modelinin örnek oluşturacağı, bütünleştirici unsur olarak tanımlanacağı sistematik dönüşümü yaşayabilir. AB, tarihsel deneyimler aracılığı ile kültürel ve siyasi bir model olarak tanımlanabilir (Kaya vd., 2011: 1-3).

Ancak Rusya Federasyonu için bahsetmiş olduğumuz hazırlıksız dönüşüm süreci tüm ülkeler için aynı etkiyi yaratmamış ve çoğunda başarısız sonuçlar alınmasına sebebiyet vermiştir. AB'ye üyelik süreçleri ile birlikte bir takım siyasi ve ekonomik kriterlerin getirilmiş olması ülkelerin kendilerini zorlamasına neden olmuş ve bu yolla birtakım gelişmeler yaşanmıştır.

Grafik 1: Ekonomik Büyüm Oranları (%)

Kaynak: İnsamer Balkan Raporu (Şubat 2020)

Ekonomide düzenli ve sağlıklı bir büyüme görüntülenmemiş olsa da son yıllarda pozitif bir artışın görüldüğünü söylemek mümkündür. Balkanlar bölgesi batı dünyası içerisinde ucuz iş gücünün bulunduğu, kaynak imkanlarına sahip olan, tarımsal anlamda verimli alanları barındıran bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak aynı zamanda Balkanlar alt yapı yetersizlikleri, gelişmiş imalat sanayinin yetersizliği gibi kapsamlı ekonomik sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. Piyasa ekonomisinin şartlarını sağlamak adına yaşanan geçiş süreci karmaşık olan bölge yapısı sebebi ile henüz tam olarak sağlanamamıştır. Sürekli çatışma ve kaos ortamının kendisini gösterdiği bir saha olan Balkanlar, bugün ekonomik toparlanma ve insani gelişmişlik açısından oldukça zorlu bir sınav vermektedir.

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkeler/Göstergeler	Bosna-Hersek	Karadağ	Sırbistan	Kosova	Makedonya	Arnavutluk
GSYİH (milyar €)	15,3	4,3	39,2	6,4	10	11,6
Kişi başı GSYİH	4.400	6.900	5.600	3.600	4.800	4.000
İşsizlik oranı	%20,7	%14,3	%10,3	%29,6	%17,5	%12,3
Genç işsizlik oranı	%45,8	%31,7	%31,9	%52,7	%46,7	%31,9
Enflasyon oranı	%1,6	%1,6	%2,0	%1,1	%1,5	%1,9
Altyapı endeksi	63	64	74	-	67	58
Doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) stoku (milyon \$) ⁴⁹	8,330	5,559	39,833	3,568	5,961	7,902
İhracat (milyon €)	5,325	1,999	21,238	1,778	5,861	4,058
İthalat (milyon €)	9,158	3,112	25,392	3,738	7,672	5,819
İşçi gelirleri/ GSYİH oranı	%10,7	%10,8	%8,6	%15,6	%2,7	%9,7

Kaynak: İnsamer Balkan Raporu (Şubat 2020)

Yapılan çalışmanın ardından dünyada yaşanan gelişmeler de değerlendirmeye tabi tutulduğu zaman tabloda en dikkat çeken noktalardan birisi işsizlik rakamları olarak göze çarpmaktadır. Sırbistan en düşük oran ile karşımıza çıkarken orada dahi

%10 altı bir rakamdan bahsetmek mümkün olamamıştır. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ışığında Balkan ülkelerinde de tasarruf yapma ihtiyacı kendisini göstermiş bulunmakta ve buna bağlı olarak enflasyon bir sorun oluşturmamaktadır (Karacaer Ulusoy ve Özçelik, 2020: 1053). Ancak ekonomilerin en sancılı süreçlerinden birisi olan işsizlik, Balkan ülkeleri açısından da büyük sorun olurken genç işsizliğin yüksek düzeylerde seyrediyor olması da Balkanlar açısından olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç nüfusun bölge dışına göç etmesindeki artışın genç işsizlik oranları ve doğrudan yabancı yatırımlardaki yetersizlik nedeni ile istihdamda istenilen düzeylere ulaşamamasının da ayrıca etkisi bulunmaktadır.

Tablo 2: Dış Ticaret Oranları (%)

ÜLKELER	AB	Türkiye	Rusya	Çin	Diğer	Sırbistan	Makedonya	Kosova	Karadağ	Bosna-Hersek	Arnavutluk
İHRACAT Oranları (%)											
Arnavutluk	76	0,7	0,03	3,13	3,74	2,6	2,75	8,72	1,83	0,5	-
Bosna-Hersek	72,9	2,7	1,1	0,3	7,0	10,5	1,0	1,1	3,4	-	-
Karadağ	44,9	6	0,6	1,7	6,8	23,3	1,7	4,3	-	7,7	3,0
Kosova	30,2	2,3	-	0,4	19,9	9,1	11,9	-	5,3	2,3	18,6
Makedonya	79,0	1,4	0,5	1,0	7,0	4,0	-	3,9	0,5	1,4	1,3
Sırbistan	67,9	1,8	5,9	0,4	6,7	-	3,7	-	4,8	8,0	0,8
İTHALAT Oranları (%)											
Arnavutluk	61	8,5	2	7,3	14,55	3,4	1,5	1,4	0,35	-	-
Bosna-Hersek	60,5	4,5	4,6	7,0	11,4	10,7	0,8	-	0,5	-	-
Karadağ	48,3	3,1	0,3	9,6	10,4	19,3	1,2	0,2	-	6,1	1,5
Kosova	43,5	10,1	0,9	9,3	13,9	11,6	5,1	-	0,5	-	5,1
Makedonya	61,7	4,7	1,5	5,8	17,3	6,8	-	0,4	0,1	0,8	0,9
Sırbistan	63,5	3,7	7,2	8,2	13,2	-	1,1	-	0,3	2,6	0,2

Kaynak: İnsamer Balkan Raporu (Şubat 2020)

Tabloya bakıldığında göze çarpan en önemli husus hem ithalat hem de ihracat anlamında en büyük payın Avrupa Birliği ülkeleri ile gerçekleştirildiğidir. Ekonomik dönüşüm sürecinin sonucu olarak bölge ülkeleri ticari ilişkilerinde Avrupa Birliği'ni öncelemişler ve bu amaca hizmet eder nitelikte adımlar atmışlardır. Balkan devletleri içinde buldukları kötü ekonomik koşulların etkisini üzerlerinden atabilmek adına daha fazla alt yapı yatırımlarına yönelerek dışarıdan gelecek yatırımları daha fazla ülkelerine çekebilmek gayreti içerisinde olmalıdırlar.

2.2. ARNAVUTLUK VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Balkan devletlerinden birisi olan Arnavutluk, bölgenin 28.748 kilometre karelik toprakları üzerine kurulmuştur. Başkenti Tiran olan bu ülkenin resmi dili Arnavutçadır (Emin, 2014). Arnavutluk uzun yıllar dini ve etnik sebeplerle büyük sorunlarla uğraşmak durumunda kalmıştır, bölge devletleri arasında doğu-batı arası çekişmelerin hissedildiği bir alan olma özelliği taşımaktadır. Balkanlar coğrafyasında halkının çoğunluğu Müslüman olan birkaç devletten bir tanesi olarak Arnavutluk, ülkenin coğrafi şartları açısından ise bir Balkanlar minyatürü şeklindedir.

Tarihsel süreçte diğer Balkan devletleri gibi Arnavutluk'ta Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık arayışına girmiş ve bağımsızlığını kazanmıştır. İtalyan- Alman baskı ve yönetimleri ile iki savaş arası dönemi geçiren Arnavutluk, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uzun yıllar diğer komşuları gibi Sovyetler Birliği güdümünde ve Komünist Parti tekelinde yönetilmiş olsa da Soğuk Savaş'ın kaybedeni SSCB olunca yavaş yavaş etkisinin de kaybolduğu görülmüştür (Muhammadi, 2020: 34). Sovyetler Birliği döneminde bölge ülkeleri ile Slav-Ortodoks temelli politika izlenmiştir (Progonati, 2015: 112). Arnavutluk ise Müslüman nüfusun yoğunluğunun da etkisi ile bu politikanın başarısız noktalarından birisi olarak değerlendirilebilir.

Bir dönem Almanların işgali ve ardından Rusların siyasi sistemi altında kendisine alan arayan Arnavutluk kendi yönetimi döneminde de baskıcı iktidar ile yönetilmiştir. Arnavutluk için önemli bir yeri olan Enver Hoca döneminde ülkenin

kaynakları ve enerjisi büyük oranda savunma harcamalarına aktarılmıştır (Gallagher, 2003: 9). Baskıcı politika izleyen Enver Hoca hem ülkenin sınırlı olan ekonomik imkanlarını “gereksiz” alanlara aktarmış hem de Arnavutluk’un uzun yıllar sürecek olan ekonomik krizi için çözümler geliştirememiştir. Nihayetinde, 1990 sonrası dönemde ekonomisini daha batılı hale getirmeye yönelik ve aynı zamanda kurumların yapısını değiştirerek kalkınma yolunu açan yeni iktidarlar ile bir ilerleme sürecine girilebilmiştir (Smith ve Dewin, 1999: 33).

Avrupa Birliği’nin bölgeye olan ilgisi zamanla artmış ve bunda Rusya Federasyonu’nun büyük etkisi olmuştur. Rusya bölgede eski etkisini tekrar oluşturma çabası içerisine girerken AB’de genişleme ve derinleşme dalgalarına bölge ülkelerini de dahil ederek entegrasyonu hızlandırma yolunu seçmiştir. Aralarında imzalanan geri kabul anlaşmaları ve yapılan bazı reformlar sonucunda 2010 yılında AB ile vize serbestisi sağlanmıştır (Kodaman ve Baş, 2017: 55). Ekonomisini toparlama yolunda geçmişe nazaran hızlı ve daha emin adımlar atan Arnavutluk, baskıcı rejimler yönetimi sonrasında siyasal sisteminde ve ekonomik yapısında değişikliklere giderek bugün daha güvenli ve daha istikrarlı adımlar atabilmektedir. Kosova sorunu özelinde ayrı bir emek veren Arnavutluk, bölge ülkeleri ile büyük sorunlar yaşamış ve bu mesele üzerinden dış politika belirlemek durumunda kalmıştır. Arnavutluk 2000’li yıllar ile birlikte dış politikada denge unsurunu ön plana almış, AB ve NATO gibi batılı kurumlar ile ilişkilerini iyi tutarken enerji alanında da Rusya Federasyonu ile ilişkilerini geliştirme yolunu seçmiştir.

Arnavutluk ve Kosova arasındaki bağ üzerinden değerlendirildiğinde Rusya Federasyonu’nun bölgeye yönelik politikası Sırbistan temelinde ele alınması gereken ve bu bakış açısının ihmal edilmemesi gereken bir hal almaktadır. Rusya dış politika sürecinde etnik ve kültürel bağları bulunan Sırbistan’ın taleplerini ön plana almıştır. Rusya Federasyonu, Sırbistan politikası sebebi ile bölgesel çıkarları noktasında Arnavutluk ile ikili ilişkileri yeterince ilerletmemiştir.

NATO ve AB gibi kurumların bölgede yapmış oldukları girişimler ve müdahaleler özellikle Sırbistan’ın hedefleri doğrultusunda olmayınca Rusya’da olumsuz olarak etkilenmiş ve Arnavutluk yönünü batıdan yana çevirmiştir.

Arnavutluk kamuoyu da Balkan coğrafyasında Putin dönemi ile birlikte artan Rus etkisinden güvensizlik duyduğunu dile getirmiştir (Rrapaj, 2019: 268). Kosova’da yaşanan şiddet olayları, bölgeye ve sorunlara olan Rusya’nın bakış açısı iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin bir zemine oturmasına imkân tanımamaktadır. Bu konuda bölgesel etkinlik bakımından ABD önemli bir pozisyon üstlenerek bölgede sorunlara müdahale yoluna gitmiş, NATO aracılığı ile ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Eski Sovyet Bloku ya da blok yanlısı devletlerin ittifak çatısı altına alınması sureti ile Rusya’nın hakimiyet sahası daraltılmakta ve Rus yayılmacılığının sekteye uğramasına sebebiyet verilmektedir (Mengüaslan, 2021: 169).

Rusya Federasyonu ile ikili ilişkiler konusunda en temkinli davranan Balkan ülkelerinden birisi olarak Arnavutluk bu tavrı sebebi ile AB tarafından daha çok destek görmekte ve kurumsal dönüşümünü gerçekleştirip, kriterleri başarılı bir şekilde tamamlarsa yakın gelecekte AB üyeliği konusunda olumlu gelişmelerin yaşanması beklenmektedir. Kırım’ın ilhaki sonrasında AB’nin Rusya’ya karşı yaptırım kararı almış olması bölge ile ilişkilerde önemli kırılmalara sebep olmuştur.

Ayrıca Rusya Federasyonu’nun 1990’lı yıllarda bölgeye yönelik politik adımlarda gecikmiş olması, kendi meseleleri ile ilgilenirken bu coğrafyayı ihmal etmiş olması bugün ikili ilişkilerin istenilen seviyelere gelmemesinin alt etmenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Bosna olayları sonrasında ABD’nin bölgeye olan aktif müdahalesi Arnavutluk dahil çoğu Balkan ülkesini Atlantik tarafına yakınlaştırmış olsa da 2000’li yıllar ile birlikte ekonomik gelişimleri konusunda aynı desteği hissedemeyen bölge ülkeleri açısından Rusya bir alternatif olarak konumlanmaktadır. Arnavutluk, Rusya Federasyonu’nun Sırp merkezli dış politikasını dengelemek adına ilişkilerini geliştirmek istemektedir (Biberaaj, 1999: 150). Arnavutluk ile Rusya arasındaki ilişkiler çok faktörlü bir yapıda ilerlemekte olsa da düşük hacimli kalmaktadır.

Rusya Federasyonu bu bölgede aktif varlığını korumak ve devam ettirmek istiyorsa yumuşak güç araçlarını devreye sokarak daha ılımlı politika izlemek ve bölge ülkeleri ile diplomatik ilişkileri geliştirmek durumunda görünmektedir. Ancak bu şekilde Arnavutluk dahil diğer bölge ülkeleri ile siyasi ilişkiler tesis edebileceği

ve kendi güvenliği için hayati gördüğü alanlardan birisi olan Balkanlarda daha güçlü politika izleyebileceği ön görülmektedir.

2.3. BOSNA HERSEK VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Bosna Hersek, Osmanlı egemenliğinden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na ve oradan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığına bağlanmıştır. Osmanlı'dan sonra Avusturya- Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'e yönelik mücadelecı politika izlemiş ve Rusya'dan bağımsız ilhak sürecine gitmiştir(Ortaylı, 2018: 96). Bosna-Hersek geçmişte ve yakın tarihinde sürekli olarak bir bilinmeze sürüklenmiş olup bağımsızlık öncesi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti altında bulunan 6 özerk cumhuriyetten birisi olmuştur (Ekinci, 2014: 16).

1980 yılında Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'da yeni bir başkanlık sistemi üzerinde anlaşma sağlanmış ve devlet başkanlığının dönüşümlü olarak yerine getirilmesi üzerine bir sistem kurulmuştur. Tito'nun kurmuş olduğu sistemin değiştirilmesi ile birlikte sorunlar da büyümüştür (Ekinci, 1993: 251). Ancak Sırlar ve Hırvatlar arasında halihazırda aşırı gerilimli olan süreç yerini iç çatışmalara bırakmış ve gerilim artmıştır. Bu durum ise yaşananların gün geçtikçe daha kanlı olmasına neden olmuştur.

Bosna-Hersek meclisi tarafından 5 Mart 1992 yılında alınan bağımsızlık kararı sonrasında işler karışmış, sınırlarından içeriye sızan Sırp asker ve isyancıları tarafından insanlık suçuna dönüşecek olan süreç başlatılmıştır. Yakın tarihimizde yaşanan bu olaylar esnasında Rusya Federasyonu da kendi iç sorunları ile yoğun bir şekilde uğraş vermek durumunda kalmıştır.

Özellikle Sırların yoğun saldırılarına maruz kalan Bosnalıların bağımsızlık yönündeki aldıkları kararında etkisi ile Sırlar baskıları artırmış ancak Slovenya ve Hırvatistan gibi Avrupa'dan bir destek göremeyen Bosnalılar için kanlı günler başlamıştır (Dağcı, 2016: 110). Avrupalı devletlerden hiçbir destek göremeyen Bosna-Hersek halkı belki de yüzyılın en kanlı döneminin yaşandığı bir süreci yaşamıştır. Avrupalı devletlerin dibinde gerçekleşen bu insanlık suçu yaklaşık 4 yıl

sürerken hem devletler hem de NATO ve BM gibi örgütler sessiz kalmış ve küresel ölçekte barışın korunması şeklinde edinmiş oldukları misyonun içerisinde boş olduğunu gözler önüne sermişlerdir. Dağılan Yugoslavya içerisindeki altı cumhuriyette bir tanesi olarak yer bulmuş olan Bosna Hersek bölgede artan çatışma ortamı içerisinde sesini duyurmaya çalışmış, uzun yıllar kaosu merkezi konumunda bulunmuş ve belirli bir noktadan sonra ülkede yaşananlar uluslararası toplumun kayıtsız kalamayacağı bir sorun haline almıştır (Gürsoy, 2021: 230-231). Nihayetinde, 3 Mart 1992 yılında Aliya İzzetbegović başkanlığında bağımsızlığını ilan eden Bosna Hersek uzun yıllar Sırlar ile Müslümanlar arasında yaşanan çatışmalara sahne olmuştur (Kodal, 2018: 427).

Yaşanan gelişmeler ve “soykırım” artık ABD’nin daha fazla sessiz kalamamasına neden olmuş ve 1995 yılında Dayton’da taraflar bir araya gelerek savaşı bitirecek olan “Bosna-Hersek Barışı İçin Genel Çerçeve Anlaşması” adını taşıyan ve Dayton Andlaşması olarak adlandırılan metin üzerinde anlaşmışlar, bu anlaşma tarih 21 Kasım 1995’i gösterdiğinde ise Paris’te imzalanarak kabul edilmiştir (Uygun, 1998: 145).

Sırbistan tarafından dayatılan ve değişmeyen bağımsızlık karşıtı politika bugüne kadar varlığını korumuş ve bu noktada bölge ülkelerinden en iyi ilişkilere sahip olduğu Sırbistan’ın talepleri Rusya tarafında da karşılık bulmuştur. Avrupa Birliği ve ile yakın ilişkiler içerisine girilmesi üzerinden Sırbistan tarafı Bosnalı Sırlara yeşil ışık yakmış ve bu yol ile bölgede yaşayan Sırp Cumhuriyeti vatandaşlarının yanlarına çekilmesine gayret edilmektedir (Adaş ve Konuralp, 2020: 120).

İkili ilişkiler bağlamında Sırbistan ile tarihi bağları olan Rusya, Bosna Hersek ile olan ilişkilerinde Sırbistan yanlısı davranışlar sergilemekte olup, bu doğrultuda hareket etmektedir. Özellikle Sırp Cumhuriyeti üzerinden Bosna Hersek ile ilişkiler kurmak istediğinde olan Rusya Federasyonu, diğer iki cumhuriyeti bu doğrultuda görmezden gelmiş olmakla birlikte ülkenin istikrarı ve bütünlüğü noktasında bir endişe taşımadığını açıkça belli etmiştir. Bölgesel barışın devam edebilmesi ve bitmiş olan çatışma ortamı sonrasında süren anlaşmazlığın kalıcı hale gelebilmesi

için hem Sırbistan hem de Rusya tarafının daha dikkatli olması gerekirken atılan bazı adımlar bunun tersi yönde ilerleme kaydedildiğini gözler önüne sermektedir. Kuşkusuz dış politikada kendi etkinlik sahasını oluşturmanın Sırbistan ile iyi ilişkiler kurarak ve onun taleplerini haklı bulup destek vererek gerçekleşeceği fikrine daha yakın olan Rusya bu konuda adımlar atarken saf tutmaktan kaçınmamakta ve ikili ilişkilerini çok boyutlu bir ortama taşımaktadır.

2020 yılı Aralık ayı içerisinde Bosna Hersek'e ziyarette bulunan Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov yapmış olduğu temaslarda Sırp yetkililer ile görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler esnasında Bosna Hersek Bayrağı'nın kullanılmamış olması Boşnak ve Hırvat liderler tarafından tepki ile karşılanarak Lavrov ile görüşmeleri iptal edilmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-disisleri-bakani-lavrov-bosna-hersekte-mevkidasi-turkovic-ile-gorustu/2077721>). Rusya tarafından atılan bu adım esasen Sırp Cumhuriyeti yetkililerinin muhatap olarak alındığı esnada devlet bayrağına yer verilmemesi Sırbistan tezleri üzerine düşünülmesi gereken bir nokta olmuştur.

Rusya Federasyonu günümüzde uygulamış olduğu dış politikası ile Bosna-Hersek'te daha etkin olmaya çalışmaktadır. Bu süreci yürütürken toplumsal destek görmek isteyen Rusya, burada yaşayan Sırp'ların desteğini de alarak hareket etmektedir. Balkanlarda sorunların temel noktalarından birisi olan Bosna-Hersek konusunda atılacak adımlar her an çatışma ve kaos ortamı yaratabilecek bir potansiyele sahiptir ve Rusya Federasyonu bu bilinç ile ikili ilişkilerini tesis etme yönünde adımlar atmaktadır.

İkili ilişkiler analiz edildiğinde en temelde Sırbistan ile Rusya Federasyonu arasında oluşturulan ortak hareket etme bilinci Bosna Hersek'e dair politika geliştirilmesinin önüne set çekmektedir. Bu durum Rusya Federasyonu'nun tek taraflı bir bakış ile politik hamlede bulunmasına neden olurken karmaşık Balkanlar coğrafyasında sınırlı istikrar ortamının da gerilmeye hazır olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar bugün bölgede göreceli bir istikrar ortamı oluşmuş görünse de başta ekonomik sebepler ve ülkeler içerisindeki etnik farklılıklar olmak üzere her an istikrar ortamının bozulmasına ortam hazırlamaktadır. Rusya Federasyonu bölge

üzerine kurguladığı dış politikasında daha yapıcı bir tutum izleyerek bölge devletleri arasındaki sorunların aşılmasına katkı sağlayabilir ve bu itibarla da bölgede daha aktif varlık gösterebilir.

2.4. BULGARİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'ne karşı diğer Balkan devletleri gibi bağımsızlık mücadelesine giren Bulgar halkı bu mücadelelerinde Rusların desteğini de arkasına alarak 1908 yılında bağımsızlığını kazanmayı başarabilmiştir. Hem bölgenin önemli devletlerine olan sınırları hem de Karadeniz'e açılan kıyıları ile Bulgaristan coğrafi açıdan önemli bir bölge ülkesi olarak görülmektedir.

Milliyetçiliğin oldukça baskın olduğu Bulgaristan, Jivkov döneminde Bulgar olmayanlara karşı birçok yöntem ile asimilasyon çalışmaları başlatmış ve bundan da en büyük yarayı Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlık almıştır (Üste, 2021: 119). İktidar zaman içerisinde Türk söylemini ortadan kaldırmak için öncelikle "Türk asıllı Bulgar vatandaşı" gibi bir kavramı tercih etmiş, Bulgar Türkü demeye başlamış ve en son gelinen noktada Bulgar Müslümanı deyimlerini kullanmayı tercih etmiştir (Oran, 1993: 115)

Bu durum sadece yakın tarih açısından değil Osmanlı Devleti'nin dağılmasının ardından kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında da aynı şekilde yaşanmış ve Bulgaristan'da yaşayan Müslüman-Türk nüfus üzerinde asimilasyon çabalarında bulunulmuştur (Kaştan, 2008: 688). Balkan ülkelerinde yaşanan benzer sıkıntılar zaten dağılma sürecinden itibaren Müslüman ve Türk olan insanların Anadolu coğrafyasına göç etmesinin önünü açmış ve büyük nüfus hareketliliklerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Azınlıkların bu coğrafyada bir piyon olarak görüldüğü Balkanlar içerisinde aynı görüşü yansıtan Bulgaristan, Türklere uyguladığı baskıcı ve asimile edici politikalar ile derin acıların ve kitlesel hareketlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Gallagher, 2003: 10).

Sosyalist tarafın çözülme sürecine girmesi ile birlikte 1990'lı yılların başında Bulgaristan'ın da içinde olduğu bazı Balkan devletlerinde demokratikleşme yolunda adımlar atılmıştır. Milliyetçiliğin önemini koruması ise bölge devletlerinin zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmuştur (Armaoğlu, 1991: 236-238). Soğuk Savaş dönemlerinde Sovyetlerin en yakın müttefiklerinden olan Bulgaristan AB'nin genişleme dalgaları kapsamında 2007 yılında birliğe üye olmuştur (Kürkcü, 2020: 159). AB'nin Balkanlar'ı birliğe dahil etme süreci ile Rusya'nın sahadaki etkileri silinmek istenmiş olup sınırlarındaki olası Rus etkisini minimize etme gayreti sergilenmiştir. Ancak bu genişleme sosyo-ekonomik temelleri göz ardı ederek yapıldığından birlik içerisinde derinleşme konusunda birtakım sıkıntılar doğurduğu görülmektedir. Ayrıca Bulgaristan NATO ve AGİT gibi örgütlere de üyedir.

Rusya Federasyonu ile ortak değerlerinin bulunduğu dönemlerden sonra batılı kurumlar ile daha yakın ilişkiler kuran Bulgaristan yüzünü doğuya tamamen dönmek yerine çok yönlü bir politika izleme sürecine girmiştir. Putin tarafından enerjinin nakli konusunda atılan adımlar Karadeniz'i ayrı bir öneme haiz kılmıştır. Karadeniz'e kıyısı olan bir Balkan devleti olarak Bulgaristan bu politikanın nimetlerinden faydalanması en muhtemel ülkelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya tarafından Ukrayna ile yaşanan gerilimler neticesinde doğal gaz nakli konusundan alternatif hatların oluşturulması gündeme alınmış, bu doğrultuda da Güney Akım konusu gündeme gelmiştir. Güney Akımı konusunda kilit rol oynaması planlanan ülkelerden birisi olarak Bulgaristan seçilmiş ve Bulgaristan üzerinden Balkan coğrafyasına, aynı zamanda buradan da Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerine yönelmeyi hedeflenmiştir. Ancak bir Avrupa Birliği üyesi ülke olmanın gereklilikleri bulunmaktadır. Bu gereklilik Bulgaristan'ın proje kapsamında yürütülen çalışmalardan çekilmesi ve hattın ülkesinden geçmesine izin vermemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Hem ekonomik, sosyal hem de kültürel olarak yakınlığı bulunan Rusya ile Avrupa arasında kalmış bir alan olarak Balkanların kaderini paylaşan Bulgaristan yolsuzluklar ile de sık sık gündem olmayı sürdürmüştür.

Bölge ülkeleri arasında Sovyetler Birliği döneminden itibaren Ruslarla en yakın ilişkiler içerisinde olan devletlerden birisi olarak Bulgaristan, özellikle Soğuk

Savaş sonrasında birliğin yıkılması ile Sovyetlerin arka bahçesi içinde olan kopmalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler dağıldıktan sonra Rusya ilk dönemde ancak kendi bozulan ekonomisi ve askeri-siyasi yapısını kurmakla meşgul olmuş, diğer coğrafyalarda bağlantısı bulunan ülkelerin sorunlarına gerekli ve yeterli müdahaleleri yerine getirememiştir. Halkının büyük çoğunluğu Ortodoks Hristiyan olan Bulgaristan'da etnik olarak karmaşık olan Balkanlar coğrafyasının izleri görülmekte olmasına karşın yine de nüfusun yaklaşık %85 gibi bir bölümü Bulgar etnik kimliğini taşımaktadır (Bulut, 2018: 17-18).

Dini ve siyasi gelenek olarak aynı bağlara sahip olan iki ülke arasındaki ilişkiler dönem dönem gerginleşebilse de Bulgaristan dış politika sürecinde Rusya'yı göz ardı etmeden ve Moskova ile gerilime sebep olmadan adımlar atmak durumunda kalmaktadır (Şimdi, 2013: 27). Ancak, Bulgaristan 1990'lı yıllar ile birlikte siyasi olarak yönünü ABD öncülüğünde NATO'ya çevirmiştir. Askeri, güvenlik ve siyasi alanlarda Rusya'dan kopuş ile birlikte Batı'ya yöneliş, yeni dönemde Bulgaristan'ın dış politikasının yönünü tayin etmiştir (Sancaktar, 2018: 1140).

2000'li yıllar ile birlikte Bulgaristan daha batılı olabilmek adına birtakım girişimler içerisinde olmuş, siyasi ve ekonomik yapılarını revize etmiş, AB kapsamında reformlar gerçekleştirmiştir. Rusya'nın özellikle Putin dönemi ile birlikte tekrar eski gücüne dönme çabaları ve ardından gelen süreçte uluslararası ilişkilerde yeniden oyun kurucu olma isteği çok boyutlu dış politika üretmeyi gerekli kılmıştır. Kendisi gibi Karadeniz'e kıyısı olan bir diğer devlet olan Bulgaristan bu açıdan ayrı bir öneme haiz bulunmaktadır. Sovyet sonrası dönemde bölgeden elini çekmiş olan Rusya bugün hem Akdeniz'e açılan yollardan bir tanesi olarak, hem de batı ile arasında ayrı bir transit alan oluşturma potansiyeli bakımından Balkanlar bölgesine ayrı bir önem vermiş ve bölge ülkeleri ile ekonomik ve kültürel temelde ilişkiler geliştirmiştir. Bu bağlamda dış politikada önemli bir araç olarak yumuşak güç kullanımı günümüz uluslararası ilişkilerin vazgeçilmez öznelerinden birisi haline almıştır. Rusya tarafından aktif olarak başvurulmuş ve özellikle tarihi, kültürel, etnik ya da dini birtakım ortak paydaları bulunan ülkeler üzerinde daha da etkili olmaktadır. Nihayetinde Rusya, Bulgaristan özelinde ilişkileri geliştirme ve bölgeye

entegre olma konusunda sürekli olarak artan ilgisini sahaya yansıtmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak Rusya Federasyonu Sovyet dönemlerinden yakınlığı bulunan ve aynı kampta yer aldığı Bulgaristan ile son dönemlerde enerjinin nakli konusunda AB kaynaklı sıkıntılar yaşamış olsa da ikili ilişkilerini tesis etmek konusunda diğer devletler kadar sorunla karşılaşmamaktadır. Karadeniz'in güvenliği konusunda her geçen gün daha da artan kaygıların var olduğu bir dönemde Bulgaristan ile siyasi ve güvenlik konularında daha aktif iş birliği geliştirmek, ortaklık alanlarını çeşitlendirmek ve var olan potansiyeli sahaya yansıtmak Rusya Federasyonu adına kuşkusuz artan oranda bir öneme sahiptir.

2.5. HIRVATİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Balkanlar bölgesinde Slavların çoğunlukta olduğu Hırvatistan'da nüfus 4 milyonun üzerindedir. Başkent Zagreb ve diğer önemli şehirleri sayesinde önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır (Arman, 2021: 343).

Yugoslavya Sosyalist Federal Devleti Tito'nun ölümüyle beraber büyük kargaşa ve çatışmaların yaşandığı bir yer olmasından sonra hızlıca parçalanmaya gitmiş ve bu sürece hemen tüm Avrupalı devletler hazırlıksız yakalanmıştır (Azarkan, 2016: 40). Üçlü yönetim modelinin bir parçası olan Hırvatlar ise Sırların baskın tavırları karşısında daha aktif ve bağımsız politikalar yürütmek yönelimine girmiş, bu yönde adımlar atarak bağımsızlık yolunu seçmişlerdir. 1991 yılında Slovenya ile aynı gün yani 25 Haziran günü bağımsızlığı ilan eden Hırvatistan bu hareketinden sonra Sırbistan tarafından işgale uğramış olsa da Avrupalı devletlerin desteği ile kendi topraklarında kontrolü sağlamayı başarmış ve bağımsızlığını elde etmiştir (Yıldız, 2019: 293). Yugoslavya içerisinde sadece Sırlar değil aynı zamanda Hırvatların da milliyetçi politikalar izlemeleri yaşanan olayları anlama açısından bize ayrı bir alan açmaktadır. Hırvatlar, Sırlara göre daha ılımlı görülebilen bir siyaset izleyerek milliyetçiliği ön plana koymaları sebebi ile Yugoslavya'nın hem konfederasyona dönüşmesi hem de parçalanması sürecinde aktif rol almıştır (Sancaktar, 2019: 81). Sırların nüfusunu öne sürerek kendilerine

daha fazla alan açma isteği de yine bozulan ilişkiler yumağında Hırvatların rolünü gözler önüne sermiştir (MacDonald, 2018: 99).

Ülke, deniz kıyılarında birçok ada ve adacığa sahip olmaklar beraber deniz alanları konusunda avantajlı bir coğrafi konuma sahiptir. Komünist yönetimlerin altında uzun yıllar geçiren Hırvatlar bağımsızlık sürecinde ve sonrasında Batılı devletler ile daha fazla yakınlaşmıştır. Bu süreçlerde hem ülke ekonomisini hem de siyasi yapılanmasını daha çok Avrupa'ya yakınlaştırmış ve Doğu Bloku ile olan mesafesi artmıştır.

Uzun yıllar Sosyalist yönetimler altında yaşamış olan Hırvatlar diğer benzerlerinin aksine dini olarak Ortodoks Hristiyan değil, son yapılan nüfus sayımında elde edilen veriler ışığında halkın %86,28 oranında Katolik olduğu görülmüştür (Tuncer, 2020: 19). Dini olarak yakın coğrafyasında bulunan birçok Balkan devletinden ayrılan Hırvatistan, 2009 yılında NATO ittifakının bir parçası olmuş ve tarafını daha net çizgilerle belirlemiştir. Ayrıca Hırvatistan 2013 yılında Avrupa Birliği'nin de üyesi olmayı başarmış ve birlik genişlemesine dahil olabilmıştır.

Ülkede bağımsızlık sonrası dönemde demokratikleşme adına belli başlı adımlar atılmakta, ekonomik-siyasal birtakım gelişmeler yaşanmaktadır. 2000'li yıllar ile yönetim modelini de değiştiren Hırvatistan ekonomisinde çok büyük ilerlemeler kaydedememiş olsa da AB'nin bir parçası olarak gelişimini sürdürmeye devam etmektedir.

Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlık yolunu seçen devletlerden birisi olarak Hırvatistan, yeni kurulan ülkesinde demokratikleşme ve batılı değerleri bünyesinde barındırma adına sürekli gelişim göstermiştir. Bütün balkan coğrafyasını içine alan NATO ve AB gibi kurumlara üye olma yönündeki istek, Hırvatistan'da da vücut bulmuş ve bu yönde 2000'li yıllar ile birlikte adımlar yaşanmıştır. 2009 yılında NATO'ya üye olunması Rusya açısından bölge politikasına yönelik olumsuz bir gösterge olmuştur (Polat, 2017: 54).

Rusya açısından değerlendirildiğinde diğer Balkan ülkeleri çoğunluğunda olduğu gibi burada da halkın büyük bir kısmının Ortodoks Hristiyan olması durumu karşımıza çıkmamaktadır. Yapılan araştırmalara göre Hırvatistan'da halkın %85'in üzerinde bir oran ile Katolik olduğu ortaya koyulmuştur (Tuncer, 2020: 19). Bu durum Rusya Federasyonu açısından birçok devlet ile ikili ilişkiler kurarken kullanmış olduğu dini argüman olarak Ortodoksluk ile yol alamayacağını göstermektedir. Daha ziyade ekonomik ilişkilerin tesis edilmesi, geliştirilmesi ve daha fazla alanda ticaret hacminin geliştirilmesi iki ülke arasındaki ilişkiler için ivme kazandırıcı olacaktır. Ancak bu noktada da özellikle AB genişleme dalgaları içerisinde Hırvatistan'ın AB'ye üye olarak kabul edilmesi Rusya'nın genişlemesi karşısında olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. 2004 yılında başlamış olduğu adaylık statüsü ile Hırvatistan Batılı politikalar izlemiş, kurumlarında yenileşmeye, demokratikleşme adımlarına ve ekonomisini daha sağlam zemine oturtmaya yönelik adımlar atmıştır. Bu atılan adımlar neticesinde 2013 yılında AB üyeliği onaylanan Hırvatistan, Balkanlar bölgesinde Avrupa Birliği kapısından içeri girebilen son ülke olma özelliğini taşımaktadır (Kaya, 2016: 215).

Son seçim çalışmalarında Putin ile olan fotoğrafını kullanarak seçmenlere hitap eden Grabar-Kitaroviç 2018 yılında yapılan açıklamasında Rusya ile ilişkilerin geliştirilmek istenildiği, bunun hem Hırvatistan'a hem de diğer Balkan devletlerine faydalı olacağı dile getirmiştir (<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201912191040868572-hrvatistan-cumhurbaskani-secmenlerine-putinin-fotografiyla-hitap-etti/>). İki ülke arasında geliştirilmesi beklenen siyasi ve güvenlik bağlamında ilişkiler yeteri kadar ilerleyememiş, neredeyse tüm Balkan ülkelerinde olduğu gibi Rusya Federasyonu bu alanın hakimiyetini 1990'lı yıllarda ABD ve AB tarafına bırakmış görünmektedir. Potansiyel olarak güçlü bir ülke konumunda olan Rusya Federasyonu gelişen ekonomisi, askeri kapasitesi ve güçlü bürokrasisi ile bölgede daha fazla aktif olmalı, bu alanlarda iş birliği imkanlarını geliştirmeli ve bölgenin beklentilerine karşılık verebilmelidir.

2.6.KARADAĞ VE RUSYA İLE İLİŞLİLERİ

Tito'nun ölümüyle dağılma sürecine giren Yugoslavya sonrası dönemde Sırbistan ile birlikteliğine devam eden Karadağ, federal yapılanmada ortaya çıkan sorunlardan rahatsızlık duymaya başlamış ve ayrılıkçı fikirlerin artması ile 2006 yılında yapılan referandum sonucunda Sırbistan-Karadağ ikilisinin ayrılmasına yol açmıştır (Samancı, 2009: 123).

Karadağ Cumhuriyeti Kosova, Sırbistan, Hırvatistan, Arnavutluk ve Bosna Hersek ile komşudur, Adriyatik Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır (İğci, 2019: 167). Bulunduğu konum itibari ile yakın komşularında ve sınırlarında sürekli gerginlikler yaşanmış olan Karadağ, Sırbistan ile ayrılık sonrasında ekonomik olarak gelişmesine öncelik vermiş durumdadır. Başkenti Podgorica olan Karadağ'ın nüfusu yaklaşık 630 bin civarındadır (Pepiç, 2005: 274). Yüksek bir nüfusa sahip olmamakla birlikte coğrafi alanı itibariyle gelişim potansiyeli olan bir devlettir.

Balkanlarda coğrafi alan ve nüfus bakımından en küçük devletlerden birisi olan Karadağ, kıyı ülkesi olması sebebi ile turizm destekli kalkınma oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca 2006 yılında bağımsızlık ilanı ile birlikte uluslararası örgütler nezdinde de kabul görmek adına üyelik süreçlerini başlatan devlet, Avrupa Birliği'ne yapmış olduğu üyelik başvurusundan henüz sonuç alamamıştır. Avrupa Birliği'nin bölge ülkelerine yönelik olarak genişleme politikası kapsamında ülkeler sürekli gelişim çizgisinde olmuşlardır. Ekonomilerinde liberalleşme adımları atarak, kurum ve kuruluşlarını özerk bir yapıya sokmaya çalışan bölge ülkeleri gibi Karadağ'da Avrupa Birliği üyelik süreci kapsamında gereken şartları sağlamak adına çalışmalarını sürdürmektedir.

Rusya Federasyonu Balkanlar bölgesine yönelik olarak temelde etnik ve dini ortaklıklar üzerinden ve enerji politikası ile de bu ortaklıkları destekleyerek hareket etmek istemektedir. Rusya Federasyonu'nun bu bölge için öncelikli amacı olan NATO'nun sınırlandırılması ve eski Sovyet günlerinin canlılığının tekrar yeşertilmesi kapsamında hareket etmesi başta ABD ve Batılı diğer devletlerin müdahalesini getirmiştir. NATO'nun genişlemesi süreçlerine ek olarak AB'nin de

bölge ülkelerini içine alarak derinleşme çabaları Putin önderliğindeki Rusya Federasyonu açısından bir kayıp olarak karşımıza çıkmaktadır. Karadağ bu noktada batı ile entegre olma konusunda en başarılı Balkan devletlerinden bir tanesi olma özelliğini taşımaktadır (Durakovic Nurkovic ve Çiftçi, 2021: 293-296).

Rusya Federasyonu tarafından hem NATO üyeliği hem de AB üyeliği noktasında karşı sesler çıkarılmakta, Karadağ tarafının üyeliğinin yanlış olacağı değerlendirilmektedir. 2012 yılı itibari ile tam üyelik müzakerelerine başlayan Karadağ AB'nin bir parçası olma yolunda ilerlerken kurumsal dönüşüm sürecini çalıştırmış ve bu noktada Rusya tarafından eleştirilere hedef olmuştur (Ekinci, 2014: 21). Kendisine belirlemiş olduğu hedefler doğrultusunda hareket eden Karadağ, Rusya Federasyonu için açık hedef haline gelmiş ve ülkedeki halk protestoları dahil olmak üzere bir dizi girişimlerde bulunmuştur (<https://ankasam.org/rusya-ab-nato-ittifaki-karsisinda-karadagi-kaybetti/>). Rusya'nın Balkanlar için özel bir ilgisinin olduğu ve bu ilgi neticesinde batıya karşı hamlelerini yapmaktan geri durmayacağı Karadağ özelinde görülmektedir.

Bu noktada iki ülke arasındaki ilişkiler ele alındığında, Rusya Federasyonu tarafından Karadağ siyasetini etkilemeye yönelik girişimler dile getirilmekte, ülke meselelerine karışmakla suçlandığı olaylara rastlanılmaktadır. Uzun yıllar karmaşık siyasal yapılar altında yaşayan Karadağ vatandaşlarının bu durumdan rahatsız olmaları kaçınılmaz görülmektedir. Karadağ'da 2016 yılında düzenlenen seçim sürecinde ülkede darbe girişiminde bulunulmuştur. Darbe ile birlikte Başbakan Djukanovic'e de suikast girişiminde bulunulmuş ve arkasına Rusya Federasyonu'nun olduğu dile getirilmiştir (Galeotti, 2018: 2). Rusya Federasyonu tarafından desteklendiği iddia edilen darbe girişiminin Karadağ'ın NATO'ya girmesini engellemek amacı taşıdığı dile getirilmiştir.

Rusya Federasyonu küresel ve bölgesel politikalarının etkinlik kazanması adına diplomatik ilişkilerini geliştirmenin yanı sıra askeri ve güvenlik alanlarında da karşılıklı anlaşmalara giderek ülke profilini tersine çevirebilecek konumdadır. Güçlü bir liderlik anlayışının hakim olduğu Rusya'nın Balkanlarda yeni ittifaklar üzerinden

hem AB hem de NATO karşısında daha avantajlı konum elde etmek hedefini ancak bu itibarla kazanabileceği düşünülmektedir.

2.7. KOSOVA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Yaklaşık 2 milyon nüfusa sahip Kosova'nın başkenti Priştine'dir. Balkanlar'ın en genç devleti olarak gelişmemiş bir ekonomiye sahip olan Kosova aynı zamanda çatışma potansiyeli yüksek bir ülke konumundadır. En genç bölge devleti olmanın altında yatan sebepler ise Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi ile başlamıştır. Yakın dönemin en karmaşık olaylarının yaşandığı bölgelerden birisi olan Balkanlarda yeni devletin kurulması ve bu sürece olan itirazlar tüm dünyanın gözü önünde yaşanmıştır(https://ticaret.gov.tr/data/5f11815f13b87614f041acb1/Kosova_profil2.pdf).

Tito'nun kurmuş olduğu Yugoslavya, federe devletler ve özerk bölgelerden oluşmaktaydı. Özerk bölgeler zamanla neredeyse federe devletler kadar geniş haklara tabi olmuşlardı ancak Tito'nun ölümü sonrasında federasyon yapısında meydana gelen bozulmalar ve Sırbistan'da Miloseviç'in sert politik hamleleri ile Kosova'nın özerk statüsü sonlandırılmıştı (Ülger, 2016: 41). Hem Sırpların hem de Hırvatların söz sahibi olma konusunda katı davranışlar sergilemeleri bölge genelinde gerilimin artmasına sebebiyet vermiştir.

Kosova sorununun temelinde yatan Arnavutları Sırp kimliği içerisinde eritme arzusu olayların büyümesindeki temel etmenlerden birisi olurken, Miloseviç tarafından alınan kararlar da yine Arnavutların haklarını gasp ederek bağımsızlık arzusunu bastırılmasına dayandırılmıştır. Kosova 1991 yılında düzenlenen referandum ile bağımsızlık tercihini kullanmış ve yapılan başvurular neticesinde ancak gözlemci statüsü ile uluslararası kurumlarda yer edinebilmiştir (Levent, 2013: 861).

Bağımsızlık adımının yalnız Arnavutluk tarafından tanınması ve diğer ülkeler nezdinde bir karşılık görmemesi Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) silahlı direnişe

başlamasına yol açmış ve Miloseviç cephesindeki Sırp milliyetçileri tarafından etnik temizlik hareketinin başlamasına sebep olmuştur (Levent, 2013: 861). 1998 yılı haziran ayı itibarıyla Sırp liderliğinde Yugoslav ordusu tanklarını Kosova'ya girdirerek bugün dahi uluslararası hukukta derin tartışmalar yaratan bir savaşı başlatmıştır (Acar, 2015: 120). Bu noktada uluslararası toplumun müdahale etme gerekliliği artmış ve gün geçtikçe kıyıma dönüşen süreç Birleşmiş Milletlerin almış olduğu kararlara rağmen aynı yoğunlukta devam etmiştir.

NATO tarafından 24 Mart tarihinde Belgrad bombalanmaya başlamış ve aktif müdahale artık sahada kendini göstermiştir (Keskin, 2006-2007: 58). NATO müdahalesi ve oluşan koalisyonun girişimleri neticesinde 17 Şubat 2008 Kosova için bağımsızlığın tarihi olarak kayda geçmiştir (Demirtaş Coşkun, 2010: 52). Tabii bu süreç içerisinde NATO müdahalesine Rusya tarafından ses çıkarılmaya çalışılmış olsa da gelinen noktada eski gücüne haiz olmayan Rusya ancak Sırbistan'a destek vermiş olmakla kalmıştır (Ağır ve Krasniqi, 2021: 251).

Bağımsızlık yolunda zorlu ve uzun bir yolculuk geride bırakıldıktan sonra Kosova'da yaşanan insanlık suçlarını yargıya taşımak amacıyla çeşitli mekanizmaların kurulması gündeme gelmiş, Kosova Uzman Daireleri adında bir mekanizma kurularak bu sürece başlanmıştır (Terzioğlu, 2008: 151). Kosova Kurtuluş Ordusu içinde benzer girişimlerin yaşandığı Kosova tüm bu sebeplerle bugün kendisini uluslararası toplum önünde en genç devlet olarak göstermektedir.

Sırlar ile Arnavutlar arasında tarihsel olarak sorunlu bir bölge olan Kosova her iki devlet ve millet açısından da özel bir önem atfedilen konuma sahiptir. Arnavutlar kendi atalarının Sırlardan önce buraya yerleştiklerini öne sürerken, Sırlar ise Sırp Ortodoks Kilisesi'nin burada kurulduğu fikrinden hareketle bölgeyi kendilerinin alanı olarak görmüşlerdir (Levent, 2013: 855). İki millet arasındaki çatışmaların başlangıç noktasından itibaren Sırlar büyük ölçüde baskı ve şiddet kullanımından yana olmuş ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra da bu süreç bu şekilde devam etmiştir. Rusya Federasyonu açısından sorun tek boyutlu olarak ele alınmış, aynı safta hareket etmiş olduğu Sırbistan haklı bulunarak uluslararası alanda desteklenmiştir. Ancak ne var ki Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra gelişen süreç

içerisinde eski gücü bünyesinde bulunmayan Rusya bu alana çok fazla müdahale edememiş ve alınan kararlar kendi istediği yönde olamamıştır.

Geçmişin iki büyük gücü olan ABD ve Rusya Federasyonu arasında kimin daha büyük olduğu konusunda bir gösteriye dönüşen Kosova sorunu ABD tarafından BM'nin onayı alınmaksızın NATO eli ile yapılan müdahale sonucunda bağımsızlık yoluna gitmiş, Rusya Federasyonu ise Sırbistan'ın yanında olduğunu söylemekten ziyade aktif adımlar atamamıştır (Levent, 2013: 871). Burada Rusya Federasyonu tarafından daha sonra atılan adımlar en genç devletler listesinde olan Kosova'nın tanınması meselesinde kendisini göstermiş ve Rusya Federasyonu'nun Sırbistan'ın yanında duruşunu perçinlemiştir (Ural, 2014: 176).

Bağımsızlık yolunda BM öncülüğünde atılan adımlar Rusya tarafından başarısız olarak nitelendirilmiş ve bu adımlar reddedilmiş olsa da sonuç Rusya Federasyonu açısından değerlendirildiğinde başarısızlık ve tek taraflı bağımsızlık ilanı ile sonuçlanmıştır. İlerleyen süreç içerisinde ABD girişimleri Sırbistan ve Kosova arasındaki sorunların çözülmesini hedeflerken Rusya ise bu sonucun Sırbistan lehine olmamasından dolayı mesafeli duruş sergilemiştir. Ancak Trump yönetimi tarafından ilişkilerin sağlıklı bir temelde ilerlemesine yönelik adımlar atılınca Rusya tarafı da olaya sessiz kalamamış ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov tarafından yapılan açıklamalarda Kosova ile Sırbistan arasında kurulabilecek olan barışın destekleneceği ve yaşanan çatışma ve karmaşanın tekrar yaşanmasına müsaade etmeyecekleri yönünde beyanda bulunulmuştur (<https://tr.euronews.com/2020/06/18/lavrov-kosova-s-rbistan-bar-s-n-destekliyoruz-25-y-l-onceki-olaylar-n-tekrar-na-izin-verme>). Görüleceği üzere Rusya, Balkanlar bölgesinde bir adım atarken öncelik olarak kendisine AB ve NATO karşıtı alanı görmekte ve bu yol üzerine politikasını inşa etmektedir.

Günümüzde illegal işlerin arttığı Kosova hem AB hem de diğer batılı devletler tarafından mesafeli olarak durulması gereken bir noktaya doğru ilerlemektedir. Hala tanınma konusunda sorunlar yaşayan Kosova yakın zamanda bu sorunlarını aşabilecek potansiyelde görünmemektedir. Rusya ile ilişkilerini geliştirmesi Kosova

açısından birçok sorunu çözebilecek potansiyele sahip olsa da mevcut şartlar altında Sırbistan ile yakın ilişkilerden kaynaklı pek mümkün görünmemektedir.

2.8. KUZEY MAKEDONYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Tarihi Makedonya topraklarının yüzde 38’lik bir kısmına denk gelen günümüz Kuzey Makedonya’ında 2 milyonu aşkın nüfusun %64’ü Makedon, %25’i Arnavut ve %4’ü Türk olup, genel nüfus içerisinde Ortodoks inancı ve Müslümanlık yaygın dinlerdendir (Emin, 2014: 12). Bu yapısı itibari ile hem etnik açıdan hem de dini açıdan çeşitliliğin olduğu, farklı renklerin bir arada yaşadığı bir ülke olmuştur. Farklılıkları barındırmanın yanı sıra Makedonya geçmişten gelen birtakım sorunlar sebebi ile yakın tarihe kadar da sorun alanı halini almıştır.

Ülkenin adı yakın bir tarihe kadar Makedonya Cumhuriyeti iken Yunanistan’ın uzun yıllardır gelen baskı ve talepleri sonucunda bir değişime uğramış, bağımsızlık yıllarından beri süregelen baskılar sonuç vermiş ve ülkenin adı Kuzey Makedonya olarak değişikliğe uğramıştır (Derin, 2019: 257). Yunanistan baskı politikasının sonucu olarak değişikliği kabul ettirebilmiştir. Değişiklik sağlanan kadar her alanda Makedonya’nın önüne isim konusunu getirerek üyesi olduğu kurumlarda Makedonya’ya karşı veto yetkisini kullanmıştır (Mandacı, 2021: 310).

Balkanlarda Yugoslavya’dan bir savaşın içerisine girmeden ayrılmayı başaran ender ülkelerden birisi olan Kuzey Makedonya, bağımsızlık tarihinden beri dış politikada aktif olarak isim sorunu ile ilgilenmiş olup, içeride de azınlıklar konusunda özellikle Arnavutlar ile sıkıntılar yaşamıştır (Tezcan, 2019: 382). 2015-2017 yılları arasında ülkede yaşanan siyasi kriz ortamında Moskova yönetimi eski başbakanı destekleyerek Kuzey Makedonya’nın iç siyasetinde aktif olma girişiminde bulunmuştur (Stronski ve Himes, 2019:13).

Ekonomik anlamda bölgenin pek parlak olmayan devleti olan Kuzey Makedonya, Avrupa Birliği’ne aday ülkelerden birisidir ancak henüz bu konuda olumlu bir sonuç alamamıştır (Orhan, 2020: 119). Balkanların tarihsel öneme sahip

olan devletlerinden birisi olan ancak günümüzde bu önemini yitirmiş bir devlet olan Kuzey Makedonya uluslararası örgütlerin ve Batı dünyasının (üyelik başvurusu yapmış olduğu AB) yardımları ile içinde bulunduğu ekonomik dar boğazdan çıkabileceği ve kalkınma refaha yönelik adımlar atabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda Balkanlar politikası kapsamında bölgeye artan ilgisi ile Rusya’da ekonomik ve kültürel olarak diğer ülkelerde olduğu gibi Kuzey Makedonya ile ilişkilerini geliştirme yolunu devam ettirmektedir. Ancak isim sorununun çözümü noktasında Yunanistan tarafından yapılan baskılar karşısında Makedonya’nın geri adım atmamasını desteklemiş ve beklemiş olsa da beklediğini bulamamıştır.

Bağımsızlık sonrası süreçte Yunanistan ile uzun yıllar isim sorunu üzerinden kriz yaşayan Makedonya, sonuçta Yunanistan lehine ismini değiştirerek Kuzey Makedonya ismini almıştır. Yunanistan ile varılan anlaşma neticesinde de Rusya sürecin dışarıdan dayatılan bir “barış” olduğunu öne sürmüştü ve varılan neticenin yerinde olmadığı konusunda bir tavır belirtmiştir. Bu noktada belirleyici olan noktalardan bir tanesi NATO üyesi olan Yunanistan’ın engellemeleri sebebi ile örgüt içerisine giremeyen ülkenin önündeki başlıca engelin kalkacak olması yatmaktadır (Sıvış, 2020: 798). Hem NATO hem de AB üyeliği süreçlerinde sürekli olarak Yunan vetosu ile karşı karşıya kalmaktansa bu değişiklik ile süreç değiştirilmek istenmiş olsa da Rusya’nın karşı tutumu durumu değiştirememiştir. Kendisi ile olan bağlarının Batı lehine değişmesini istemeyen Rusya, uzun yıllar Makedonya ile yakın ilişkiler kurmuş ve bunu devam ettirmiştir. Bu itibarla ülke içerisinde birçok faaliyet gerçekleştiren Ruslar hem elçilik eli ile hem de kültür projeleri kapsamında halk tabanında da bir karşılık bulmak adına adımlar atmıştır. Bu adımlar neticesinde Üsküp’te Rus Kültür Merkezi kurmak, Makedonya vatandaşları ile Ruslar arasında dostluk birlikteliği oluşturmak gibi projelere yer verilmiştir (Sıvış, 2020: 806).

Moskova siyasi plan ve programı değerlendirildiği zaman tüm bölge ülkeleri ile olduğu gibi Makedonya ile de enerji ve ticari alanlarda anlaşmalar yapmak ve yatırımlar vasıtası ile etki alanını genişletmek istemiştir. Ancak ne var ki bu politikaların tamamı Rusya Federasyonu tarafından NATO ve AB karşıtlığı refleksi ile yapılmakta olup, sadece onların bu bölgedeki genişleme ve derinleşmelerinin önüne geçmek amacını gütmektedir. Bu durum da bölge ülkelerinde karşı blok olarak

değerlendirilebilecek olan ABD ve AB politikalarının ağır bastığı alanlarda Rusya'nın yeterince aktif olamaması sonucunu doğurarak dış politikada istenilen düzeyde bir başarı sağlanamamasına sebebiyet vermektedir.

2.9. ROMANYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin 93 Harbi olarak bilinen Ruslarla girdiği savaşta hem Balkanlar'da hem de Kafkaslar'da yenik düşmesinin ardından zaten 9 Mayıs 1877 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ancak tanınmamış olan Romanya'nın bağımsızlığını 13 Temmuz 1878 yılında tanımıştır (Bulut, 2016: 46).

Yaklaşık 20 milyonluk bir nüfusa sahip olan Romanya'nın başkenti Bükreş olup Ukrayna, Moldova, Macaristan, Sırbistan ve Bulgaristan ile sınırları bulunmaktadır. Aynı zamanda Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerden birisi olarak önemli bir coğrafi konumda bulunmaktadır (Gürsoy ve Gençalp, 2021: 129).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzende iki kutuplu bir dünya oluşturulmuş ve ABD öncülüğünde NATO İttifakı ve SSCB önderliğinde kurulan Varşova Paktı tarafların kutup başları olmuştur. Birçok Balkan Devleti gibi Romanya'da bu dönemde Sovyetler güdümünde ve onun tarafında yer almış, Komünist Parti yönetimleri tarafından yönetilmiştir. Soğuk Savaş'ın bir anlamda ABD liderliği ile sona ermesinin belli olması ile birlikte Varşova Paktı içerisinde de dengeler değişmeye başlamış ve dağılma süreci gelişmiştir.

Komünist Blok yenilgisi ile sonuçlanan bu süreçten sonra artık NATO'nun işlevini yitirdiği gündeme gelmiş olsa da kendisine küresel ölçekte bir güvenlik örgütü misyonu yükleyen NATO Romanya gibi eski Komünist ülkeleri de bünyesine dahil etmiştir (Polat, 2017: 53). Eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin bu denli karşıt bir örgüt olan NATO'ya üye olmaları ve ülke ekonomisi dahil birçok alanda Batı'ya entegre olunması da karşı blokun ne kadar kazançlı çıktığının ayrı bir göstergesi olmuştur.

Romanya ülkesinde Komünist Parti ve kalıntılarına karşı giriştiği “temizlik” neticesinde ABD ve Avrupa’ya daha çok yakınlaşmış ve AB’nin genişleme dalgalarının yaşandığı 2007 genişlemesinde AB’ye üye olarak Batı dünyası içerisinde yer aldığını göstermiştir (Türker Yıldız, 2018: 7). AB üyeliğine giden süreçte en büyük engellerden birisi ülkedeki Sovyet dönemlerinden kalma Rus baskısı olmuştur. Zamanla azalan Rus baskısı neticesinde üyelik sürecine gidilmiştir (Karluk, 2011: 110). Avrupa Birliği güdümünde ve sosyalist politika eşliğinde uzun yıllar varlığı devam ettirmiş olan Romanya, siyasi ve iktisadi dönüşüm sürecinde liberal ekonomiye ayak uydurmayı başarılı olarak gerçekleştirebilmiş, diğer Balkan ülkelerine nazaran daha aktif olmuş ve batı sistemi içerisinde kendisine bir karşılık bulabilmiştir (Geoana, 1997: 21).

AB ve NATO gibi Batılı örgütlere katılmanın dış politikada da birtakım yansımaları olmuş ve özellikle güvenlik ve ekonomi gibi alanlarda Batıya bağımlılık yaratılmıştır. Batı ile olan ilişkilerinde başarılı bir seyir elde eden Romanya, Rusya tarafından Balkan politikası kapsamında ilişkilerin geliştirilmesi planlanan ülkelerden birisi olarak karşımızdadır. Nihayetinde NATO, AB, KEİÖ, AGİT, Frankofon ve Latin Birliği ülkenin katılmış olduğu örgütler olarak sayılabilmektedir (Gürsoy ve Gençalp, 2021: 130).

Balkanlar tarihi ve kültürel olarak farklı dönemlerde farklı siyasi ve ideolojik çatışmaların yaşandığı bir alan olmuştur. Bu coğrafyada Rusya’nın etkisinin hissedilmediği, Sovyetler Birliği ile bölge ülkelerinde izler bırakılmadığı düşünülemez denilebilir. Romanya AB ve NATO gibi uluslararası örgütlere yakınlaşmış, üyelik elde etmiş olsa dahi Rusya ile ilişkilerde belirli bir temel korunmuştur. Halkın büyük çoğunluğunun tıpkı Rusya gibi Ortodoks Hristiyan olduğu Romanya’da, Rus Dış Politikası adına önemli bir yer konumundadır.

Yine Başkan Putin döneminin bir yansıması olarak Romanya ile ilişkilerde toplumsal ilişkiler de ön plana alınmış olup, halkta bir karşılık bulmanın siyasiler üzerinde yaratacağı baskı hesaba katılmış, bu suretle atılan adımlar diplomatik ilişkilerin gelişmesi noktasında kendisini göstermiştir. Kamu diplomasisi kavramı günümüz uluslararası ilişkilerinde her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır ve

bu durum Romanya ile Rusya arasında da kültür, bilim ve sanat gibi alanlarda kendisini göstermektedir.

Balkanlarda gerilimlerin sona ermesi ile birlikte AB ve NATO ile ilişkilerini geliştirme yolunu seçen, ilerleyen süreçte üyeliklerini alan ve batıyı dış politikasında öncü alan olarak seçen Romanya, Rusya ile ilişkilerini nispeten düşük düzeyde sürdürmektedir. Romanya'nın sosyalizmden uzaklaşarak liberal/kapital sisteme entegre olma yolunu seçmiş olması, askeri ve güvenlik alanlarında da ABD-NATO çevresinde politika izlemesine yol açmıştır (Sancaktar, 2018: 1142). Rusya'ya karşı AB ile ortak adımlar atmaktan geri durmamış olmasına karşın iş birliğinin geliştirilmesi ile ekonomik kazanım elde etmek isteyen Romanya arada kalmış bir görünüm sergilemekte ve kararsızlık içinde bulunmaktadır.

Bu bilgiler ışığında iki ülke ilişkileri değerlendirildiği zaman siyasi ve güvenlik alanlarında mevcut anlaşmaların yeterli olmadığı ve Rusya Federasyonu'nun mevcut potansiyelini kullanarak bu durumu daha avantajlı hale getirebileceği düşünülmektedir.

2.10. SIRBİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

Balkanlarda Yugoslavya'nın dağılışı ile kendisini dağılan yapının hamisi gören Sırbistan 1993 yılında Sırbistan-Karadağ olarak kurulmuş, ilerleyen yıllarda yaşanan kopuş sonrası Sırbistan olarak devam etmiş bir Balkan devletidir. Yaklaşık 7 milyonluk nüfusa sahip olan ülkenin başkenti Belgrad ve komşuları geçmişte birlikte federasyon yapısı altında bulunduğu balkan devletlerinden oluşmaktadır (Günel, 2021: 181).

1980'li yıllar ile birlikte Slobodan Miloşeviç Sırpların liderliğini üstlenmiş ve kendilerine Büyük Sırbistan kurmayı gaye edinen Sırplar Yugoslavya içerisinde büyük çaplı çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur (Sancaktar, 2020: 16). Uluslararası Ceza Mahkemesinde yargılamaya kadar devam eden bir sürecin yaşanmasında Hırvatlar ile birlikte Sırplar tarafından girişilen üstünlük kurma mücadelesinin de ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Yugoslavya döneminde üçlü yapı içerisinde tüm hakimiyeti elinde bulundurma isteği ve sonrasında da bağımsızlıklarını ilan eden devletlere karşı işgal girişimleri Sırbistan'ı uluslararası alanda oldukça agresif ve düzen bozucu bir imaj içerisine itmiş olup, Batı'nın geç bile kalınmış olsa da müdahalesine yol açmıştır. Kosova konusunda yapılanlar, bütün dünya kamuoyunun gözleri önünde yaşanmış ve duruma karşı daha fazla sessiz kalınamayacak bir boyuta ulaşmıştır. Sırbistan bugün dahi bu yaşananların sıkıntılarını çekmektedir. Nihayetinde, Rusya tarafından hissettiği Slav desteği süreci devam ettirmesini sağlayamamıştır (Günel, 2021: 193-194).

Sırlar özellikle Kosova konusunda etnik temizlik denecek boyutta işlere kalkışmış, önce özerk yapısını sekteye uğrattıkları Kosova'da Kosova Kurtuluş Ordusu marifeti ile bağımsızlık hareketleri noktasında silahlı direnişe geçmiş ve böylece Sırlar daha sert, daha baskıcı önlemler alarak sorunu derinleştirmeyi başarmıştır (Samancı, 2009: 128). Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde NATO güçlerinin müdahalesi ile bölgede sağlanan çatışmasızlık ortamı Balkanlarda kalıcı bir güven ortamı oluşturmaya yetmemiştir. Sırbistan bölgede birçok devlette var olan Sırların tek lideri gibi kendisini görmekte ve o alanlarda hakimiyet kurmak istemektedir. Müdahale döneminde Rusya tarafından desteklenmiş olsa da dönem itibari ile eski gücü bulunmayan ülke gerekli desteği sağlayamamıştır.

Uluslararası alanda imajı oldukça kötü olan Sırbistan, bugün diğer komşularının aksine NATO ve AB gibi örgütlerin üyesi değildir. Sırların yapmış oldukları katliamlar neticesinde bölgeye operasyon yapan NATO için bir başvuruda bulunmamış olması da anlaşılabilir niteliktedir. NATO'nun aksine AB için ise üyelik başvurusunda bulunmuştur ve sürecini devam ettirmektedir. Bu süreç içerisinde yine Rusya Federasyonu ile yakın ilişkilerine devam etmekte olan Sırbistan enerji ve ekonomi gibi alanlarda çalışmaları sürdürmektedir. Doğal gaz konusunda iki ülkenin yakın çalışmaları bulunmaktadır.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte uluslararası arenada karşımıza çıkan Sırbistan-Karadağ ikilisinin de ayrılması durumu kendi başına kalan Sırbistan Cumhuriyeti Balkanlar coğrafyası içerisinde yalnız bırakılmaya ve bölge ülkeleri açısından sorunlu görülmeye en müsait olan ülke konumundadır. Özellikle Tito'nun

ölümünden son ayrılmaların yaşandığı döneme kadar silahın gücü ile siyasi üstünlük kurmayı misyon edinmiş olan Sırbistan BM ve NATO gibi uluslararası kurumlar ve devletler nezdinde de yalnızlaştırılmış, bir dizi askeri operasyon marifeti ile baskı ve zulme olan dayatmasına son verilmiştir. Bu durum hem batı dünyası ile hem de içerisinde bulunduğu Balkan devletleri ile olan ilişkilerde bir soğukluğa neden olmuş, tarihsel olarak destekçisi konumunda bulunan Sırbistan ile yakınlaşmalarına olanak sağlamıştır.

Özellikle Kosova krizine müdahale edilmesi gereken dönemde ve müdahale sonrası süreçte yalnızlık içerisinde bulunan Sırbistan, Rusya tarafından verilen destek ile birlikte kendisine bir alan açma imkânı bulabilmiştir. Putin iktidara geldikten sonra özellikle ilk iki dönem başkanlığı sürecinde masada bulunan en önemli konunun Sırbistan adına Kosova sorunu olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Yugoslavya'nın dağılması sürecinden sonra bölge ülkelerinin birçoğu NATO'ya üye olurken, Sırbistan'ın tarafsız kalmayı seçerek üye olma yolunda ilerlememesi Rusya ile olan ilişkilerinde olumlu bir gelişme olarak görülebilmektedir.

Sırbistan ile Rusya Federasyonu arasında 2013 yılında imzalanmış olan Stratejik Ortaklık Anlaşması ikili ilişkilerde olumlu bir yol alınmasına sebebiyet verirken ayrıca İkili Askeri İş birliği ile de iki ülke arasında askeri ve siyasi alanda yeni adımların atılmasına yol açmıştır (Sıvış, 2020: 802). Bu Soğuk Savaş sonrasında dağılan Yugoslavya'nın ardılı olarak Balkanlar'da tek bırakılmış ve yaşadığı askeri müdahaleler sonrasında askeri olarak tarafsız bir tutum sergileyen Sırbistan adına yeni ortaklıklar anlamına gelirken, Rusya Federasyonu açısından bu durum bölgeye yönelik politikaların özellikle Slav ırkı üzerinden ve Ortodoks Hristiyanlık ortak paydasından yakın bulunduğu Sırbistan aracılığı ile geniş bir etki sahası oluşturma anlamı taşımaktadır.

Bu bağlamda iki ülke arasında gerçekleşen askeri anlaşmalar kapsamında Sırbistan ordusu modernize edilmiştir. Yugoslavya döneminden kalan askeri stoklar yenilenirken uçak ve tankların yenilenmesi ve modernizasyonu da gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak 2016 yılında ordunun yenilenmesi ve

güçlendirilmesi amacıyla askeri teknik yardım anlaşması imzalanmıştır (Stronski ve Himes, 2019:14).

İki ülke Balkanlar içerisinde karşılıklı ilişkiler anlamında en başarılı örneğin gösterildiği ülkeler olarak gösterilebilir. Bu durumun ortaya çıkarmış olduğu dezavantajlarda bulunmaktadır. Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Kosova ile Rusya Federasyonu arasında ikili ilişkilerin kurulamaması ve/veya geliştirilememesi temelde Rusya ile Sırbistan arasındaki yakın ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Balkanların ve Balkanlarda Rusya Federasyonu'nun daha aktif olması adına bölgede üzeri kapatılan sorunlar çok taraflı uluslararası toplantılar aracılığı ile çözüme kavuşturulmalıdır. BM'nin daha aktif katılım göstermesi gereken bu süreç günümüzde fırsatların kaçırılarak sorunların görmezden gelinmesi anlamına da gelmektedir ki bu ileride daha karmaşık sorunlara neden olabilecektir.

2.11. SLOVENYA VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

1991 yılında diğer bölge ülkelerinden önce Yugoslavya'dan ayrılan ve Doğu bloku içerisinde bağımsızlığını kazanan ilk ülke olarak Slovenya Batı'ya olan coğrafi yakınlığı ile bu süreci daha kolay atlatabilmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden diğer Balkan ülkelerinde yaşanan insanlık suçları burada yaşanmamış ve nispeten daha kolay bir devletleşme süreci yaşanmıştır. Batılı kurumlara benzer bir alt yapı oluşturulması, demokratikleşme adımlarının atılması ve Avrupa Birliği ile olan yakınlığının avantaja çevrilmesi Slovenya açısından bir kazanım olarak değerlendirilmelidir.

Kuzeyinde Avusturya, Güneyde Hırvatistan, Doğuda Macaristan ve Batı'da İtalya ile komşu olan Slovenya Adriyatik Denizi'ne de kıyısı olan bölge devletlerinden birisidir. Balkanlar ile Avrupa arasında bir geçiş ülkesi olması da Slovenya'nın Avrupa Birliği gibi kurumlar için stratejik önemini artırmakta olup, 2 milyonun üzerindeki nüfusu ile potansiyelini güçlendirmektedir (Kalay, 2016: 192). Ayrıca bölgenin genel özelliklerinden birisi olan ormanlık alan olma durumu burada ülkenin neredeyse yarısına yayılmış bir durumda karşımıza çıkmaktadır.

Slovenya kuruluşunda azınlıklar konusunda önemli sayılabilecek bir adım atarak anayasasında azınlıkları ve dillerini tanımlamış tek ülke olma özelliği ile de Batılı değerlere daha yakın görünüm çizmektedir (Kılınç, 2020: 102) Avrupa Birliği açısından birlik kriterleri baz alındığında hayli önemli bir adım olarak görülmesi gereken bu yaklaşım Balkanlarda sosyalist gelenekten ayrı düşünüldüğünün bir göstergesi niteliğindedir.

Bağımsızlık sonrası Balkanlar'ın en batılı ülkesi olarak Avrupa Birliği ve NATO'ya giriş konusunda daha hızlı sonuç almış, 2004 yılında üyelik başvuruları olumlu olarak sonuçlanmıştır (Kalay, 2016: 191). Avrupa Birliği ve NATO gibi kurumlara üye olmanın verdiği avantaj ile bölgesel sorunlardan daha az etkilenmeyi başaramış olan Slovenya, bugün daha istikrarlı ve düzenli bir Balkan devleti görünümü çizmektedir.

Ortodoks Hristiyanlık diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi önde gelen dini inanış olmasa da Rusya açısından Slav ırkı temelinde ilişkilerin temellendirilebileceği alanlar bulunmaktadır. Tarihsel ve kültürel olarak yakın bağların bulunduğu iki ülke olarak Slovenya ve Rusya Federasyonu birçok alanda iş birliği içerisinde olmuş ve olmaya devam etmektedirler. Slavlar ülkesi anlamına gelen Slovenya bu özelliği sebebi ile dahi Rusya Federasyonu açısından önemli bir temel taşı konumundadır.

Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte neredeyse tüm bölge devletleri Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini azaltma girişimi içerisinde olmuştur. Ancak Slovenya, Yugoslavya'nın temel taşlarından birisi olarak kendisini görmesinden dolayı Rusya ile ilişkilerini her dönem devam ettirmiştir. İlişkilerin seyri sürekli olarak artış göstermiş ve bu itibarla da gelecekte bu şekilde devam etmesi beklenmektedir. Unutulmamalıdır ki AB içerisinde yer alan Balkan devletlerinin ekonomik ilişkilerinde etkin olmak devletler ve toplumlar arasında iş birliği ortamının gelişmesine imkan tanıyacaktır.

2.12. YUNANİSTAN VE RUSYA İLE İLİŞKİLERİ

1830 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan Balkanlar coğrafyasının önemli ülkelerinden birisidir (Malhut, 2020: 67). Resmi adı ile Helen Cumhuriyeti olan Yunanistan 11 milyona yaklaşan nüfusu ve 131.994 kilometre karelik topraklar üzerine kurulmuş olup en büyük şehirleri Atina ve Selanik'tir (Ateş, 1986: 83). Yunanistan kuruluşundan itibaren siyasi olarak çalkantılı dönemler geçirmiş ve askeri darbeler ile yönetimde sürekli istikrarsızlıklar yaşamıştır.

Yunanistan AB üyeliği konusunda Türkiye ile benzer süreçleri yaşamış olsa da 1 Ocak 1981 tarihinde birliğin genişleme dalgasından faydalanarak üyelik hakkını elde etmiştir (Karluk, 2011: 89). AB üyeliği sonrasında siyasi olarak kazanımlar elde eden Yunanistan bütünleşme konusunda ki yetersizlikler sebebi ile birlik içerisinde sorunlara sebep olmuştur. Turizm ile ekonomisine önemli gelir sağlayan Yunanistan son yıllarda ekonomik kriz ve sürdürülemez bir borç yönetimi sürecine girmiş, Avrupa Birliği'nin üyesi bir ülke olması dolayısıyla yapılan tüm desteklemelere rağmen bugün gelinen noktada sorunlarını atlatamamıştır. Burada öncelikli sebep ise Yunanistan'ın kamu gelirleri ile kamu giderlerinin birbirini karşılayamıyor olması, mali disiplinin bozukluğu ve yüksek cari açık en temel faktör olmuştur (Dağdelen, 2011: 22). Askeri harcamaların yüksek olduğu ülkeler açısından refahı korumanın sorun olduğu günümüzde Yunanistan'da bu şekilde ekonomisine yeni bir yön bulma girişiminde olmak zorunda kalmıştır. Ekonomik sıkıntılar siyasi bunalımları da tetiklemiş ve halkın değişime olan eğilimini ortaya çıkartmıştır. Syriza'nın iktidara gelişi de bu dönemin bir sonucu olarak karşımıza çıkmıştır (Emiroğlu ve Cengiz, 2021: 95).

Yunanistan özellikle bölgesinde Türkiye ile girdiği ikili gerilimler üzerinden gündem olmaktadır. Gerek Kıbrıs konusunda gerekse Doğu Akdeniz konusunda sürekli "çatışma ortamı" sıcak tutulurken üyesi olduğu örgütlerde bu durum için kendisine destek toplama çabasını sürdürmektedir. Ayrıca yakın zamanda bir başka gerilimli konu olan "isim" mevzusu ise Makedonya'nın Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak adını değiştirmesi ile çözüme kavuşmuştur (<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=267>). NATO'nun güneyinde iki önemli devlet olan

Yunanistan ve Türkiye arasındaki gerilimler örgüt içerisinde de bazı anlarda gerilimler olmasına sebep olabilmektedir. Yunanistan tarafından Rus yapımı S-300 hava savunma sistemleri kullanılması NATO üyesi bir ülke olarak Yunanistan için sorun oluşturmazken bu durum S-400 hava savunma sistemlerini ülkesinde kullanmaya başlayacak olan Türkiye için birtakım yaptırımları gündeme getirebilmektedir. Tarihsel olarak gerilimin yüksek olduğu iki ülke arasındaki ilişkiler dönem dönem yumuşama eğilimi göstermiş olsa da genellikle gergin bir seyir izlemektedir. Uluslararası anlaşmalar ile silahsızlandırılmış olması gereken adalara Yunanistan tarafından silahların yerleştirilmesi, kıta sahanlığı ve karasuları konusunda tek taraflı adımlar atılması da iki ülke arasında yaşanan gerilimlerin başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

Yunanistan Avrupa Birliği içerisinde kurumlarını ve farklı alanlardaki politikalarını geliştirme yoluna gitmiş olsa da ülke içerisinde bulunan azınlıklar konusunda da zor bir sınav vermektedir. Özellikle Müslüman- Türk nüfusun bulunduğu bölgelerde uzun yıllar baskıcı bir tutum izleyerek ülke dışına gitmelerini sağlamaya çalışmış olan Yunanistan bu konuda da Türkiye ile ikili ilişkilerinde gerilimler yaşamıştır. Ayrıca 2020 yılında Ayasofya konusunda Türkiye tarafından atılan adımlarda Yunanistan'ın rahatsız olmasına neden olmuştur. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren müze statüsünde olan Ayasofya tekrar ibadete açılmış, bu konuda en büyük itiraz ise Yunanistan gelmiştir. Konuyla alakalı Rusya'nın da desteğini arayan Yunanistan, Türkiye'nin bu adımı karşısında Ege Denizi'nde gerilimi tırmandırmaya devam etmektedir.

Yunanistan, Balkanlar coğrafyası içerisinde en köklü devletlerden birisi olarak tüm dünyanın ilgisini çektiği gibi Rusya'nın da yakın ilgisini çekmektedir. Tarihsel olarak sıcak denizlere inme düşüncesinden hareketle Rusya Yunanistan ile ilişkilerini sıcak tutma çabası içerisinde olmuştur. Ortodoks Hristiyanlık için iki önemli merkez konumunda olan Moskova ve Atina arasında dini faktörler uzun süre ilişkilerin gündeminde ve merkezinde olagelmıştır. Bölgesel ilişkilerinde gerilimden yana olan Yunanistan hem Türkiye hem de Makedonya ile olan dış politikası kapsamında birtakım adımları atarken Rusya'nın sürece dâhil olduğu anlar yaşanmıştır. Özellikle Makedonya ile isim konusunda uzun yıllar süren tartışmalar

döneminde Rusya'nın da süreçte aktif politika yürütmeye çalıştığı ve bunun da Yunanistan aleyhine olduğu söylenebilir. Tüm bu süreçler değerlendirildiğinde Balkanlarda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan Yunanistan-Makedonya arasında yaşanan gerilimler her ne kadar Yunanistan'ın istediği şekli ile çözümlenmiş olsa da süreç içerisinde Rusya'nın aktif olmasının bölgesel etkinlik çabası kapsamında değerlendirmek gerekmektedir (Ayhan, 2019: 232).

NATO içerisinde yer alan bir devlet olarak Yunanistan bu kimliğinin yanında köklü tarihinin de etkisi ile bir dönemin karşı ittifakı olan Varşova Paktı'nın kurucu ülkesi Sovyetlerin ardılı Rusya ile dönemsel gerilimler haricinde sıcak ilişkiler içerisinde olmuştur. Putin'in başkanlık koltuğuna oturduktan sonra ilk dönemi haricinde en önemli gayretlerinden birisinin NATO'nun kendi etki sahasındaki gücünü kırarak bizzat eski gücüyle hâkimiyet sahası kurmak olduğu söylenebilir. Bu anlamda bir NATO üyesi ülkeye yönelik enerji ve din teması üzerinden dış politika belirleyip bu ölçüde hareket etmek oldukça manidar görülmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA'NIN BALKAN ÜLKELERİ İLE İKTİSADİ İLİŞKİLERİ

Gelişen ekonomisi ile yeni dönemde Rusya Federasyonu birçok coğrafyada olduğu gibi Balkanlarda da etkinlik göstermek istemiş ve ardından gelen süreçte dış politikasında özellikle ABD ve AB'nin bölgede yayılımını önleyici ve batılılaşma düşüncesini geri plana atacak bir hareket tarzını benimsemiştir. Enerji nakil hatları konusunda Balkanların Rusya açısından sahip olduğu özellik ile vazgeçilmez bir alan olurken, aynı zamanda, Slav politikaları kapsamında da bölge NATO ve AB yaklaşmasından ayrı tutulması gereken bir alan olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması sürecinde sıcak olmayan NATO-Rusya ilişkileri 2000 yılında NATO Genel Sekreteri'nin Moskova ziyareti ile normalleşme sürecine dönmüş, iş birliği tekrar gündem olmuştur (Jafarov, 2007: 135). Bu süreç sonrasında Rusya, Balkanlar Politikası noktasında ya NATO-AB ikilisi ile yakın ilişkilerini sürdürecektir ve ılımlı olacak ya da daha keskin politika uygulayarak tarihsel bağları bulunun coğrafyanın kaderinde söz sahibi olacaktır. Rusya açısından Balkanlar tarihsel olarak Ortodoks ve Slav bağları dolayısıyla yakın ilgi alanı olmuş, Çarlık dönemlerinden itibaren koruyucu politikalar ile ilişkiler devam etmiş ve Putin döneminde de yine aynı bağlar üzerinden ilişkiler devam ettirilmiştir (Ülger, 2019: 52).

Putin döneminde dış politikada yumuşak güç öne çıkmış ve bunun en önemli aygıtlarından bir tanesi olarak enerji büyük önem arz etmiştir. Tarihsel birikim ve kültürel birlikteliklerin de kullanılması ile birlikte küresel politikalarda ittifakların oluşumuna önem verilmiş, korumaya yönelik adımlar eşliğinde yumuşak güç sahaya sürülmüştür (Akhundova, 2015: 43). Sanayi devrimi sonrasında ülkelerin artan petrol ve doğal gaz gibi enerji ihtiyaçları üretim açısından vazgeçilmez bir boyuta ulaşmış ve bu konuda dünya üzerinde homojen olmayan kaynak dağılımı bazı ülkeleri enerjiye muhtaç kılarken bazılarını ise sahip olmanın yanında arz eden olma yönünü katmıştır. Rusya enerji konusunda dünyanın önemli üreticilerinden birisi olarak bu avantajlı durumu dış politikasına da yansıtmış, petrol ve doğal gaz konundaki varlığını ülkeler arası ilişkilerde bir araç olarak kullanmıştır. Rusya'nın 2018 yılı verilerine göre 80.000 milyon varil olan petrol rezervi dünya sıralamasında sekizinci

sırada olmasını sağlamış ve %4.63'lük bu rezerv petrol gelirleri açısından önemli bir yer tutmuştur (<https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>). Ayrıca Rusya doğalgaz rezervleri açısından da 2019 yılı verilerine göre %24,38'lik pay ile 50.279 milyar metre küp rezerve sahiptir ve bu dünya rezervlerinde birinci sırada olmasını sağlamıştır (<https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html>).

Avrupa ülkelerinin birçoğu doğal gaz ihtiyacını Rusya Federasyonu üzerinden karşılamakta olup, Balkanlarda Yunanistan doğal gaz ihtiyacının %59,5'ini, Slovenya %45,2'sini, Romanya %86,1'ini ve Bulgaristan %100'ünü Rusya'dan tedarik etmektedir (Çetinkaya, 2019: 97). Görüldüğü üzere sadece 4 Balkan ülkesi üzerinden bir analiz yapılacak olsa dahi enerji konusunda bu coğrafya Rusya'nın kaynaklarına olan ihtiyacı ile bir pazar haline gelmiş, bu durum ise Rusya'nın bölge politikalarında eline büyük koz vermiştir.

Rus petrol ve doğal gaz şirketleri ile bölgede hakimiyet sahasını genişleten Rusya, enerji nakil hatlarını da bölgeden geçirme planları ile hem Avrupa'ya ulaştırma konusunda bir transit alan yaratmak istemekte hem de Balkanları büyük bir pazar olarak görmektedir. Özellikle Ukrayna ile yaşanan kriz sonrasında Rusya enerji nakil hatları konusunda yeni güzergahlar oluşturma yolunu masaya yatırmış, bu plan kapsamında alternatiflerden birisi olarak Balkanlar önemli ve değerlendirilmesi gereken bir coğrafya olmuştur. Bu noktada Rusya'nın Balkanları hem bir pazar hem de transit güzergâh olarak gördüğü projelere bakmak faydalı olacaktır.

Avrupa ile Rusya arasında siyasi ve kültürel olarak arada kalan Balkanlar, enerji kaynaklarına ulaşma bakımından da tampon bölge görevi görmektedir, Avrupa'nın enerji ihtiyacının karşılanması açısından farklı nakil hatlarının merkezinde bulunmaktadır. Özellikle güneyde Türkiye üzerinden ve Rusya'nın geliştirdiği farklı doğal gaz boru hattı projeleri üzerinden Balkanlar, hem transit bölge olmuş hem de Rusya ve AB'nin enerji politikalarının "yarıştığı" bir alana dönüşmüştür. Bu bölgede yapılan veya yapılması planlanan doğal gaz boru hattı projeleri üretici olan ülkelerin enerji konusundaki rekabetleri ile açıklanacak kadar

sığ olmayıp, bu hatların geçtiği ülke ve bölgelerde yatırımlar aracılığı ile siyasi nüfuz yaratma, etki alanlarını geliştirme gibi daha derinlikli dış politik hamleler olarak değerlendirilmelidir.

Balkan ülkeleri petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları konusunda oldukça az bir rezerve sahiptir. Enerji ihtiyacının neredeyse tamamını ithal ederek karşılayan Balkanlar, enerji arz eden ülkeler için potansiyeli yüksek alan olmasına sebebiyet vermektedir. Balkanlar özellikle doğal gaz ihtiyacı kapsamında Rusya'nın önemli bir pazarı konumundadır ve Trans Sibirya Doğal Gaz Hattı ve Trans Balkan Doğal Gaz Hattı Balkanların Rusya'dan sağladığı doğal gaz noktasında önemli iki hat görevini görmektedir (Batı, 2017: 25). Tabii bu hatlar her ne kadar Rusya'nın Balkan ülkelerine ulaşması anlamında önemli görev görüyor olsa da Rusya açısından bölgeye giriş ve dış politikada etkili olabilme adına daha farklı projelerin gerekliliği bulunmaktaydı. Rusya'nın geçmişten gelen sıcak denizlere inme politikası kapsamında değerlendirildiği zaman Balkanlar hayati bir bölge olmaktadır ve bu bölge özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılması sürecinde hayli ihmal edilmiş olmakla birlikte özellikle Putin döneminde tekrar eski önemine kavuşturulmuş ve bu yönde adımlar atmak gerekli olmuştur. Putin dış politikasında ilk dönem itibari ile her ne kadar batı ile iş birliğine önem vermiş görünse de ileriki dönemlerde bu süreci Rusya'nın ayağa kalması, ekonomik olarak toparlanması ve askeri alanda güçlenmesi için yürütülen bir süreç olarak yorumlamak olasılığı doğmuştur. 2000'li yıllar ile birlikte ekonomisi tekrar güçlenen Rusya, kadim politikası olan Balkanlar üzerinden sıcak denizlere inmeyi sağlayacak ve aynı zamanda Karadeniz'in kontrolü bağlamında da destek sunacak bölge ülkelere olan ilgisini artırırken aynı zamanda yatırımlarını da ön plana almıştır.

Balkanlar doğal gazın nakli konusunda önemli projelerin merkezinde bulunmaktadır. Farklı misyonlara hizmet eden bu projeler AB, ABD ve Rusya gibi büyük güçlerin desteklediği ya da bizzat yürüttüğü çalışmalar neticesinde ortaya çıkmıştır. Rusya Avrupa Birliği'ne doğal gaz nakli konusunda güzergahlarını çeşitlendirmek, mevcut projelerdeki kara bağlantı ülkelerini devre dışı bırakmak için ortaya koyduğu Güney Akım projesi ile Balkanlara önemli bir yatırım hamlesinde bulunmuştur. Bu proje ile aynı zamanda dünyanın kapasite bakımından en büyüğü konumunda olan NABUCCO doğal gaz boru hattı da Rusya tarafından devre dışı

bırakmak istenmiştir (Çetinkaya, 2019: 183). 2012 Aralık ayında Rusya’da temeli atılan Güney Akım projesi temelde Ukrayna’yı saf dışı bırakıp Karadeniz’in altından Bulgaristan’a bağlanacak ve bu aşamadan sonra hem Balkan ülkelerine hitap edecek hem de doğal gazı Avrupa’nın güneyine iletilecek bir proje olarak tasarlanmıştır (Özdemir, 2014: 259).

Rusya tarafından Batı’ya yapılan enerji ihracatı kapsamında transit ülke olarak Ukrayna’nın ayrı bir önemi bulunmaktaydı. Ancak dönem dönem yaşanan gerilimler sebebi ile transit boru hatlarında Ukrayna tarafından yapılan kesintiler Rusya’nın enerji nakil güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Tüm bu vb. gelişmeler haricinde Ukrayna’da 2014 yılında yapılan seçimler neticesinde iktidarın AB’ye yaklaşması ve Rus yanlılarının seçimi kaybetmesi sürecin daha derin bir hal alması ile neticelenmiştir. Bu durum karşısında Rusya, Ukrayna üzerinden naklettiği doğal gazın alıcısı olan ülkelere (Balkan ülkeleri ağırlıkta) doğal gaz akışını keseceğini ve müsebbibin Ukrayna olduğunu bildirmiştir (Kakışım, 2019: 465). Rusya ilk etapta bu hamlesi ile Ukrayna’yı cezalandırmış olsa da aslında bu durum karşısında özellikle enerjide büyük oranda Rusya’ya bağımlı olan Balkan ülkelerini de zor durumda bırakmıştır.

Ukrayna’da iktidarı batı yanlılarının ele alması ile birlikte Kırım konusunda hareketlilik yaşanmış, yapılan referandum sonucunda Rusya’ya bağlanma fikri açık ara sandıktan çıkmış, Kırım tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etmiş ve ardından Putin tarafından Rusya’ya bağlanması için öngörülen yasal düzenlemeler yapılmıştır (Taşkiran ve Ahmadli, 2020: 129). Rusya’nın bu süreç sonunda Kırım’ı ilhak etmesi ile birlikte Avrupa Birliği devreye girmiş ve Rusya’ya yaptırımların önü açılmıştır.

Rusya tarafından Ukrayna’yı bertaraf edip Karadeniz’in altından Bulgaristan’a ulaşması planlanan ve devamında Balkanlar’ın enerji ihtiyacını da karşılamak sureti ile Avrupa piyasasına girmeyi planlayan Güney Akım projesi ortaya çıkartılmış, batı ile iş birliği ilişkisi içerisinde yapılması planlanan bu hat için batılı ortaklar bulunmuş ve hattın yapım işlerine başlanmıştır (Özcan, 2020: 36). Projenin başlangıcı noktasında özellikle İtalya’nın yakın ilgisi olmuş, İtalyan enerji şirketi ENI ile Gazprom arasında anlaşmaya varılmıştır ancak Rusya’nın Kırım’ı ilhak

etmesi, Avrupa Birliği'nin alternatif projeler bulma konusundaki çabası gibi Rusya aleyhine olan etmenler sürecin sekteye uğramasına neden olmuştur. Bu süreç Avrupa Komisyonu'nun üçüncü enerji paketi üzerinden Bulgaristan'a baskı yapma politikası ile birlikte neticelenemediğinden rafa kalkmasını sağlamıştır (Sıvış, 2019: 1379). Yapılan yatırımın maliyeti düşünöldüğünde Balkanlar için oldukça kapsamlı ve önemli bir proje olan Güney Akım projesi AB'nin hamlesi ile iptal edilmiştir. Bu durum Balkanların enerji ihtiyacı noktasında olumsuz bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Ayrıca AB ve ABD yaptırımlar konusunda hem ekonomik hem de siyasi olarak aldığı kararlar ile Rus ekonomisine zararlar vermiştir. Rusya'da para birimi olan ruble değeri kaybetmiş, merkez bankası etkileri azaltmak amacıyla faiz artırımını yoluna gitmiştir. Ancak sonuç itibari ile özellikle Gazprom mali olarak büyük oranda etkilenmiş ve bir yıllık zaman zarfında %80 üzerinde kar kaybı yaşamıştır (Karagöl ve Kızılkaya, 2015: 2). Balkanlar coğrafi konum itibari ile enerji güzergahı bağlamında kilit bir noktada bulunuyor olsa da büyük güçlerin bölgeye dair planları ve hedefleri projelerin etkinliği noktasında sorunlara sebep olabilmektedir. AB'nin Bulgaristan üzerinden hattın iptaline dair yapmış olduğu baskılar, Rusya Federasyonu'nun bölge politikaları açısından değerlendirildiği zaman etki sahasında bulunan ölkelere yapılacak yatırımların bir manada sekteye uğramasına sebep olmuştur. Tüm bu durumlar ise önemli bir pazarı değerlendirme aşamasında farklı yaklaşımların devreye alınmasına sebebiyet vermiştir.

Balkanların enerji anlamında sadece ithalat yapan ölkeler grubu olarak kalmaması adına önemli bir proje olan Güney Akım, bölgede büyük bir ekonomik gelir ve kalkınma hamlesi olarak algılanıyorken, Rusya'nın Kırım konusundaki tavrı ve AB'nin özelde Bulgaristan üzerinden hamlesi sürecin Türkiye lehine sürüklenmesine sebep olmuştur. Alternatif olarak yapılması planlanan projelerde yine bazı balkan ölkeleri transit olma konusunda önem taşıırken bel kemiği olarak adlandırılacak olan ölkeler ise Türkiye olmaktadır. Güney Akım projesinin rafa kaldırıldığını açıklayan Putin bu hattın yerine Türk Akımı ile yeni bir süreci başlatmak istediği fikrini ortaya koymuş ve hızlı adımlar atarak Ukrayna'yı By-Pass etme fikri gündeme gelmiştir.

Güney Akım Doğal Gaz Boru Hattı projesi iptal edilmiş olsa dahi burada Bulgaristan ile ilişkiler açısından Rusya adına üzerinde durulması gereken hususlar bulunmaktadır. Bakıldığı zaman süreç içerisinde Bulgaristan proje destek vermiş ve ülkesi üzerinden karaya bağlanmasını kabul etmiş, aynı zamanda da hattın Balkanlar coğrafyasına çıkış noktası olmuştur. Avrupa Konseyi tarafından alınan bir dizi karar neticesinde süreç Bulgaristan üzerinden kendi isteği dışında akamete uğratılmıştır. Rusya Federasyonu tarafından daha da geç kalınmadan iptal edilmesindeki sebep hattın Bulgaristan sınırlarına gelince iptale gideceğine işin başlangıcında bu kararın verilmesinin daha uygun olacağı yönündeki düşüncedir. Bulgaristan tarafından AB yasalarınca uygun görülmeyen boru hattı sahibi ile gaz üretimi yapanların aynı şirket olmaması gerektiği yönündeki karar neticesinde durdurulan faaliyetler iki ülke arasında ekonomik olarak kaybın yaşanmasına da sebebiyet vermiştir (Koyuncu Aydın, 2016: 361). Projenin durdurulmuş olması ve ardından Türk Akımı ile Türkiye-Rusya ortaklığının sahaya alınmış olması hali hazırda ekonomik zorluklarla uğraşan Bulgaristan açısından hayli zorlu bir döneme denk gelmiştir. Yakın geçmişinde banka krizleri, işsizlik, yolsuzluk gibi birtakım sorunlarla uğraşan Bulgaristan AB'nin uyguladığı baskılar neticesinden Batı ittifakı içerisindeki yerini korumak istemişse de bu ekonomisine gelecek olan artı paylarını silmiş olması sonucunu doğurmuştur.

Avrupa Birliği tarafında atılan adımlar neticesinde sekteye uğrayan Güney Akım projesinin Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V. Putin'in 2014 yılındaki Türkiye ziyareti sırasında bizzat kendisi tarafında iptal edildiğini bildirmesi ve 1 Aralık gününe denk gelen bu ziyaret esnasında aynı zamanda Güney Akım projesi yerine tasarlanmış olan Türk Akımı projesinin de tanıtımı Putin tarafından yapılmıştır (Karagöl ve Kızılkaya, 2015: 2). Mevcut şartlar altında Rusya tarafından sağlanan gaz için önemli bir pazar konumunda olan Türkiye açısından bu gelişme hayli büyük bir öneme sahiptir ve Türkiye'nin sadece ithalatçı olarak büyük bir saha olması durumunu değiştirip önemli bir transit ülke olmasına da olanak sağlayacaktır. Rusya Federasyon Başkanı V. Putin, AB'nin almış olduğu bir dizi ambargo ve baskı kararları karşısında aktif bir hamle girişimi olmuş ve bu hamle bir nevi kararlılığın tezahürü olarak karşımıza çıkmış görünmektedir. Yeni atılan bu adımla birlikte

Balkan pazarı tekrar canlılığını koruyacak şekilde planlanmış ve Balkan ülkeleri de sürece dahil edilecek şekilde tasarlanmıştır.

Hali hazırda Mavi Akım kapsamında Türkiye 16 milyar metreküplük doğal gaz akışını Rusya'dan sağlarken, Rusya bunu yaklaşık 4 kat artırarak 63 milyar metreküp olarak Türk Akım ile revize etmek istemektedir (İlter ve Kınık, 2017: 194). Bu proje ile sadece Türkiye değil aynı zamanda Yunanistan üzerinden Balkanlar ve Avrupa Birliği'nin de enerji ihtiyacı kapsama alınmış olup, enerji arzı güvenliği sağlanarak ve transit çeşitliliği oluşturularak proje Güney Akıma alternatif yapılmıştır.

Türk Akımı ile devreden çıkan Güney Akım karşılaştırıldığında ekonomik olarak daha avantajlı olabileceğini söylemek mümkün gibi görünmektedir, bu noktada bize referans olan nokta ise Karadeniz'in altından geçen hattın iki hat karşılaştırıldığında Türk Akım'da daha kısa bir mesafeye tekabül etmesinden kaynaklanmaktadır (İlter ve Kınık, 2017: 195). Balkan devletlerine olan tarihi ve kültürel yakınlığının yanı sıra Trakya bölgesi ile Balkanlar coğrafyasının içinde olan Türkiye, Rusya ile yakınlaşması sonrasında küresel ve bölgesel politikalarda birçok konuda birlikte hareket ettiği gibi bu alanda da iş birliğini sürdürerek bölge politikasında aktif rol almaktadır. Ayrıca bu proje kapsamında ekonomik olarak uzun süredir krizlerle mücadele eden Yunanistan'da önemli bir noktada bulunmaktadır. Yunanistan, Rusya'dan Karadeniz aşılıarak ve Türkiye kara sahasını geçip ülkesine gelen doğal gazın Balkanlar ve AB pazarına iletimi noktasında önemli bir transit konumu elde etme imkânı bulmuştur (Kakışım, 2017: 525). Balkanlarda bir AB üyesi ülke olarak Yunanistan'ın bu projeye dahil edilmiş olması, ekonomik gerekçelere dayanmış olsa da Rusya açısından bir AB üyesi ülkeyi hem pazar hem de iş birliği yaptığı bir ülke haline getirmesi önem arz etmektedir. Ayrıca sadece AB açısından değil aynı zamanda NATO üyesi de olan Yunanistan'da etkinliğini artırmasına olanak sağlamış olması kıymetli bir adım niteliğinde olmuştur. NATO ittifakı içerisinde bir Balkan devleti olan Yunanistan bu proje kapsamında Rusya ile daha yakın ilişkiler içerisinde bulunacak olması Rusya'nın bölgesel ve küresel çapta işini kolaylaştıran bir gelişme olmuştur.

Avrupa Birliği'nin Güney Akım Doğal Gaz Boru Hattı kapsamında yapmış olduğu girişimler sonrasında gündeme alınan ve hali hazırda aktif hale gelen Türk Akım projesi, Rusya Federasyonu'nun alternatif güzergahlar aracılığı ile hem Balkanlar'a hem de Avrupa'ya gaz tedariki noktasındaki kararlı tutumunun bir sonucu olarak değerlendirilebilecektir. Balkan ülkeleri içerisinde doğal gaz ihtiyacı devam ettiği sürece ve yeni kaynaklar ile tüm ihtiyaç karşılanmadığı sürece Rusya'nın bölgeye olan ihracatı devam edecek ve Rusya enerji ihracatı ile birlikte bir takım alt yapı yatırımları da yapmak suretiyle bölgede aktif bir dış politika izleyebilecektir.

Tüm bu bilgiler derlendiğinde dünyanın petrol krizi ile uğraştığı, varil fiyatlarının ani yükseldiği bir dönemde mevcut kaynaklarını akıllıca kullanarak ekonomik gelişmesine katkı sunmayı başarabilen Rusya Federasyonu dış politikasında enerji kartını eline almıştır. Farklı bölgelerde siyasi ilişkiler ile var olan Rusya bugün de uluslararası ilişkilerde önemli bir temel aktör konumunda bulunmaktadır. Putin tarafından ayağa kaldırıldığı söylenebilecek olan Rusya Federasyonu, mevcut kapasitesi ve karşılıklı ticaret hacimleri ile Balkanlarda bir alternatif olarak güçlü bir konumu elinde bulunduramamaktadır. Ancak AB ve NATO üyesi ülkelerin kendi iç sorunları ile uğraştığı, ulusal ekonomilerin daralma sürecine girdiği pandemi koşullarında daha aktif dış politika izleyerek bölge ülkelerinin ihtiyacı olan alanlarda yatırım ve anlaşmalar sağlanarak Rusya'nın varlığını arttırabileceği düşünülmektedir.

3.1. ARNAVUTLUK İLE İLİŞKİLER

Balkanlar bölgesinde ekonomik olarak en geri kalmış ülkelerden birisi Arnavutluk'tur. Arnavutluk uzun yıllar boyunca düzenli olarak bütçe açıkları vermiştir (Akyol, 2017: 73). Arnavutluk benzer ekonomik sorunları yaşayan diğer bölge ülkeleri ile birlikte özellikle Balkanlarda çatışmaların sona ermesiyle batılı bir yola girmiştir. Kurumlarının modernizasyonuna yönelmiş olan Arnavutluk, liberal ekonomi politikaları uygulamak istemiş ve bu yönde adımlar atmıştır. 2008 yılında yaşanmış olan Euro bölgesi krizi ile birlikte tüm dünyayı etkileyen süreçte bölgede

en çok etkilenen ülkelerden birisi Arnavutluk olmuştur. Hem kamu borçları yıllar içerisinde artış eğiliminde olmuş hem de ekonomide durgunluk uzun soluklu devam etmiştir (Akyol, 2017: 74).

1990'lı yıllarda yaşanan siyasi çatışmaların ardından Avrupa Birliği bölge ülkelerine yönelik olarak çeşitli desteklemelerde bulunurken aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri de sürece aktif dahil olma çabası içerisinde olmuştur. Bosna-Hersek ve Kosova'da meydana gelen çatışmalarda ABD aktif müdahale yoluna gitmiştir. ABD, Kosova krizi döneminde Arnavutluk'ta bulunan etnik Arnavut nüfusun olaylara karışmasının önüne geçmek için askeri olduğu kadar farklı birtakım argümanları da devreye almıştır (Arı ve Pirinççi, 2011: 10). Yaşanan çatışmaların durdurulması ve bölgenin yeniden yapılanması sürecinde Arnavutluk dahil bölge ülkelerinin AB ve ABD gibi büyük güç merkezleri ile yakınlaşma içerisinde olması Rusya Federasyonu'nu oldukça rahatsız etmiştir.

Tarihsel olarak diğer balkan devletleri-halkları kadar yakın bağları olmayan Arnavutluk ve Rusya Federasyonu arasında ilişkiler Putin'in göreve geldiği ilk dönem itibari ile çok fazla önem kazanamamıştır. Arnavutluk tarafının batı yönlü adımları da süreci paralel yönde desteklemiştir.

Rusya Federasyonu tarafından bu bölgeye yönelik olarak atılan ve atılması planlanan adımların en başında gelen enerji konusu Arnavutluk ile ilişkiler bağlamında da önemli bir yer tutmuştur. Güney Akım projesi döneminde Putin tarafından Arnavutluk'un da dahil edileceği bir hat oluşturma düşüncesi ortaya atılmış ancak AB Komisyonu'nun kararları neticesinde gelinen noktada bu plan rafa kaldırılmıştır (Akçapa, 2020: 169).

NATO içerisine giren Arnavutluk ardından AB ile üyelik yönünde adımlar atınca Rusya Federasyonu ile ikili ilişkilerini ekonomik düzeyde yürütmüş, ancak derinlik kazandıramamıştır (Kamil, 2017: 376). Bu noktada Rusya Federasyonu tarafının adımlarının gelişmesi önünde Sırbistan engeli ayrıca yer almaktadır. Rusya Federasyonu açısından Balkanlar denildiği zaman ilk akla gelen devlet olarak

Sırbistan, Kosova konusunda yaşamış olduğu sorunlar neticesinde ikili ilişkilerini geliştirmemiş ve Rusya tarafı da bu çizgide ilerlemiştir.

İkili ekonomik ve ticari ilişkiler yakın dönemde tarihsel olarak ele alındığında ise 2006 yılı ekim ayında Moskova'da bir araya gelen sanayi ve ticaret odaları çalışma alanlarını görüşmüş, yeni iş alanlarının geliştirilmesi üzerine çalışmış ve ticari anlamda bilgi alışverişi için iş birliği anlaşması imzalamıştır. Yine odaların iş birliği toplantıları 2009 ve 2019 yıllarında da devam etmiş olup yeni alanlar için alt yapı hazırlıkları oluşturulmuştur. Yine 2016 yılından itibaren turizm konusunda çalışmalar artırılmış ve acenteler arasında protokoller hazırlanmış, turist akışları gözden geçirilmiştir. Arnavutluk verilerine göre iki ülke arasında 2020 yılında 123 milyon dolarlık bir iş hacmi gerçekteleşmiş ve bu noktada ağırlık petrol ve petrol ürünleri, madenler, tahıllar gibi ürün gruplarından olmuştur (www.albania.mid.ru).

Sınırlı sayıda ülke ile ikili ticaret anlaşması bulunan Rusya Federasyonu ticaretin geliştirilmesi yolunda adımlar atarken aynı zamanda çifte vergilendirmenin ortadan kalkması adına adımlar atmıştır. Arnavutluk ve Rusya arasında Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşması imzalanarak yürürlüğe koyulmuştur (Hake ve Radzyner, 2019: 7).

Bugün Avrupa Birliği üyesi devletlerin ulusal ekonomilerini güçlendirmek adına girişmiş oldukları genişletici maliye politikaları ile birlikte yatırımların dışarıda istenilen düzeye ulaştırılmadığı görülmektedir. İçerisinde bulunduğumuz dönem devletlerin vatandaşları için aynı ve nakdi yardımlara gittiği, salgınla mücadele kapsamında büyük ekonomik harcamaların gerçekteleştiği, dünya ekonomisinde küçülmenin yaşandığı bir hal almıştır. Son dönemlerde petrol ve doğalgaz fiyatlarında yaşanan canlanma ile ekonomik göstergelerine olumlu yansımalar gerçekteleşen Rusya Federasyonu başta aşı vb. medikal desteklemeler ile bölge ülkelerine yardımlar yapmanın yanı sıra ikili ticari ilişkileri geliştirerek hareket alanını geliştirme potansiyelini taşımaktadır.

3.2. BOSNA HERSEK İLE İLİŞKİLER

Bölgesel bir kriz olarak başlayan ve ardından yaşanan süreçte küresel bir boyut kazanan Bosna Hersek ile ilişkiler Rusya Federasyonu açısından oldukça sorunlu ilerlemektedir. Bosna Hersek bölge ülkeleri arasında 2000’li yılların ilk döneminde gerek kendi gayretleri gerekse IMF gibi uluslararası ekonomi açısından oldukça önemli kuruluşların da desteği ile bir toparlanma içerisinde bulunmuştur. Toparlanma döneminde yaşanan 2008 Euro bölgesi krizinin etkileri Bosna Hersek açısından da durgunluk ve yavaşlamayı tetiklemiştir (Akyol, 2017: 74). Ekonomisinin kırılmasını aynı zamanda karmaşık siyasi yapısından da alan Bosna Hersek bölge ülkeleri ile siyasi konularda gerilim yaşamaktadır. Bosna, içinde bulunduğu sosyal ve siyasi koşulları sebebi ile batı-doğu arasında bir görünüm vermektedir.

Rusya Federasyonu tarafından Sırbistan’a verilen destek kapsamında Bosna Hersek içerisinde bulunan üçlü yönetim yapısı kriz oluşturacak şekilde kullanılmaktadır. Oluşması muhtemel kriz ortamı neticesinde ülke sıklıkla bir çıkmaza sürüklenme ihtimali taşımaktadır. Siyasi kurumları ve yapısı henüz tamamlanmamış olmasına rağmen Avrupa Birliği ile ilişkilerde gelişmeler yaşanmaktadır. Avrupa Birliği içerisinde vizesiz seyahat gibi önemli kazanımı da bulunan Bosna ekonomisi, yoğunlukla batı ile iş birliği içerisinde görünmektedir (Karluk, 2014: 7). Ancak Rusya Federasyonu’nun bölgeye artan ilgisinin bir ürünü olarak ülkenin Sırp yönetimi desteklenmektedir.

Putin döneminde ekonomik ilişkilerin tesis edildiği Bosna Hersek ekonomisinde Rusya Federasyonu AB ile ekonomik olarak yarışacak bir başarıya ulaşamamıştır. Bölgesel ölçekte geliştirmiş olduğu enerji temelli politikalar aracılığı ile ikili ilişkilerini geliştirme yolunu seçmiştir. Balkanlar özellikle AB genişleme süreçleri içerisinde adaylık ve üyelik süreçlerini yaşayan ülkelerin gayretleri ile serbest piyasa ekonomisinin işleyişine yönelmiş, ithalat ve ihracat kalemlerini batılı ülkeler ile geliştirmiştir.

Bosna Hersek ile Rusya Federasyonu arasında ticari ve ekonomik iş birliği anlaşmaları bulunmaktadır. Rusya Federasyonu Balkanlarda ağırlıklı olarak bankacılık, metalürji, emlak ve enerji gibi alanlara yoğunlaşmıştır (Hake ve Radzyner, 2019: 7). Bosna Hersek ile Sırp tarafı üzerinden tesis edilen ilişkiler ülkede karışıklıkları da tetikleyebilecek bir potansiyele sahip görünmektedir.

Rusya Federasyonu Avrupa'ya geçiş güzergahı olması açısından Balkanları transit alan olarak görmektedir. Enerjinin nakli konusunda çeşitliliğe giderek arz güvenliğini artırmak isteyen Rusya Federasyonu bölge ülkeleri ile petrol ve doğal gaz konularında yeni anlaşmalar yapmaktadır. Rusya Federasyonu, Bosna Hersek'e gerçekleştirdiği ihracatının %75-95'lik kısmını petrol ve doğal satışı ile gerçekleştirmektedir (Hake ve Radzyner, 2019: 8).

Bosna Hersek, Balkanlarda istikrarı tehdit eden, etnik çatışmaların her an canlanması muhtemel ülkelerinden biri konumundadır. ABD'nin bölgenin siyasi yapılanmasına yönelik sağladığı katkılar sonrası bölgeyi ekonomik kalkınmasını tamamlamak üzere AB'ye bırakmıştır. AB'nin 1995 ve 2000 sonrası dönemde hayata geçirmiş olduğu genişleme dalgaları bölge ülkelerinin ekonomik yapılanmasında gelişimi sağlamıştır. Ekonomide liberal modele geçen Balkan devletleri dış ticarete batıya yönelmiştir.

Bosna Hersek siyasi kargaşanın devam ettiği, üçlü yönetim yapısı sebebi ile iş birliği imkanlarının gelişme imkanı bulamadığı bir devlet görünümü sergilemektedir. Rusya Federasyonu bölgede bir manada kargaşa ortamından da beslenerek Sırbistan politikalarını desteklemekte ve karşılıklı çıkarları bir kenara bırakarak daha ideolojik yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Karşılıklı kazanımların esas olduğu günümüz devletler arası ilişkilerinde bölge hakimiyeti konusunda ideali bulunan veya böyle olduğu düşünülen bir ülkenin siyasi ilişkileri düşük seviyede dahi olsa kesmeden, ekonomik ilişkilerini geliştirerek kendisine alan açması gerektiği düşünülmektedir.

3.3. BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLER

Aynı dil grubunu paylaşan ve halklarının büyük çoğunluğunun Ortodoks Hristiyan olduğu Rusya ve Bulgaristan arasındaki ilişkiler bu temele dayandırılarak güçlü kılınmakta ve Rusya açısından da birçok projede Bulgaristan lehine yorumlanmasını sağlamaktadır (Szeimler, 2009: 132). Güney Akımı bu kapsamda Bulgaristan için ekonomik anlamda büyük bir fırsat doğurmuş olup, Karadeniz'e kıyısı olan Balkan devleti olmasının en önemli avantajlarından birisi olarak artı kazanmıştır. Rusya'nın Bulgaristan'da yatırımlar yaparak hem ticari hem siyasi birtakım kazanımlar sağlamanın kendisine getirisi oldukça mühim olmakla birlikte bu durum Bulgaristan ekonomisi adına da ivmelenme sağlamaktadır. AB üyesi olmanın bölge devletleri açısından kazanımları olmakla birlikte özellikle Güney Akım çerçevesinde Avrupa Konseyi'nin Bulgaristan'a yapmış olduğu baskılar projenin iptaline kadar gidecek bir sürecin yaşanmasına sebep olmuştur.

Rusya Federasyonu ile Bulgaristan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler incelendiğinde Bulgaristan'ın dış ticaretin içerisinde Rusya Federasyonu beşinci sırada yer almaktadır. Rusya Federasyonu ile Bulgaristan arasındaki ithalat-ihracat kalemleri içerisinde ilaçlar, elektrik alt yapı ürünleri, kimyasal ürünler, enerji hammaddesi, boru, alüminyum, gübre gibi ürünler üst sıralarda yer almaktadır. Eski blok ülkesi olan Bulgaristan ile Rusya Federasyonu arasında her ne kadar olumsuz bir süreç yaşanmış olsa da Rusya Merkez Bankası verilerine göre 2019 yıl başında Rusya'nın Bulgaristan'a birikmiş Rus yatırımları 3,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (www.bulgaria.mid.ru). Doğal gaz konusunda Balkan ülkeleri Rusya Federasyonu'na bağımlıdır. Bu bağımlılığı azaltmak için kaynak çeşitlendirmesi yapılmak yerine Bulgaristan dahil Balkan devletleri Rus altyapı yatırımlarını desteklemektedir (Hake ve Radzyner, 2019:8).

Rusya Federasyonu ile Bulgaristan arasında devletlerarası ticari ve ekonomik ilişkilerin ana merkezi Rusya-Bulgaristan Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Komisyonu'dur (www.bulgaria.mid.ru). İkili diyalog sürecinde büyük şirketler sürece dahil edilmekte olup, iş birliği ve yatırımlar konusunda ilerlemeler sağlanmaktadır. İkili ticari ve ekonomik ilişkiler Rusya Federasyonu lehine olacak

şekilde devam etmekte olsa da Avrupa Birliği ve 3. Enerji Paketi üzerinden yaşanan ayrışma süreci olumsuz etkilemektedir.

NATO ve AB gibi batının iki büyük kurumuna üye olması ile birlikte Rusya'nın bakışında olumsuz bir hava esmiştir. Sovyetler Birliği döneminden itibaren yakın ilişkiler kurduğu Bulgaristan'ın kendi çizgisinden çıkarak farklı bir noktaya evrilmesi karşısında Rusya durumdan rahatsız olmuştur. İkili ilişkiler ticari temelde daha çok geliştirilmiş olsa da AB kaynaklı proje iptalleri Rusya'nın bölgeye olan yatırımlarında yavaşlama yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Siyasi ve güvenlik alanlarında Batı ile bütünleşme çabaları ekonominin de liberal düzleme çekilmesini gerekli kılmıştır. Ticari ilişkilerin büyük oranda AB ile kurulduğu ülkede en önemli ticari partner ise Almanya olmuştur (Sancaktar, 2018: 1143). Sosyalizm sonrası dönemde hızlı bir toparlanma ile tüm ekonomik sorunların aşılacağına olan kanaat günümüzde gerçekleşmemiş ve toplumsal tabanda hayal kırıklığına neden olmuş görünmektedir.

Batılı kurumlara üye olmanın her ne kadar ikili ilişkilere olumsuz yansımaları olmuş olsa da Rusya Federasyonu açısından komünizmin hüküm sürdüğü dönemlerde en sadık müttefiklerinden birisi olan Bulgaristan, ihmal edilemez bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Son günlerde Karadeniz, İngiltere ve Rusya Federasyonu'nun karşı karşıya geldiği, çatışma ve gerilim için uygun zeminin oluştuğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Rusya Federasyonu Karadeniz'in güvenliği bağlamına bu ülke ile olan ilişkilerini daha sıcak tutmak ve geliştirmek durumundadır. Bu kapsamda ikili ticari ilişkilerin ve ticaret hacminin geliştirilmesi yolu ile karşılıklı kazanımlar korunmalı ve bölgede dost ve müttefik ülke sayısının korunması gerçekleştirilmelidir.

3.4. HIRVATİSTAN İLE İLİŞKİLER

Rusya, Hırvatistan'a yönelik dış politikada en çok başvurduğu yöntemlerden birisi olarak Gazprom aracılığı ile doğal gaz üzerinden enerji politikasını devreye sokmaktadır. Balkanlar bölgesinin geneli itibari ile Rusya Federasyonu Putin

başkanlığı dönemlerinde ve günümüzde giderek artan ölçüde toplumsal hayata yönelik adımlar atmakta, sadece ticaret politikası ile değil kültürel ilişkiler yolu ile de bir karşılık görmeyi hedeflemektedir (Sağlam, 2014: 200-202).

Balkanlar içerisinde gerilimin tırmandığı dönemler incelendiğinde büyük pay sahibi olan Hırvatistan, Bosna'da yaşanan olaylar sonrasında yönünü batıya çevirmiş, izlemiş olduğu politikayı terk ederek batı ile iş birliği içerisinde girmiş ve enerjisini bu alana odaklamak durumundan kalmıştır. Bölgenin önemli güçlerinden birisi olan Hırvatistan, yakın dönemde gelişen ilişkiler ile tekrar Rusya'ya yakınlık duyamaya devam etmiş ve Rusya ile ikili anlaşmalar yolunda önemli adımlar atmıştır.

2017 yılı verilerine göre ticaret cirosu 963 milyon dolar olan iki ülke arasında ihracat 724,3 milyon dolar olurken, ithalat 238,7 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiş ve Hırvatistan ile Rusya arasındaki ticaret Rusya lehine 485,6 milyon dolar fazla vermiştir. Rusya Federasyonu tarafından Hırvatistan'a yönelik gerçekleştirilen ihracat kalemleri mineral ürünler, metaller ve kimyasal ürünler ön plandadır (www.croatia.mid.ru).

Rusya-Hırvat Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Komisyonu aracılığı ile yürütülen ikili ticari ve ekonomik ilişkiler Moskova'da yapılan toplantılar ile başlamış ve devamında Zagreb'de yapılması planlanmıştır. Ayrıca bu toplantılar aracılığı ile iki ülke arasındaki ticaret geliştirilmek istenirken bir yandan da turizm ve enerji üzerine de yatırımların yapılması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir (www.croatia.mid.ru). Bu yapılan çalışma grupları ile önemli bir mesafe kat edilmiş olsa dahi Hırvatistan tarafının Avrupa Birliği'ne üyelik süreci yaşamış ve bu süreci başarı ile tamamlamış olması iki ülke arasındaki ilişkilerin daha çok gelişme potansiyeli önüne bir engel olmuştur.

Rusya Federasyonu özellikle 2000'li yıllarda yaşamış olduğu ekonomik değişim ve dönüşümün sağlamış olduğu gelişim süreci sonrasında enerjiyi temel alan ve diğer alanlarında da yatırımlarını artıran büyük güç olma yönündeki adımları ile Balkanlarda aktif varlığını sürdürmek istemektedir. Ancak bölge ülkelerinin AB üyesi ülkeler ile yapmış oldukları ticaret hacimleri göz önüne alındığı zaman Rusya

Federasyonu ile olan ticaretlerinin oldukça yetersiz olduğu gör÷lmektedir. Başkan Putin tarafından b÷lge ÷lkelerine y÷nelik yeni adımların atılması ve ekonomik-ticari ilişkilerin geliştirilmesi b÷lgesel hedefler doğrultusunda kaçınlmaz olarak gör÷lmektedir.

3.5. KARADAĞ İLE İLİŞKİLER

Rusya yapmış olduğu yatırımlar ve iş insanları aracılığı ile Karadağ' da aktif olma girişimlerini her alanda destekleme konusunda kararlı bulunduğu gör÷lmektedir. Yapılan çalışmalara g÷re Karadağ' da bulunan işletmelerin %30' dan fazlaca bir kısmının Ruslara ait olduğu ortaya konmuş ve bu durumun Rus etkisi bağlamında oldukça önemli bir oran olduğu gör÷lmüştür (Progonati, 2015: 118). Karadağ ile Rusya arasındaki ilişkilerin belirleyici fakt÷rlerinden birisi olan ÷lkenin iktidarı önemli bir pozisyon görevi görmektedir. Siyasi partilere bakıldığında Sosyalistlerin Demokrat Partisi batılı görünüm sergileyerek AB ve NATO yanlısı görünmekte olup Sosyalist Halk Partisi ise tam tersi bir görüşü savunarak Rusya yanlısı ve NATO karşıtı tutum takınmaktadır (Progonati, 2015: 120). Bu durumda da Rusya iktidar değişikliklerine yol açabilecek darbeler gibi süreçlere kalkışabilmekte, en azından basında ve iktidar kanadında bu durum dillendirilmektedir.

Toplumlar arası ilişkilerde önemli bir yer tutan turizm fakt÷rü Karadağ siyaseti ve ekonomisi açısından da oldukça mühim görünmektedir. Sahil şerisinde bulunmasının avantajını kullanmakta olan Karadağ' da, Rus iş adamları turizm yatırımları yaparak b÷lgede etkinlik kurma çabası içerisine girmiş ve bu yolla Rusya-Karadağ arasındaki iş potansiyeli artırılmak istenilmiştir.

Rusya Federal Gümrük Servisi verilerinde aktarılmış olan bilgiler 2017 yılında Rusya Federasyonu' nun Karadağ' a y÷nelik dış ticaretinde cirosunun 17,2 milyon dolar düzeyinde gerçekleştiğini göstermektedir. Ancak burada veriler her ne kadar 2017 yılına y÷nelik olsa da dönem itibari ile 2016 yılına g÷re %38,5 bir düşüş olduğu gözlemlenmiş ve bu durumun da NATO ve Avrupa Birliği' ne entegrasyon kapsamında değerlendirilebilmesinin önu açılmıştır (www.mid.ru).

İki ülke arasında bazı dönemlerde bakanlar ve hükümet yetkilileri düzeyinde ikili görüşmeler gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye devam ediyor olsa da ekonomik ve ticari anlamda daha da geliştirilebilir bir potansiyel bulunmaktadır. Turizm konusunda Karadağ tarafının Rusya Federasyonu için bir alternatif olması ve bölgede Rus yatırımcıların yoğun şekilde bulunuyor olması iki ülke açısından olumlu bir gösterge olarak kabul edilebilmektedir.

Karadağ ülke ekonomisi liberal bir görünüme kavuşma gayretleri ile ilerlemekte, batılı devletler ile yakın iş birliği bulunmakta ve kurumlarını bu doğrultuda modernize etmektedir. AB ve birçok bölge devleti ile ikili ticari anlaşmaların yanı sıra Rusya Federasyonu'nun da içerisinde olduğu birçok devlet ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır(<https://ticaret.gov.tr/data/5ebd2ee913b876cbbc365251/Karada%C4%9F%20Pazar%20Bilgileri.pdf>).

Karadağ ile Rusya Federasyonu arasında özellikle işletmeler üzerinden ve turizm üzerinden olumlu ticari ve ekonomik ilişkiler gözlemlenmektedir. Bu ve benzeri alanlarda iş birliklerinin oluşturulmuş olması farklı alanlarda yeni potansiyellerin oluşturulabilmesi adına olumlu olmaktadır. Diğer bölge devletlerinin bazıları ile neredeyse sıfır noktasında olan ekonomik ve ticari ilişkilerin burada var olması umut verici olarak görülmektedir. Rus iş adamlarının bu ülkeye olan ilgileri ile Rusya Federasyonu'nun var olması adına bir alan açmakta ve büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Turizmin ülkelerin döviz açıkları ve dış ticaret verileri üzerindeki yadsınamaz payı Karadağ özelinde de kendisini göstermektedir. Sahip olduğu doğal güzellikleri avantaja çevirerek bölgenin turizm cazibe alanlarından birisi olma yolunda adımlar atmak isteği bulunan Karadağ'a yönelik olarak Rusya Federasyonu aktif katılım sağladığı yatırımlarını artırarak hem siyasi alanını genişletebilir hem de kamu diplomasisi yolu ile ülkede ilişkilerin olumlu karşılanması katkı sağlayabilir. Rusya ekonomik potansiyeli olan ve ülkeler arası siyasete yön vermek arzusu olan güçlü bir

devlet olmanın gereği olarak Karadağ'da aktif ekonomik hamlelerini sürdürmek durumunda görülmektedir.

3.6. KOSOVA İLE İLİŞKİLER

2000'li yıllar Balkanlarda artan gerilim ve Kosova sorunu sebebiyle çatışma ortamının yaşandığı bir dönem olmuştur. Putin göreve geldiği ilk dönemde Balkanlarda Kosova meselesi önünde duruyor ve bu konudaki öncelikli hedef Sırbistan özelinde bölgedeki "müttefik" olarak Sırbistan'ın korunması ve kollanması oluyordu. Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde Osmanlı hakimiyetindeki Sırp'ların da büyük abisi olma işlevini üstlenmiş olan Rusya, yine aynı coğrafyada Sırp'lar üzerinden etki alanı oluşturmak istemekteydi. NATO ve AB'nin bölgede yayılma hedefleri üzerinden Rusya Devlet Başkanı Putin, enerji ve medya ağlarını kullanarak kendisine bir alan açmak istiyor, Balkanlarda jeo-stratejik konumunu güçlendirerek Asya-Avrupa arasında ve Avrasya-Atlantik bağlantısında bulunan alanda söz sahibi olarak kalmak istemiştir. (Akçapa, 202: 167).

NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ve ardından Sırp'ların bölgeden çekilmesi ile birlikte bu bölgede geçici olarak BM yönetimi oluşturulmuş, Sırp'ların kanlı eylemleri son bulmuş ancak sorun varlığını devam ettirmiştir (Arslan, 2009: 59). Bu noktadan sonra Sırbistan kendi argümanlarını sunarken en büyük destekçisi etnik-dini bağları olan Rusya olmuş, uluslararası kamuoyu Sırbistan karşısında tutum alırken Rusya bu durumu Balkanlarda lehine çevirebilmek adına bölgenin en güçlü devletlerinden biri olan Sırbistan'la hareket etmeyi seçmiştir. Yine bu dönemde Rusya Avrupa Birliği eliyle ülkelerin içişlerine karışıldığını öne sürmüş, Kosova'ya bağımsızlık yoluna açan süreçte AB'nin etkin olduğundan bahsetmiştir (Keskin, 2017: 51). Kosova'nın bağımsızlığı konusunda atılan adımlara verilecek olan desteğin önüne almak isteyen Rusya, Gürcistan ve Moldova üzerinden de benzer süreçlerin yaşanabileceği mesajını vererek sürece hâkim olmak istemiştir (Tellal, 2010: 222). Ancak işler yolunda gitmemiş ve beklenildiğinin aksine Kosova'nın bağımsızlığı ile sonuçlanmış olup, bu süreçte Sırbistan'a verilen destek iki ülke arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri tarafından hazırlanan ortam neticesinde bağımsızlık yoluna giren ve bu yolun sonunda kendi bağımsızlığını ilan etmiş olan Kosova'da hem AB üyesi olan hem Balkanlardan üyeleri bulunan hem de sürece kökten karşı çıkan birçok devlet tanıma konusunda endişeli durmuştur. Bu tanımama süreci aynı zamanda iş ve iş birliği yapma süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. Kendisini tanımamakla birlikte iş yapmanın da karşısında duran devletler herhangi bir suretle meşruiyet kazandırmak istememekte görünmektedir. Sırbistan tezleri sebebi ile tanıma yoluna gitmemiş olan Rusya Federasyonu da Kosova ile ticari ve ekonomik ilişkiler geliştirememiş ve zaten yeterince yer edinemediği Balkanlar pazarında bir ülkenin daha batılı devletler ile yakınlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Bugün doğrudan yabancı yatırım konusunda Almanya, Türkiye, İsviçre ve Avusturya'nın yer aldığı bir pazar olarak Kosova tarihi bağları sebebi ile Türkiye ile de yakın ilişkiler geliştirmektedir. Kosova geçirdiği süreçler ve yaşamış olduğu krizler nedeni ile istikrarsız ya da her an istikrarsızlaşma potansiyeli taşıdığı için yabancı yatırımcıların güven problemi oluşmaktadır ve bu problem yatırımların gelmesinin önünde bir engel olarak kalmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin vermiş olduğu destek ve AB'nin bölge ile olan yakın ekonomik ve siyasi ilişkilerinin de varlığı Rusya Federasyonu açısından diğer birçok devlette olduğu gibi Kosova açısından da bir sınırlandırıcı olarak yer almaktadır (https://ticaret.gov.tr/data/5f11815f13b87614f041acb1/Kosova_profil2.pdf).

Bölgede hâkim olan karmaşık siyasal yapılanmanın bir ürünü olarak yeni kurulan devletler ile Rusya Federasyonu arasında sağlam temeller üzerine kurulu bir ikili ilişki bulunmamaktadır. Rusya Federasyonu bölge ülkelerine yönelik olarak yürütmüş olduğu politikanın temeline Sırbistan tezlerini yerleştirmiş olmasından dolayı sınırlı imkanlara sahip olmakta ve atabileceği adımlarını sınırlı bir süzgeçten geçirebilmektedir. Rusya Federasyonu bölge devletleri arasındaki kargaşa ve çatışma unsurlarının barışçıl ve kalıcı çözümü üzerine yoğunlaşmış bu süreç üzerinden daha başarılı politika izlemek yolunu seçtiği takdirde daha başarılı olacağı düşünülmektedir.

3.7. KUZEY MAKEDONYA İLE İLİŞKİLER

Etnik açıdan önemli bir Arnavut azınlık bulunan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti bölgedeki diğer devletlere benzer özellikler taşımaktadır. Rusya Federasyonu tarafından 2000 yılı sonrasında izlenen aktif dış politika hamlesi kapsamında Kuzey Makedonya ile enerjiden ekonomiye kadar farklı alanlarda iş birliği geliştirilmiştir. Ancak ülkenin isminin değiştirilmesi süreci Ruslar ile ikili ilişkilerde gerilime sebebiyet vermiştir.

Rusya Federasyonu-Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Hükümetler arası Ticaret, Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Komisyonu bulunmaktadır ve bu komisyon bakanlar düzeyinde temsil edilerek ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir (www.mid.ru). Kuzey Makedonya Cumhuriyeti uzun yıllar süren siyasi sorunları sebebi ile hemen her alanda problemlili bir görünüm vermiş ve bölgesel-küresel örgütlerde iş birliği imkanları kısıtlanmıştır. Nüfusuna oranla işsizlik verilerinin yüksek düzeylerde seyrettiği Balkan devleti olan Kuzey Makedonya Yunanistan sebebi ile Avrupa Birliği'nden diğer Balkan ülkeleri kadar destek görememiş ve ekonomisi de bu sebeple hızlı ilerlemeler kaydedememiştir. Ayrıca ülkenin Almanya, Sırbistan, Yunanistan ve Rusya gibi başlıca ticaret ortakları bulunmaktadır (www.mfa.gov.tr/makedonya-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa).

Ülkenin ihtiyacı olan doğal gaz konusunda da boru hattı yapım projeleri devam etmektedir. Yeni hatların yapım ve döşenmesi konusunda süren çalışmalar ile Kuzey Makedonya ihtiyacını Bulgaristan sınırları üzerinden Rusya Federasyonu'nun doğal gazı ile karşılamaktadır. Hali hazırda sanayide kullanıma sunulmuş olan doğal gaz iletiminin tüm şehirler ve haneler için de kullanılması için yapım çalışmalara devam ettirilmektedir(<https://ticaret.gov.tr/data/5f06ddc313b87611d894cf93/K.Makedonya%20Pazar%20Bilgileri.pdf>).

Bölgenin genelinde var olan doğal ve kültürel yapı turizm açısından bir potansiyel barındırılmaktadır. Bu potansiyel çevre balkan ülkeleri ile Almanya ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleri tarafından değerlendirilmekte olsa da Rusya Federasyonu ile bu noktada beklenen düzeyde ilişkilerin henüz tesis edilemediği

görülmektedir. Avrupa Birliği'nin genişlemesi sürecinin yaşanmış olduğu ve yaşanmaya devam ettiği bir bölge olarak Balkanlar Rusya Federasyonu için bir arka bahçe gibi görülmüş olsa da günümüz siyasetinde yeterli önemin verilmediği görülmektedir. Bölgede yaşanan krizler ve kaos ortamı sonrasında AB'nin bile başlangıçta yeterli düzeyde katılım sağlamamış olması bölge ülkeleri açısından vahim sonuçlara yol açmış olsa da bugün bölge ülkelerinin neredeyse tamamı ekonomik ve ticari ilişkilerini komşuları ve AB ülkeleri ile kurmaktadır. Bölgesel bir yapılanma olarak kurulmuş olan AB Rusya Federasyonu'nun sınırlandırılması noktasında özellikle ekonomik gücünü devreye sokarak pozitif atılımlar yapmayı başarmış ve ithalat-ihracat rakamları bu atılımı doğrulamıştır. Hemen her ülke neredeyse %50 üzerinde oranla AB ülkeleri ile ticari ilişkiler geliştirmiş ve bu durum Rusya Federasyonu'nun Balkanlar bölgesinde etki sahasını genişletmesinin önünde bir engel olarak durmuştur.

Belirtildiği gibi ekonomik ve ticari ilişkilerinin büyük çoğunluğunu AB üyesi ülkeler ile gerçekleştiren Balkan ülkelerine yönelik daha kapsamlı dış politika oluşturulması ve bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda yabancı yatırımcı olarak aktif şekilde yer alınması gerekliliği görülmektedir. İkili ticari ilişkilerin geliştirilmesi adına yardımlar ve kredi mekanizmalarının daha güçlü kılınarak karşılıklı güven ortamının tesis edilmesi gerekmektedir. Rusya Federasyonu bölgede birçok devletin vatandaşları tarafından çekince ile karşılanmakta ve bu durumun tersine çevrilmesi yine atacağı adımlar ile Putin yönetiminde Rusya Federasyonu'na kalmaktadır.

3.8. ROMANYA İLE İLİŞKİLER

Ekonomik ve siyasi olarak AB'ye üyelik yolunda önemli değişiklikler yapan ve kurumsal yapısını revize eden Romanya, Birlik açısından önemli sayılabilecek adımlar atmış ve üyelik yolunda başarılı olmuştur (Tezcan, 2004: 108). Bu durum bölgede aktif olma çabası içerisinde olan Rusya açısından ilk etapta olumsuz olarak değerlendirilebilecekken aynı zamanda tarihsel bağları bulunan Romanya ile yakın ilişkiler kurarak AB içerisinde bir ülkenin daha kendisine yakınlaşmasını sağlamak daha akıllıca görülebilecektir. Yine Romanya ile de kültürel birtakım enstrümanlar

üzerinden toplumda karşılık görebilmek, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini olumlu yönde ilerletebilmek Rus Dış Politikası adına önemli bir görev olarak bulunmaktadır.

Rusya enerji ile birçok devlet ile olan ilişkileri yön verebilme kabiliyetine sahip bulunmaktadır. Putin döneminde petrol ve doğal gaz bir dış politika aracına dönüşmüştür. Bu dış politika aracına gelen enerji kaynakları açısından en önemli olan kuşkusuz doğal gaz olmaktadır. Romanya doğal gaz ihtiyacının önemli bir kısmını kendisi karşılayabilmekte ve hatta enerjide dışa bağımlılık noktasında Avrupa'nın en avantajlı ülkelerinden birisi konumunda bulunmaktadır (Telli ve Demirtaş, 2019: 279). Bu açıdan diğer bölge ülkelerinin aksine Romanya'nın enerji bağlamında büyük bir bağımlılığı bulunmamasına rağmen en önemli ithalat yaptığı ülke kuşkusuz bu alanda Rusya olmaktadır. Diğer tüm Balkan ülkeleri gibi Romanya da enerji konusunda kendisine yeten bir noktada olmasa da önemli oranda ihtiyacını karşılayabiliyor olması onu Rusya açısından bu alanda daha özgür kılmaktadır.

Güneydoğu Avrupa'da nüfusu ve ekonomik potansiyeli ile en büyük devletlerden birisi konumunda olan Romanya ile Rusya Federasyonu arasında gelişen ilişkiler 2019 gümrük verilerine göre dış ticaret cirosu 4.615,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, Rusya Federasyonu tarafının ihracatı 3.472,9 milyon dolar olurken, ithalat 1.143 milyon dolar olarak kayıtlara geçmiştir. Romanya tarafından Rusya Federasyonu'na araç, makine, teçhizat, mobilya ve tekstil gibi kalemlerin tedariki sağlanırken, Rusya Federasyonu tarafından Romanya pazarına ağırlıklı olarak hammadde sağlanmaktadır (www.romania.mid.ru).

Ayrıca çoğu Balkan ülkelerinde olduğu gibi Romanya'da da enerji konusunda özellikle yakıt noktasında yatırımlar yapılmakta olup, Rusya Federasyonu tarafından doğal gaz tedarik edilmektedir. Bölgesel girişimler aracılığı ile ve ikili ticaret ve iş birliği anlaşmaları özelinde iki ülke arasında iş insanlarının yatırım geliştirmesinin önü açılmak istenilmekte ve yatırımların çeşitlenerek artırılması hedeflenmektedir.

Belirli alanlarda gelişim sağlamış olan ikili ticari ilişkilerin çeşitlendirilmesi, mevcut anlaşmaların güçlendirilmesi ve ticaret hacminin artırılması yolunda adımların atılması gerekliliği iki ülke ilişkileri açısından karşımızda durmaktadır. Bu

itibarla Rusya Federasyonu ekonomik toparlanmasının ardından Ukrayna krizi sonrasında batılı devletler tarafından ambargoya tabi tutulmak istenilmiş olsa da bu devletlerin enerji alanında bağımlı tarafta olmaları Rusya Federasyonu'nun elini güçlendirmektedir. Yapılacak yolan yeni yatırımlar ve anlaşmalar ile bölge ülkelerinin AB ve NATO bağımlılıkları azaltılabileceği gibi bu örgütlerin sancılı süreçler yaşadığı dönemlerde durum Rusya Federasyonu lehine kullanılabilir. 1990'lı yıllarda yaşanan Batılı ekonomik sisteme geçiş süreci ülkede beklenen olumlu havanın sürmesine yardımcı olamamıştır. Sosyalist düzende oluşan bağımlılık bugün kapitalist düzen içerisinde de kendisini sürdürmektedir (Sancaktar, 2018: 1143).

Rusya Balkanlarda bulunma ve kalma gerekçelerini ortaya koyup dış politikasını gözden geçirmeli, AB'ye üyelik süreçlerinin bölge ülkelerinde oluşturduğu beklentilerin karşılanmamış olmasını realist politikalar ile lehine çevirmeli ve daha katılımcı daha aktif bir süreç yönetimi gerçekleştirmelidir.

3.9. SIRBİSTAN İLE İLİŞKİLER

Güney Akım ile de Sırbistan Rusya için önemli bir noktada bulunacaktı ancak Avrupa Konseyi'nin almış olduğu karar nedeni ile Bulgaristan'a yapılan baskılar Başkan Putin tarafından projenin iptaline sebebiyet vermiştir. Rusya Federasyonu Gazprom üzerinden Sırbistan'a yatırımlar yaparken ayrıca alt yapı anlamında da birçok girişimde bulunmakta, ayrıca kültürel birtakım faaliyetlere de önem vererek ülkedeki Slav bilinci üzerinden ikili ilişkilerini sıcak tutmak istemektedir. Sırp ve Ruslar geçmişi oldukça uzun bir zaman dilimine denk gelen köklü bağları aracılığı ile yakın iş birliği içerisinde olmakta, Putin döneminde gelişen ve sürekli olarak ivme kazanan ilişkiler Rusya'nın küresel ve bölgesel politikalarına hizmet eder nitelikte devam etmektedir. 2017 yılında gerçekleşmiş olan seçimleri kazanan Alexander Vucic yapmış olduğu bir konuşmasında Rusya ile ilişkilerinin önemi "Avrupa ile entegrasyonu devam ettireceğiz ve Rusya ile ilişkilerimizi her zamankinden daha öteye taşıyacağız" sözleri ile belirtmiş ve bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Rusya ile Sırbistan Balkanlar için karşılıklı kazanımların korunması üzerinden uzun yıllar

sürecek iş birliğinde iki önemli paydaş görünümü vermiştir (Rusya Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Rusya Federasyonu ile Sırbistan arasında 2019 yılında Moskova’da düzenlenen görüşmeler esnasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Esasen bu anlaşma Avrasya Ekonomik Birliği ile Sırbistan arasında imzalanmış ve Sırbistan Başbakanı ile Medvedev’in görüşmeleri gerçekleşmiştir (www.mid.ru). Rusya Federasyonu ile Sırbistan arasında bakanlıklar düzeyinde de görüşmeler ve iş birlikleri düzenli olarak sağlanmaktadır. Hem ticari-ekonomik yatırımlar hem de hibe programları ile Rusya’nın Sırbistan’da yatırımları her geçen gün daha da artmaktadır. Özellikle son dönem göz önüne alındığında küresel salgın koşullarında Rusya Federasyonu Sırbistan’a teknik ve alt yapı noktasında destek sağlamaya devam etmektedir.

Kendi bölgelerinde etkinlik kurmuş olan ve baskın güç olan iki önemli devlet dış politikada her geçen gün daha yakın ilişkiler kurmaktadır. Rusya Federasyonu bölgesel iş birliği çerçevesinde Sırbistan’ı hayati bir noktada konumlandırmakta olup, önümüzdeki süreçte Sırbistan’ın batılı kurumlarla üyelik ilişkisi içerisine girip girmemesi süreci şekillendirecektir. Diğer Balkan devletlerinin aksine daha tarafsız bir görünüm çizen bu ülke ile Rusya’nın ilişkileri mevcut düzende stratejik ortaklık düzeyinde işlemeye devam edecektir.

Uzun yıllar boyunca bölge devletleri arasında ikili ilişkilerinin en iyi olduğu devlet konumunda olan Sırbistan, Rusya Federasyonu açısından belirleyici konumunda bulunmaktadır. Diğer Balkan devletleri ile tanımadan tutun ikili ticari ilişkiler kurmaya kadar birçok süreçte Sırbistan tezlerini gözeten ve buna uygun adımlar atarak yolunu çizen Rusya Federasyonu bu temelde birçok fırsatı da geri çevirmektedir.

Sırbistan tezleri konusunda bölge devletlerinden ve AB üyesi devletlerden destek göremediği 1990’lı yıllardan itibaren Rusya Federasyonu’nu yanında hissetmiş ve Rusya tarafı da bu konularda tüm desteğini ortaya koymuştur. Bölgede yapılacak yatırımların ilk adresi olması, ikili ilişkilerin kurulup kurulmaması

noktasında Sırbistan'ı etkileyecek unsurların göz önüne alınması gibi çok faktörlü bir süreç içerisinde yürütülen dış politika Rusya açısından dönem dönem kazanımları sınırlayıcı bir hal almaktadır. Ekonomik ve ticari anlamda gelişmiş bir seviyede olan iki ülke arasındaki ilişkiler, her ne kadar diğer ülke ilişkilerini olumsuz etkiliyor olsa da Rusya Federasyonu'nun en yakın müttefiki konumunda olan Balkan devleti kuşkusuz Sırbistan olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.10. SLOVENYA İLE İLİŞKİLER

Sosyalist bir geçmişe sahip olan Slovenya, Yugoslavya dönemlerinden kalma olan ekonomik ve ticari yapılarının liberal sisteme doğru bir değişim-dönüşüm yaşadığı yıllardan itibaren gerek Avrupa Birliği üyelik sürecinde gerekse üyelik sonrası dönemlerde ekonomisinde yaşamış olduğu toparlanma ile büyük bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır (Şahbaz, 2020: 2-5). Yaşamış olduğu dönüşüm neticesinde ekonomik olarak belirli bir eşiğe gelebilen ve coğrafi konumu itibari ile diğer Balkan devletlerine nazaran daha batılı olan Slovenya'nın kendisine has birtakım avantajları bulunmaktadır. Bir yanda Rusya Federasyonu ile olan tarihsel bağlar, bir yanda ise Avrupa Birliği'nin hem içerisinde hem de sınırlarında olmanın verdiği avantaj ile ekonomik ve ticari hayata katabilecekleri diğer Balkan devletlerinden oldukça fazla gibi görünmektedir.

Enerji konusunda yakın ilişkileri bulunan Slovenya ile temasları bulunan Rusya Federasyonu, yapmış olduğu ihracat haricinde Güney Akımı projesi kapsamında değerlendirme içerisine alınacak ülkelerden birisi olmuş, projenin kara bağlantısı noktalarından ve alıcı ülkelerinden birisi olarak görülmüştür (Pourzand, 2012: 30).

AB süreçleri kapsamında bölge ülkeleri ile birlikte kurumsal dönüşüm süreçlerini başlatmış olan Slovenya, 2004 yılında AB'ye üyelik sürecini tamamlayarak, batı ile daha fazla yakın ilişkiler içerisinde olmuş ve bu durum Rusya'nın bölge hâkimiyeti kurmasının önündeki belirli engellerden birisi olarak karşısına çıkmıştır (Kılınç, 2020: 102).

Rusya Federasyonu ile Slovenya arasında gerçekleşen ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi adına Rusya-Slovenya Ticaret, Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İş Birliği komisyonu oluşturulmuş, bu komisyon aracılığı ile düzenli ve ilerlemeye yönelik adımlar atılması planlanmıştır. Ayrıca iki ülke arasında doğal gaz boru hattı ekonomik ve ticari bağların geliştirilmesi adına önemli bir işleve sahip bulunmaktadır. Bu birlikteliğin güçlü olabilmesi adına Rusya tarafı Sloven şirketlerin de sürece aktif katılmalarının önünü açmıştır (www.veleposlanistvorusije.mid.ru). İki ülke arasında oluşturulmuş olan komisyon marifeti ile bakanlıklar ilişkileri geliştirme yönünde adımlar atmakta ve bu itibarla çalışmalarına devam etmektedir.

Rusya Federasyonu bölge ülkeleri ile ilişkiler kapsamında öncelikli olarak etnik ve dini temelleri esas almakta olup, ayrıca ticari ilişkilerini çeşitlendirerek daha fazla hareket sahası kazanmak istemektedir. Ticari ilişkilerin yanı sıra mali yapı içerisinde de aktif olarak bulunmak isteyen Rusya, Slovenya’da bankacılık sistemi içerisine de dâhil olmuş ve Rusya menşeli bankalar aracılığı ile mali piyasalarda etkinlik sağlamıştır (Progonati, 2015: 117). Bu kapsamda değerlendirildiği zaman Rusya Slovenya ile ilişkilerinde de diğer birçok devlet ile yürütmüş olduğu politikasını burada da uygulamakta olup, ayrıca Slav etnik kökeni ile bağ kurma girişimi içerisinde olmaktadır.

Etnik ve kültürel temellerin ortak bileşenleri bulundurduğu iki ülke arasında ilişkiler kurulan iş birliği komisyonu marifeti ile gelişim göstermektedir. Slovenya kendisini daha batılı gören ancak ekonomik çıkarlarını ihmal etmeyen daha realist bir bakış açısı ile kazanımlarına yönelik dış politika izlerken iki ülke arasındaki ticaret hacmi de diğer bölge ülkelerinin genelinde olduğu gibi düşük seyretmekte olup geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

3.11. YUNANİSTAN İLE İLİŞKİLER

Yunanistan 1981 yılında Avrupa Birliği üyesi olmuştur. Dünya Bankası verilerine göre 2019 yılında kişi başı milli geliri ortalama 20 bin dolardır. 2008 küresel krizinin en çok etkilenen ülkelerden birisi olan Yunanistan AB’nin kurtarma paketleri ile ekonomisinde toparlamalar yaşamıştır. Ticari ortakları arasında ise AB

üyesi ülkelerden sonra Türkiye ve Rusya yer almaktadır (data.worldbank.org/country/GR).

Uzun yıllar yakın ilişkiler içerisinde olduğu bölgede tekrar eski gücünü toplamak ve NATO'nun bölgede sağlamış olduğu üstünlüğün karşısında hamlelerde bulunmak isteyen Rusya Balkanlarda tarihsel olarak bağları bulunan Yunanistan ile aktif ilişkiler kurmak istemektedir. Güney Akım projesinin iptal olmasından sonra Türk Akımı ile yola devam etme kararı alan Putin bu hat kapsamına Yunanistan'ın da dâhil edilmesi fikrini ortaya koyarak enerji politikası kapsamında Yunanistan ile ilişkilerini daha da derinleştirmek istemektedir.

2008 ekonomik krizi sonrasında Yunanistan deyim yerinde ise kapanma noktasına gelmiş, AB içerisinde genişleme ve derinleşme dalgaları sürecine darbe vurmuş ve birliğin aşması gereken önemli bir sorun olarak yer edinmiştir. Yunanistan'da 2015 seçimlerinde Syriza'nın kazanması ve ardından gelişen süreçte sol politikaların etkisi ile Rusya'ya daha sıcak bakılması Rusya'nın bölge politikası bakımından önemli görülecek bir gelişme olmuştur ve bu dönemde Tsipras'ın Nisan ayında Rus Devlet Başkanı Putin ile görüşmesi Rusya açısından ekonomik temelli olarak yeni ilişkiler kurmasının önünü açmıştır (Karagöl ve Kızılkaya, 2015: 2). İki ülke arasında Putin döneminde ulaşımdan enerjiye kadar birçok alanda anlaşmalar imzalanmış, iş hacimleri artırılmaya çalışılmış ve ekonomik kazanımların artırılması hedeflenmiştir.

Avrupa Birliği üyesi bir ülke olarak Yunanistan tarafı birçok gerilim konusunda tavrını Rusya Federasyonu yanında olmak şeklinde göstermiştir. Bu Avrupa Birliği üyesi bir devlet adına sorunlar doğurmakta iken Rusya Federasyonu açısından değerlendirildiğinde oldukça olumlu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu tarihsel ve kültürel olduğu kadar dini ortak paydaları sebebi ile Yunanistan ile ilişkiler konusunda kendisine daima ayrı bir alan bulabilmiştir. Hali hazırda NATO üyesi bir ülkenin Rus yapımı hava savunma sistemlerinin olması da bu durumun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan ekonomisinin uzun dönemdir sıkıntı içerisinde olması, kamu borçlarının ve özel sektör yapısının olumsuz olarak bozulması gibi birtakım sebepler neticesinde

Avrupa Birliği tarafında sorunlar yaşanmış olsa da bu srec Rusya Federasyonu açısından yeni bir alan açılması fırsatı doğurmuştur.

Özellikle son yıllarda Rusya Federasyonu ile Yunanistan arasında ikili ilişkilerin gelişim gösterdiği görülmektedir. Bölgesel ve küresel iş birliği toplantılarında iki ülke liderleri ve üst düzey yöneticileri aralarında yakın temas kurulmakta ve her fırsatta yeni iş birlikleri için adımlar atılmaktadır. 2019 yılı verileri ile bakıldığında 4,1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen ticaret hacminde Rusya Federasyonu tarafının ihracat hacmi 3,9 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Yunanistan tarafının yapmış olduğu ihracat kısmında azalma yaşanmıştır. 2020 yılında ise genel olarak ikili ticaret hacminde bir düşüş yaşanmış ancak bunda özellikle dünyayı sarsan küresel salgının etkili olduğu düşünülmektedir. 1997 yılından itibaren iki ülke arasında Karma Yunan-Rus Ekonomik, Endüstriyel, Bilimsel ve Teknik iş Birliği Komisyonu çalışmalarını sürdürmektedir (www.mid.ru).

İki lke arasında turizmden kültüre kadar pek çok alanda iş birliği geliştirme konusunda yakın çalışmalar yapılmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından engellenmiş olan Güney Akım Doğal Gaz Boru Hattı projesinin iptaline giden srec neticesinde Rusya Federasyonu Avrupa pazarına ulaşmak için kendisine yeni alternatifler ararken gözünü açtığı yeni sahalardan bir tanesinin de Yunanistan olduğu dşnldğnde iki ülke ilişkilerinin büyük bir potansiyel taşımakta olduğu görülmektedir. Rusya'dan gelecek olan petrolün nakli için planlanmış olan Burgaz-Dedeağaç Petrol Boru Hattı da Bulgaristan ve Yunanistan ortaklığı ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Bulgaristan tarafı 2013 yılında Rusya-Bulgaristan-Yunanistan ortak yapımı olacak bu hattın projesinden de çekilmiştir (Tezcan, 2021: 69).

Yunanistan bölge devletlerinden AB ve NATO yesi olan ilk devlet olma özelliğini elinde bulundurmaktadır. Bu zellik itibari ile de içerisinde bulunduğu örgütlerde diğer katılımcılara yönelik engelleyici tutumlar sergilemektedir. Kuzey Makedonya'nın isim sorunu üzerinden NATO yeliği konusunda engellenmesi örneğinde olduğu gibi bu yetkiyi aktif olarak kullanmaktadır. Rusya Federasyonu ile

ilişkilerin kurulması noktasında bir AB ve NATO üyesi ÷lke olmanın engelleyici olmayacağı görüşünün hâkim olduğu, Rusya Federasyonu ile yakınlık kurma fikrine sıcak bakarak bu ilişkileri geliştiren Yunanistan bugün de ekonomik ve ticari hayata yönelik ikili ilişkilerini geliştirmektedir.

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin dağılması 1990'lı yılların en önemli olaylarından biri olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca iki kutuplu ilerleyen dünya düzeni yerini ABD'nin hegemonyasına bırakmıştır. SSCB dağılmaya giden süreçte ekonomik, siyasi ve askeri bakımdan geri kalmışlık sebebi ile bunalım içerisine girmiştir. Varşova Paktı geçersiz kalırken NATO'nun üstünlüğü döneme damgasını vurmuştur. Dağılan birlik içerisinden çok sayıda bağımsızlık ilan edilmiş ve uluslararası arena yeni devletlerle tanışmıştır. Komünist blok çözülürken SSCB mirası yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun sorumluluğunda kalmıştır. Eski Sovyet etki sahası Rusya Federasyonu'nun dış politikasının belirlenmesinde önemli noktada olmuştur. Çalışmamızda Rusya Federasyonu'nun eski etki sahalarından birisi olan Balkanlara yönelik dış politikası incelemeye alınmıştır. Rusya Federasyonu açısından Balkanların neden önemli olduğu anlaşılmaya çalışılmış ve Rusya'nın izlemiş olduğu dış politikanın hedefleri ile uyumluluğu tartışılmıştır.

Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan sonra bir boşluğa düştüğü ve dış politikasını hangi temelde kurgulayacağı üzerine kararsızlık yaşadığı söylenebilir. Sovyetlerin son dönemlerinde de kendisine yer bulmuş olan Batı ile yakınlaşma fikri Rusya'nın da kuruluş yıllarında kendisine yer bulmuştur. Yeni kurulmuş Rusya Federasyonu'nun ilk başkanı Boris Yeltsin ekonomide liberalizme hızlı bir geçiş yapmak istemiş ve “şok terapi” adı verilen bu yöntem ile Rus ekonomisinin hızla toparlanacağı fikrini benimsemiştir. Bu süreçte başarısız olan girişimler hali hazırda kırılğan olan ülke ekonomisinin daha kötü hal almasına yol açmıştır. Dağılmanın yaratmış olduğu psikolojik çöküntü ve bunalım siyasi başarısızlıkların da etkisi ile Rusya'da değişimin habercisi olmuştur.

Rusya yaşamış olduğu ekonomik, siyasi ve askeri geri kalmışlığın içerisinden çıkmaya başlayacağı 2000'li yıllara yeni başkanı Vladimir Putin ile girmiştir. Ayrılıkçı Çeçenler konusunda başarılı adımlar atmış ve toplumsal hafızada kötü bir algısı olmayan Putin yıllar itibarı ile toplumsal tabanda beğeni kazanmaya devam etmiştir. Göreve geldiği ilk yıllarda önceliğini ekonomiye veren Putin, dış politikada tek yönlü olmak yerine çok boyutlu bir misyon üstlenmiştir. Dış politikada başarılı olabilmek adına önceliğin ekonomiye verilmesi ile güçlenme sağlanmıştır. Ülkenin

gelişim ve ilerleme süreçlerinin bir plan dahilinde olması adına doktrinler ve dış politika konseptleri ilan edilmiştir. Doktrinlerde dönemsel değişimler olduğu gibi güncellenerek varlığını koruyan noktalar da bulunmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde ve Rusya'nın ilk başkanı olan Yeltsin döneminde ilan edilen doktrinler ilerleyen dönemlerde de önemini korumuştur. Putin döneminde de yakın çevrenin önemine vurgu yapılmış ve bu bölgede etkili olmanın yolları aranmıştır.

Balkanlar tıpkı Sovyetler gibi 1990'lı yıllarda siyasi bunalım içerisinde bulunmaktaydı. Tito'nun ölümü sonrasında Yugoslavya'da meydana gelen çatışmalar bölgede yeni devletlerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Bu dönemde uluslararası kamuoyu bölgede etkin bir dış politika izleyememiş ve çatışma ortamının uzamasına sebebiyet vermiştir. Avrupalı devletler gibi Rusya Federasyonu da bölgedeki sorunların çözümü konusunda başarılı politika izleyememiştir. Bosna'da yaşanan olaylar ve ardından ABD'nin bölgeye müdahalesi Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin kırıldığını göstermiştir. Avrupalı devletler ile Rusya, Bosna konusundaki başarısızlıklarını Kosova olaylarında da devam ettirmişlerdir.

Rusya Federasyonu BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olmasına rağmen bölgede yaşanan olaylara müdahale konusunda ABD tarafının güçlenmesine belli oranda destek sağlamış görünmektedir. Batılı güçlerle birlikte hareket ederek ayrı bir politika izlemeyen Rusya Federasyonu bu tavrı ile NATO'nun bölgede yerleşmesine katkı sağlarken kendi etki sahasının ise daralmasına sebep olmuştur. Sırbistan'a destek verme yolunu seçen Rusya Federasyonu bu noktada da yeterli katılımı sağlayamamıştır. NATO'nun bölgeye düzenlemiş olduğu operasyonlar neticesinde kısmi bir istikrar ortamı sağlanmış, bölge devletleri arasında sıcak çatışmalar engellenmiştir. Bu durum ABD'nin bölgede siyasi nüfuzunun artmasına yol açarken AB'nin de genişleme dalgaları kapsamında ekonomik olarak bölgeye yayılımını kolaylaştırmıştır.

Putin başkanlığında Rusya Federasyonu, Balkanlarda kendine yönelik tehdit algılamasını artırınca daha aktif dış politika izleme gereksinimi hissetmiştir. Dış politikada çevrenin güvene alınması üzerine adımlar atılırken, Balkanlar bölgesinin de NATO tehdidine karşı yakın tutulmasını gerekli kılmıştır. Bosna Hersek ve Kosova konusunda başarılı operasyonlara adım atan ABD öncülüğünde NATO bölge devletlerinin örgüte üyelik sürecini başlatmıştır. Bu süreci Rusya Federasyonu

sınırlarına tehdit olarak algılayınca bölge devletleri ile yeniden ilişkiler tesis etme yolunu seçmiştir.

Balkanlar Slav ve Ortodoks kimliğinin yoğun olarak yer aldığı bir bölge özelliğini taşımaktadır. Tarihsel olarak Çar Büyük Petro döneminden itibaren bölge Ruslar için özel bir yere sahip olmuştur. Slav-Ortodoks kimlik Ruslar ile bölgenin yakınlaşmasına dayanak sağlarken aynı zamanda da Rusların sıcak denizlere inme politikaları için işlevsel bir araç olmuştur. 1990'lı yıllarda yaşanan kriz ortamı bölge ülkelerinde komünizme karşı bir bakış açısı oluşmasını tetiklemiş ve bölgenin Atlantikçi bir yapıya sempati ile bakmalarına sebep olmuştur. Rusya Federasyonu aynı dönemlerde kendi iç meselelerine yoğunlaşmış, bozulan ekonomisini düzeltmek için yapısal dönüşümünü başlatmıştır. Rusya'nın içerisinde bulunduğu durum sebebi ile bölgeye yönelik duyarsız kalması Balkan devletlerini ABD ve AB ülkelerine yakınlaştırmıştır.

NATO'nun Sırlara yönelik operasyonları esnasında ortaya çıkan tablo Rusya Federasyonu'nun gücünün görünmesi adına önemlidir. Operasyonları engelleyemeyen ve Sırbistan tezlerinin destek görmesine katkı sağlayamayan Rusya Federasyonu'nun etkinliği bölgede belirli bir dönem neredeyse sıfır noktasında kalmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte sanayisinin millileştirilmesi, ekonomiyi elinde tutan oligarkların tasfiye edilmesi gibi süreçlere giren Rusya Federasyonu zengin yer altı kaynaklarının da etkisi ile bir toparlanma süreci yaşamıştır. Bu süreçte dünyada petrol ve doğal gaz fiyatlarında yaşanan artışında etkisi ile ekonomik toparlanma hız kazanmış ve Rusya Federasyonu dış politikasını daha sağlam bir zemine oturtma imkanına kavuşmuştur.

Bölge devletlerinin siyasal yapılanma süreçlerinde aktif yer alan ABD, askeri ve güvenlik alanları dışında bölgeyi AB üyesi ülkelere bırakmıştır. Bölge ülkelerinin liberal ekonomik sisteme entegre olmaları, yapısal dönüşüm içerisine girmeleri, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi demokratik süreçleri tamamlamaları AB tarafından yönlendirilmiştir. Bu süreçte bölge devletleri öncelikli olarak ABD tarafından NATO bünyesine dahil edilirken diğer yandan AB tarafından ekonomik entegrasyonun bir parçası haline getirilmek istenmiştir. Balkan devletleri de bu süreçte yönlerini batıya çevirerek ekonomik ve siyasi geleceklerinin bu tarafta olacağına inanarak hareket etmişlerdir. AB'nin bölgeye olan iktisadi yaklaşımı

neticesinde ticaret hacmi genişlemiş ve bölge devletlerinin en büyük ticari partneri olmuştur. AB bölgede Rus etkisini kırmak, birliğin sınırlarını güvence altına almak için genişleme yolunu seçmiş ve bölge devletlerinin üyelik yolunu açmıştır. Balkan devletlerinin bir kısmı üyelik süreçlerini tamamlamış olmakla birlikte hala üyelik süreci devam eden devletler bulunmaktadır.

AB'nin 2008 yılında Euro bölgesi krizi ile birlikte ekonomik ve siyasi zorluklarla uğraşıyor olması Rusya Federasyonu için bir alan açılmasına imkan tanımıştır. Genişlemenin yaratmış olduğu sorunlar, ekonomik zorluklar ve İngiltere'nin birlikten ayrılma sürecine girmesi AB'nin bölgeye yoğunlaşmasını sekteye uğratmıştır. Bu dönemde Rusya Federasyonu ekonomisinin toparlanmasının etkisi ile bölge devletlerine yönelik dış politikasını etkin kılmak adına girişimlerde bulunmuştur. Slav-Ortodoks politikasının yanında enerji kartını sahaya süren Rusya Federasyonu bölgede önemli bir avantajı elinde bulundurmaktadır. Balkan devletlerinin birçoğu enerjide dışa bağımlılık yaşamaktadır. Özellikle petrol ve doğal gaz konusunda oluşan bağımlılık bölge devletlerinin Rusya Federasyonu'na bağımlılıklarının temelini oluşturmaktadır.

Doğal gaz ihracatında Avrupa ve Balkanlar Rusya için önemli bir pazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkanlar bir pazar olmanın yanı sıra enerjinin nakli konusunda da transit güzergah olarak karşımızda yer almaktadır. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna ile yaşamış olduğu kriz enerji arzının güvenliği konusunu tekrardan gündeme almasını sağlamıştır. Ukrayna'da iktidarın değişmesi ile başlayan gerilim Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ile zirveye ulaşmış ve iki ülke arasında ilişkilerin kopmasına neden olmuştur. Kırım ilhakı sonrasında ABD ve AB tarafından bir dizi yaptırımların uygulandığı Rusya Federasyonu enerji kartını oynayarak elini güçlendirme yoluna gitmek istemiştir. Boru hatlarının çeşitlendirilmesi ve bu yolla enerji naklinin güvenceye alınması adına Balkanlarda yeni çalışmalar yapma ihtiyacı hissedilmiştir. Bulgaristan ile yapım süreci başlanan ancak devamında Avrupa Konseyi tarafından yapım süreci sekteye uğratılan Güney Akım projesi yerini Türkiye ile Türk Akımı projesine bırakmıştır.

Balkanlarda ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirme adına ikili anlaşmalara başvuran Rusya Federasyonu en kapsamlı anlaşmalarını Sırbistan ile yapmıştır. Bölge politikasının şekillenmesinde en büyük faktör Sırbistan olarak durmaktadır.

Diğer Balkan devletleri ile ilişkilerini de bu temelde ilerletmektedir. Rusya Federasyonu bölgede enerji sektörüne yatırım yapmakta, ülkelerin enerji şirketlerine ortak olarak siyasi manevralarına yer açmak istemektedir. Ulaşım, bankacılık, turizm ve müteahhitlik alanlarında da yatırımlar yapılarak bölge devletlerinde ticari faaliyetler yoğunlaştırılmak istenmektedir. Bölgenin ticari partneri kuşkusuz AB olarak karşımıza çıkmaktadır. Ticaret hacmi %60'ların üzerinde AB üyesi ülkeler ile gerçekleştirilirken, birlik içerisinde Almanya ön plana çıkmaktadır. Rusya Federasyonu ise henüz bölgenin ticaretinde çift haneli yüzdeler dilime dahi ulaşmamıştır. Ekonomik ilişkilerde hacmin artırılması siyasi ilişkilerin kuvvetlendirilmesi adına olumlu etkilere sahip olacaktır.

Siyasi ve güvenlik ilişkileri bağlamında Balkanlara yönelik izlenen politikaların başında da kuşkusuz NATO'nun bölgede sınırlandırılması ve Sırbistan'ın isteklerinin öne alınması gelmektedir. Balkan devletlerinin NATO'ya üye olmaları ve ABD ile yakınlaşmaları Rusya Federasyonu'nun bölgede istemeyeceği bir durum oluşturmaktadır. Kendi güvenliği için de risk olarak algılanan bu durum aynı zamanda Rusya'nın Balkanlardaki tezlerinin önemsiz hale gelmesine sebep olabilmektedir. Bosna Hersek ve Kosova konusunda gerilimin tırmandırılmasına katkı sunan Rusya Federasyonu aynı zamanda Arnavutluk konusunda da Sırbistan yanlısı davranarak bölgenin istikrarını zedelemektedir. İstikrarın olmadığı bir Balkanlar bugün ne Batılı devletlere ne de Rusya Federasyonu'na bir katkı sağlayamayacaktır. Bölgenin kırılabilir yapısı uluslararası düzeni tehlikeye sokarken aynı zamanda bölge devletlerinin de toparlanma süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

2011 yılında başlayan Suriye olayları ile birlikte enerjisini büyük oranda Orta Doğu'ya kaydıran Rusya Federasyonu Balkanlar'da aynı etkiyi oluşturamamış görünmektedir. Suriye iç savaşında etkili aktörlerden birisi olarak Rusya Federasyonu daha aktif dış politika üretmekte iken aynı başarıyı Balkanlar bölgesinde yaşanan sorunların çözümü noktasında ortaya koyamamıştır. Nüfusun çoğunluğunun Slav ve/veya Ortodoks olduğu Balkanlar'da etki alanı bir bakıma yıllar itibari ile daralmakta olan Rusya Federasyonu, bölgeyi ABD ve AB'ye terk edişinin ardından tekrar eski etkisini henüz oluşturamamıştır.

Balkanlar Rusya Federasyonu açısından bağların kopartılmaması gereken stratejik bir alan olarak konumunu korumaktadır. 1990'lı yıllardan sonra uzun dönem bölgeye yönelik etkin bir dış politika oluşturulamamıştır. Başarılı bir dış politikanın olmaması ise Balkan devletlerinin Rusya Federasyonu ile aralarındaki etkinin azalmasına sebep olmuştur. Rusya Federasyonu Vladimir Putin döneminde dünya siyasetinde eski önemini kazanmak adına başarılı girişimlerde bulunmuş, ekonomik kalkınmasında ilerlemeler kaydetmiş, askeri alanda kapasitesi artırmış ve dış politikasını daha aktif bir bakış açısı ile ilerletmiştir. Orta Asya, Kafkasya'dan Ortadoğu bölgesine kadar Rus Dış Politikası başarılı adımlar atarken etki sahasının da tekrar genişlemesine olanak sağlamıştır. Bu bölgelerde yaşanan gelişmelerin Balkanlara da yayılması Rusya Federasyonu'nun bölge politikasına yoğunlaşmasına ve Avrupa ile daha uyumlu çalışmasına bağlı görünmektedir.

Putin döneminde gelişen Rus ekonomisi dış politikanın etkinliğini artıran bir faktör olmuştur. Dış politikada kuruluş yıllarında yaşanan başarısızlıkların ortadan kalkması uluslararası sistemin önemli güçlerinden birisi olarak tekrar karşımıza çıkan Rusya Federasyonu'nun Balkanlarda daha aktif olmasının önünü açmıştır. Bölge devletleri ile ikili ilişkilerin daha sağlam temellere dayandırılarak geliştirilmesi Rusya açısından kaçınılmaz görülmektedir. Siyasi süreçlerin gerilimden uzak tutularak ilerletilmesi, bölgede görece var olan istikrar ortamının güçlendirilmesi ve ticari ortaklıkların geliştirilmesi Rusya Federasyonu'nu bölgede daha başarılı politika izlemeye itecektir. 1990'lı yıllara kıyasla 2000'li yıllarda bölgede etkinliğini artıran Rusya, Gazprom aracılığı ile enerji sektöründe yatırımlarını artırma yoluna gitmiştir. Rus bankacılık sektörünün de bölgede payını artırması ile Rusya Federasyonu ekonomi politikası için önemli bir alan açmıştır. Bölge ülkelerinin enerji bağlamında doğal gaza olan bağımlılıkları Rusya açısından dış politikada güç kazanma anlamı taşımıştır. AB ile enerjinin transiti konusunda rekabete girilmesi bölge açısından bir kazanım olarak değerlendirilmekle birlikte Rusya'nın yatırımlarını artırmasını gerektirmektedir.

Son yıllarda enerji gelirlerinin dengesiz seyri ile birlikte ekonominin yanı sıra dış politikada daha aktif adımlar atılması gerekliliği oluşmuş görünmektedir. AB'nin kendi içinde uğraşmış olduğu sorunlar sebebi ile bölgede görece azalan etkisi Rusya Federasyonu açısından olumlu değerlendirilmektedir. Dış politikanın etki

araçlarından olan yumuşak güç unsurlarına daha fazla önem vererek bölgeye yönelik yeni bir vizyon geliştirilmesi ihtiyacı olduğu gözlemlenmektedir. Kamu diplomasisi, medya ve kültürel etkileşim yolu ile bölge hakları üzerinde olumlu etki bırakmak, toplumsal destek sağlamak Rusya Federasyonu adına dış politikada kolaylaştırıcı etmenler olacaktır. Balkan devletleri diplomatik ve ticari ilişkilerini genişletmek yoluyla ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak istemektedir. Bu gelişim sürecinde AB ülkelerine en büyük alternatiflerden birisi olarak Rusya Federasyonu bölgede yer almaktadır. Rusya'nın Sırbistan tezleri üzerinden bölgede istikrarı tehlikeye atan yaklaşımları ise bölge ülkelerinin rahatsızlıklarına sebep olmaktadır.

Devletlerarası ilişkilerin daha realist ve pragmatist bir çizgide, salt ideolojik bakış açısından sıyrılmış düzlemde ilerlemesi karşılıklı kazanımlar konusunda daha başarılı politikaların oluşmasını hizmet edecektir. Rusya Federasyonu'nun Balkanlara bakış açısı tarihsel, etnik-dini bağları, bölgede güvenliğini sağlayarak sınırlarında oluşabilecek tehlikelerin önüne geçilmesi ve ekonomik kazanımları gibi etmenlerden ayrı düşünülmemesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgenin ABD ve NATO'dan uzaklaştırılmasına yönelik izlenen dış politikanın daha kapsamlı bir temelde ilerletilmesi Rusya'nın bölgede daha etkin olmasına olanak sağlayacaktır. Çalışmamız Putin döneminde Balkanlara yönelik izlenen dış politikayı siyasi, güvenlik ve ekonomik açıdan bakarak ele almıştır. Rusya'nın bölgeye yönelik politikası diğer büyük güçlerin politikası ile birlikte değerlendirmeye tabi tutulmuş ve eksikliklerin gözlemlenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda literatüre bir katkı sunarak, Rusya Federasyonu'nun Balkanlara yönelik dış politikasında eksiklikler gözlemlendiği gibi fırsatlarda ortaya koyulmak istenmiştir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- Ağır, Bülent Sarper, Shpend Krasniqi (2021). “Kosova Cumhuriyeti.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss243-267.
- Akçapa, Mevlüt (2020). Rus Dış Politikasında Etkili Bir Aktör: Gazprom. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Akhundova, Jale (2015). Rusya'nın Yumuşak Güç Politikaları: Mevzuat, Kurumlar, Politikalar. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Andrew, Wachtel (2009). Dünya Tarihinde Balkanlar (Çev. A. C. Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitap
- Arman, Murat Necip (2021). “Hırvatistan Cumhuriyeti.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss343-364.
- Armaoğlu, Fahir (1991). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 2: 1980-1990). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ataseven, Emrullah (2019). Rusya'nın Avrupa Siyaseti. İstanbul: Hiperyayın.
- Başlamış, Cenk ve Okay Deprem (2018). Vladimir Putin: Rusya'yı Ayağa Kaldıran Lider. İstanbul: Doğan Kitap.
- Biberaj, Elez (1999). Albania in Transition The Rocky Road to Democracy. Oxford: Westview Press.
- Bilgenoğlu, Ali (2021). “Balkan Tarihi.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss9-45.
- Çetinkata, Şeref (2019). Enerji Güvenliği: Rusya-Batı Gerilimi ve Türkiye (1997-2016). İstanbul: Gece Akademi.
- Dağı, Zeynep (2002). Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika Rusya'nın Dönüşümü. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Dugin, Aleksandr (2018). Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım (Çev. V. İmanov). İstanbul: Küre Yayınları.
- Durakovic Nurkovic, Ervina, Selahattin Ertürk Çiftçi (2021). “Karadağ Cumhuriyeti.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss269-299.

- Ekinci, Berhan (1993). Yugoslavya'nın Dağılması ve Türkiye. Şu kitapta Balkanlar, Haz. Halil İnalçık ve Erol Manisalı. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Emiroğlu, Bekir ve Çağdaş Cengiz (2021). “ Yunanistan.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss87-104.
- Gallagher, Tom (2003). The Balkans after the Cold War: From Tyranny to Tragedy. Londra: Routledge.
- Gözen, Ramazan (2001). Dış Politika Nedir? 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası (Der. İ. Bal). Bursa: Alfa Kitabevi.
- Günel, Altuğ (2021). “Sırbistan Cumhuriyeti.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss181-215.
- Gürsoy, Barış (2021). “Bosna-Hersek.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss217-242.
- Gürsoy, Barış, Ebru Gençalp (2021). “Romanya Cumhuriyeti.” Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss129-155.
- Heywood, Andrew (2013). Küresel Siyaset (Çev. N. Uslu ve H. Özdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Hobsbawm, Eric (1996). Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Işıklı, Alpaslan (1980). Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- İrge, Filiz (2006). Sovyetlerden Rusya Federasyonu'na (Balkanlar-Orta Asya-Kafkaslar) Kapitalist Kuşatma. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Jelavich, Barbara (2013). Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar (Çev. İ. Durdu, G. Tunalı, H. Koç). İstanbul: Küre Yayınları
- Kagarlitsky, Boris (2007). Çevrenin İmparatorluğu Rusya ve Dünya Sistemi (Çev. E. Soğancılar). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kamil, İbrahim (2017). Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karlık, Sadık Rıdvan (2011). Avrupa Birliği Kuruluşu Gelişmesi Genişlemesi Kurumları. İstanbul: Beta Yayınevi.

- Kaya, Ayhan, Senem Aydın Düzgit, Yaprak Gürsoy vd. (2011). Avrupa Birliği'ne Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kenar, Nesrin (2005). Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu. Ankara: Palme Yayıncılık
- Keskin, Şahin (2017). Ukrayna'daki Kriz ve AB Rusya İlişkileri. İstanbul: Cinius Yayınları.
- MacDonald, David Bruce (2018). Balkan H'olocausts: Serbian and Croatian civtim centered propaganda and the war in Yugoslavia. Manchester: Manchester University Press.
- Mandacı, Nazif (2021). "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti." Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss301-341.
- Mengüaslan, Hikmet (2021). "Arnavutluk Cumhuriyeti." Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss157-179.
- Mikail, Elnur Hasan (2007). Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Onay, Yaşar (2002). Rusya ve Değişim. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ortaylı İlber (2018). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özdal, Habibe (2016). Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında Ukrayna. Ankara: Uşak Yayınları
- Sağlam, Mühdam (2014). Gazprom'un Rusya'sı: Rusya'da Devletin Dönüşümü. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sancaktar, Caner (2018). "Sosyalizm Sonrası Bulgaristan ve Romanya'da Ekonomi-Politik Değişim." Şu kitapta: Ed Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Volkan Tatar, B. S. Şeker. Karadeniz Jeopolitiği. İstanbul: Beta Basım Yayın, ss.1129-1143.
- Sönmezoğlu, Faruk (2014). Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi. İstanbul: Der Yayınları
- Sümer, Gültekin (2013). Dış Politika Stratejileri ve Türkiye Neresinde. İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Tayfur, Fatih (2014). Dış Politika Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar (Der. A. Eralp). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezcan, Gönül (2021). "Balkanlar ve Büyük Güçler: Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti İle İlişkiler."

Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss47-86.

Tosun, Kürşad (2018). Doğal Gazın İmparatoru: Rusya Rusya'nın AB ve Türkiye ile Doğal Gaz Diplomasisi: Politik, Güvenlik, Ekonomik ve Çevresel Boyutlar. İstanbul: Cinius Yayınları.

Ülger, İrfan Kaya (2003). Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası. Ankara: Seçkin Yayınları

Üste, Ahmet Nazmi (2021). "Bulgaristan Cumhuriyeti." Şu kitapta: Ed Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı. Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss105-127

2.Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Acar, Zeynep Selin (2015). 'Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı.' Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 6(1), ss.113-131.

Adaş, Sündüs ve Emrah Konuralp (2020). 'Sırp Milliyetçiliği Fay Hattında Bosna-Hersek Siyasetinin Krizi.' Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 8(2), ss.102-126.

Adnan, Mubeen (2014). 'Foreign Policy and Domestic Constraints: A Conceptual Account.' A. Research Journal of South Asian Studies, 29(2), ss.657-675

Akyol, Servet (2017). 'Küresel Kriz ve Maliye Politikası: Batı Balkan Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme.' Finans Politik& Ekonomik Yorumlar, 54(634), ss.61-80.

Aras, Ayşegül (2017). Rus Tarihi ve Yarı Başkanlık Modeli, SASAM, Ankara

Arbatov, Alexei G. (1993). 'Russia's Foreign Policy Alternatives.' International Security, 18(2), ss.5-43.

Arı, Tayyar ve Pirinççi, Ferhat (2011). 'Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası' Alternatif Politika, 3(1), ss.1-30.

Arslan, İsmail (2009). 'Kosova Sorunu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme.' Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 15, ss.45-67.

Ateş, Davut (2009). 'Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği.' Doğu Üniversitesi Dergisi, 10(1), ss.11-25.

Ateş, Toktamış (1986). 'Geçmişte ve Günümüzde Balkanlar.' İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 44(1-4), ss.81-104.

- Ayhan, Halis (2019). 'Makedonya ile Yunanistan Arasındaki İsim Sorununun Çözümünde Arabuluculuğun Etkisi.' Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), ss.215-244.
- Azarkan, Ezeli (2016). 'Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Devletlerinin Tanınmasında Siyaset ve Hukukun Etkisi.' Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21(35), ss.39-78.
- Babaoğlu, Cenay ve Sedat Çobanoğlu (2017). 'Rusya Federasyonu Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Yansımaları.' Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(4), ss.285-297.
- Başaran, Doğançan (2018). 'Pax-Amerikana Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkanlar Politikasının Dönüşümü.' Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(1), ss.37-52.
- Batı, Güney Ferhat (2017). 'Küresel Enerji Politikasında Balkan Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği Paradigması.' International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 1(1), ss.19-28.
- Birecikli, İhsan Burak (2009). 'Arnavutluk Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme.' Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), ss.1023-1046.
- Bulut, Remzi (2016). 'Balkanlar Coğrafyasının Ticari Merkezi Romanya ve Ekonomisi.' Ayrıntı Dergisi, 4(45), ss.45-51.
- Bulut, Remzi (2018). 'Bulgaristan ve Pomak Müslümanları.' Ayrıntı Dergisi, 6(65), ss.17-22.
- Cankara, Pınar Özden ve Yavuz Cankara (2007). 'Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler.' SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15, ss.193-212.
- Cavlak, Hakan ve Meral Doğan (2019). 'Siyasal Kültür ve Yönetim Şekli: Putin Dönemi Rusya.' Sosyal Bilimler Metinleri, 2, ss.25-34.
- Cornell, Svante (1999). 'Geopolitics and Strategic Alignments in the Caucasus and Central Asia.' Perceptions, 4(2), ss.100-125.
- Dağcı, Gül Tuba (2016). 'Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci ve Aliya İzzetbegoviç.' Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), ss.107-129.
- Dağdelen, İlhan (2011). 'Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi.' Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 10(2), ss.1-26.
- Demirtaş Coşkun, Birgül (2010). 'Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990-2008).' Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 7(27) ss.51-86.
- Derin, Murat (2019). 'Kuzey Makedonya'da İsim Tartışmaları ve Prespa Anlaşması.' Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 3(8), ss.239-260.

- Ekinci, Mehmet Uğur (2014). Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA.
- Emin, Emin (2020). Balkan Raporu: Bölünme ve Birleşme Sarmalında Bir Coğrafya, İnsamer.
- Emin, Nedim (2014). Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA.
- Emin, Nedim (2014). Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA.
- Ercan, Murat (2019). 'Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası Yeni Dinamizm Batı Balkanlar.' Anadolu Strateji Dergisi, 1(1), ss.1-14.
- Ergül, Osman (2012). 'Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrupa Ekonomik Topluluğu.' International Conference on Eurasian Economies, Almatı, ss.468-476.
- Erkan, Süleyman (2016). '2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum.' Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 17, ss.41-64.
- Geoana, Mircea (1997). 'Romania: Euro-Atlantic integration and economic reform.' Fordham Int'LJ, 21, ss.12-23.
- Göral, Emirhan (2013). 'Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye'nin Balkan Politikasının Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi.' Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 21(2), ss.99-118.
- Hüseyinov, Fuad (2003). 'Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları.' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(4), ss.387-401.
- İğci, Alp (2019). 'Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası.' Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 8(1), ss.159-182.
- İlter, Emel ve Hülya Kınık (2017). 'Türkiye'nin Enerji Denklemi: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı ve Türk Akımı.' Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 18, ss.185-200.
- İsaye, Leyle ve Ramazan Günlü (2019). 'Rus Siyasal Rejiminde Putin Dönemi İktidar ve Muhalefet İlişkisi.' Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 20(45), ss.79-92.
- İsmalyov, Elnur (2013). '21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinleri'nde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi.' Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1), ss.87-105.
- Jafarov, Nazim (2007). Rusya'da Ulusal Güvenlik Anlayışının Dönüşümü (1991-2006). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Kaçmaz, Muhammet (2020). 'Avrasya Denklemi Jeopolitik Kırılma; Ukrayna.' Türk Coğrafya Dergisi, 74, ss.157-165.

- Kakışım, Cemal (2017). 'Türkiye'nin Enerji Politikaları Açısından Türk Akımına Yönelik Bir Değerlendirme.' Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(50), ss.517-527.
- Kakışım, Cemal (2019). 'Enerji Krizlerinin Etkisiyle Şekillenen Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası.' Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), ss.460-472.
- Kalay, Emre (2016). 'Ülke İncelemesi: Slovenya.' Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2), ss.191-211.
- Kaleli Sumru ve Çisem Dankel (2019). 'Yeltsin Sonrası Dönem Putin'in Siyasal Pazarlama Çalışmaları (2000-2008 Dönemi).' Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 15(1), ss.289-308.
- Kamalov, İlyas (2011). Rusya'nın Orta Asya Politikaları, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Ankara.
- Karacaer Ulusoy Merve ve Seda Ekmen Özçelik (2020). 'Balkan Ülkelerinin Ekonomik ve Finansal Yapısı: Sorunlar ve Öneriler.' Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,19(74), ss.1033-1056.
- Karadeniz, Dilek (2020). 'Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi.' Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 6(1), ss.1-2.
- Karagöl, Erdal Tanas ve Mehmet Kızılkaya (2015). 'Rusya-AB-Türkiye Üçgeninde Türk Akımı.' SETA Perspektif, 105, ss.1-6.
- Karagöl, Erdal Tanas ve Salihe Kaya (2015). 'Syriza'nın Zaferi Sonrası Yunanistan'ın AB Süreci.' SETA Perspektif, 96, ss.1-5.
- Karluk, Rıdvan (2014). 'Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi' International Conference on Eurasian Economies
- Kaştan, Yüksel (2008). 'Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri.' Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24(72), ss.669-696.
- Kaya, Emirhan (2016). 'Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Balkan Üyeleri.' Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2), ss.213-233.
- Keskin, Mustafa (2015). 'Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi.' Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 3(2), ss.45-62.
- Kılınc, Ercan (2020). 'İnsani Gelişme Raporuna Göre Gelişmiş Ekonomiler İçerisinde Yer Alan (Rusya, Slovenya ve Malta) Ülke İncelemeleri.' İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 8(2), ss.95-114.

- Kibaroglu, Mustafa (2001). 'Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti Askeri Doktrini.' *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, 6(4), ss.95-106.
- Koç, Elif Merve (2019). 'Huntington'dan Fukuyama'ya: Medeniyetler Arası Tahammülsüzlük ve Doğu-Batı Çatışması.' *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(1), ss.200-207.
- Kodal, Tahir (2018). 'Bosna-Hersek'in Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye (1990-1992).' *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34(98), ss.411-444.
- Kodaman, Timuçin ve Numan Baş (2017). 'Batı Balkanlar'da Avrupalılaşıma ve Avrupalılaşmayı Sağlayan Siyasal Mekanizmalar.' *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), ss.45-65.
- Koyuncu Aydın, Çiğdem (2016). 'Güney Akım Projesi Çerçevesinde Bulgaristan Enerji Politikasının Analizi.' *Alternatif Politika*, 8(2), ss.347-375.
- Küçükvatan, Mahir (2011). 'Soğuk Savaş'ın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı.' *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(23), ss.73-91.
- Kürkcü, Murat (2020). 'Ekonomik Entegrasyonların Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkilerinin Analizi: Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan.' *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 7(1), ss.152-166.
- Kürkçuoğlu, Ömer (1980). 'Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü.' *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35(1), ss.309-335.
- Levent Zeynel (2013). 'Tarihi Süreçte Kosova.' *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 52, ss.853-874.
- Malhut, Mustafa (2020). '93 Harbi Sonrasında Ortaya Çıkan Osmanlı-Yunanistan Sınır Meselesi ve İngiltere'nin Tutumu.' *Journal of Anglo-Turkish Relations*, 1(1), ss.67-96.
- Muhammadi, Shafiqullah (2020). *Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliğinin Balkanlar Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne.*
- Necefoglu, Ali (2017). *Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Anlayışının Neorealist Perspektiften Analizi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara*
- Oran, Baskın (1993). 'Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme.' *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 48(1), ss.109-120.
- Orhan, Mehmet (2020). 'Avrupa Birliği Ülkeleri ile Avrupa Birliği Üyeliğine Aday Olan Ülkelerin Makroekonomik Performanslarının Aras Yöntemi ile

- Kıyaslanması.’ *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(1), ss.115-129.
- Öcal, Mehmet (2017). ‘Soğuk Savaş’tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler 1960-1991.’ *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), ss.165-184.
- Özcan, Mustafa (2020). *Türkiye ve AB Ülkelerinin Rusya’dan Doğal Gaz İthalat Yöntemlerinin Karşılaştırılması: Türkiye İçin Öneriler*, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, Volkan (2014). ‘Balkan Piyasalarını Hedef Alan Doğal Gaz Boru Hattı Projeleri Arasında Rekabet: NABUCCO-Güney Akım ve Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP) Projeleri Örneği.’ *Sosyoekonomi*, 22(22), ss.253-272.
- Özel Özcan, Merve Suna (2019). ‘2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu’nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması.’ *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(2), ss.177-196.
- Özgen, Özcan (1999). *Balkanlar’da Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Pepiç, Adnan (2005). ‘Podgorica’nın Kısa Bir Tarihçesi.’ *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 18(18), ss.273-283.
- Polat, Doğan Şafak (2017). ‘NATO ve Rusya Federasyonu’nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz.’ *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5, Özel Sayı, ss.51-66.
- Pourzand, Irmak (2012). *Avrupa Birliği ve Rusya Arasındaki Doğalgaz İhtilafları*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul.
- Poussenkova, Nina (2010). ‘The Global Expansion of Russia’s Energy Giants’ *Journal of International Affairs*, 63(2), ss.103-124.
- Progonati, Erjada (2015). ‘Rusya’nın Balkanlar Politikası.’ *Karadeniz Araştırmaları Merkezi*, 12(45), ss.105-125.
- Rrapaj, Jonilda (2019). *Batı Balkanlar’ın Neoliberal Küreselleşmeye Eklemlenmesinin Neo-Gramscian Yaklaşım Çerçevesinde Analizi: Arnavutluk Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Samancı, Uğur (2009). ‘Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü.’ *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), ss.123-194.
- Sancaktar, Caner (2019). ‘Sosyalist Yugoslavya’nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü.’ *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1), ss.51-86.

- Sancaktar, Caner (2020). '1980 Sonrası Sırp Milliyetçiliği: Miloseviç ve İrredentizm.' Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi, 12(47), ss.16-20.
- Sıvış, Efe (2019). 'Enerji Politikalarında Denge Arayışı, ABD-Rusya ve Avrupa Birliği Üçgeni: Türk Akım Projesinin Belirleyici Faktörleri.' Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(3), ss.1373-1388.
- Sıvış, Efe (2020). 'Soğuk Savaş Sonrasında Rusya ve Transatlantik Bağlantılar Arasında Balkan Ülkeleri: Sırbistan, Karadağ ve Makedonya Örnekleri.' Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(74), ss.797-811.
- Smith Steve ve S. A. Smith (2002). 'The Russian Revolution: a very short introduction.' Oxford Paperbacks, 63.
- Smith, Edward F.ve Dewin J. Pechous (1999). 'Crisis Management and Conflict Resolution in Late 20th Century Europe: Albania—A Case Study.' IDA Paper P-3396, Institute for Defense Analyses, Alexandria, Virginia.
- Soltan, Elnur (2001). 'Coğrafya, Tarih ve Rus Kimliği.' Avrasya Dosyası, 6(4), ss.64-94.
- Sönmez, Sait (2010). 'Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi.' Akademik Bakış, 3(6), ss. 73-96.
- Szemler, T, 'Friends Will Be Friends Bulgaria, Russia and The Eastern ENP Partners.' East European Studies, 1, pp.132-164.
- Şimdi, Halil (2013). 'AB Üyeliği Eski Doğu Blok'u Ülkelerinin Dış Ticaret Yapmalarını Nasıl Dönüştürdü Bulgaristan Örneği.' Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(3), ss.25-48.
- Taşkıran, Cemalettin ve Kanan Ahmadli (2020). 'Ukrayna Krizi Bağlamında Avrupa Birliği Tarafından Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Etkileri.' Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(14), ss.125-138.
- Tellal, Eren (2010). 'Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası.' Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(03), ss.189-236.
- Telli, Azime ve Demirtaş, Işıl (2019). 'Küresel Enerji Jeopolitiğinde Balkanların Ekonomi Politikası Üzerine Bir Değerlendirme.' Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(1), ss.271-290.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı (2008). 'Uluslararası Hukuk Açısından Kosova Uzman Daireleri.' Ankara Barosu Dergisi, 1, ss.149-189.
- Tezcan, Ercüment (2004). 'Avrupa Birliği'ne Katılma Yolunda Bulgaristan, Romanya ve Türkiye: Komisyonun 2003 İlerleme Raporları Işığında Bir Karşılaştırma.' Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 3(2), ss.95-109.

- Tezcan, Gönül (2019). 'Gruevski'den Zaev'e Makedonya'nın İç ve Dış Politikasındaki Gelişmeler.' Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), ss.379-394.
- Tuncer, Fatih Fuat (2020). 'Hırvatistan'da Din ve Devlet.' Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), ss.17-25.
- Türker Yıldız, Nevin (2018). 'Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreçlerinin Değerlendirilmesi.' Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), ss.1-16.
- Ural, Selçuk (2014). 'Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık.' Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), ss.149-180.
- Uygun, Oktay (1998). 'Bosna-Hersek: İç Savaştan Konsensüs Demokrasisine.' İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 56(1-4), ss.141-184.
- Ülger, İrfan Kaya (2016). 'Kosovanın Bağımsızlığı'nın Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi.' Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31, ss.39-64.
- Ülger, İrfan Kaya (2019). 'Batı Balkanlarda Barış ve İstikrarın Tesisinde AB'nin Rolü.' Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, ss.43-59.
- Yıldırım, Zafer (2016). 'ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi.' Bilge Strateji, 8(14), ss.97-126.
- Yıldız, Mevlüt Samet ve Cemile Tekin (2019). 'Hırvatistan Devleti'nin Kuruluşu ve Türkiye ile Münasebetler.' Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(2), ss. 292-294.
- Yılmaz, Salih (2015). 'Yeni Avrasyacılık ve Rusya.' Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 34, ss.111-120.
- Yiğit, Süreyya ve Gökhan Gülbiten (2017). 'Rusya'nın Yakın Çevre Dış Politikası ve Azerbaycan.' Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 5(1), ss.54-70.

3.Elektronik Kaynaklar

data.worldbank.org/country/GR

Galeotti, Mark (2018). 'Do the Western Balkans Face a Coming Russian Storm?' European Council on Foreign Relations [https://ecfr.eu/wp-content/uploads/ECFR250 do the western balkans face a coming russian storm.pdf](https://ecfr.eu/wp-content/uploads/ECFR250_do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm.pdf)

Hake, Mariya ve Radzyner Alice (2019). 'Western Balkans: Growing Economic Ties With Turkey, Russia and China.' Bank of Finland Policy Brief <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

<http://www.mfa.gov.tr/rusya-kunyesi.tr.mfa>

<https://ankasam.org/rusya-ab-nato-ittifaki-karsisinda-karadagi-kaybetti/>

<https://sozluk.gov.tr/>

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1065/rusya_2020_ulusal_stratejik_belgesi_yayimlandi

<https://ticaret.gov.tr/data/5ebd2ee913b876cbbc365251/Karada%C4%9F%20Pazar%20Bilgileri.pdf>

https://ticaret.gov.tr/data/5f11815f13b87614f041acb1/Kosova_profil2.pdf

<https://ticaret.gov.tr/data/5f06ddc313b87611d894cf93/K.Makedonya%20Pazar%20Bilgileri.pdf>

<https://tr.euronews.com/2020/06/18/lavrov-kosova-s-rbistan-bar-s-n-destekliyoruz-25-y-l-onceki-olaylar-n-tekrar-na-izin-verme>

<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201912191040868572-hirvatistan-cumhurbaskani-secmenlerine-putinin-fotografiyla-hitap-etti>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-disisleri-bakani-lavrov-bosna-hersekte-mevkidasi-turkovic-ile-gorustu/2077721>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-disisleri-bakani-lavrov-bosna-hersekte-mevkidasi-turkovic-ile-gorustu/2077721>

<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=267>

<https://www.enerjiatlas.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html>

<https://www.enerjiatlas.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>

<https://www.gazprom.compressnews2014februaryarticle184145>

<https://www.gazprom.compressnews2016decemberarticle295329>

Stronski, Paul ve Himes Annie (2019). 'Russia's Game in the Balkans' Carnegie Endowment For International Peace <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-203333-ea.pdf>

www.albania.mid.ru

www.bulgaria.mid.ru

www.croatia.mid.ru

www.mfa.gov.tr/makedonya-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa

www.mid.ru

www.romania.mid.ru

www.veleposlanistvorusije.mid.ru

ÖZGEÇMİŞ

Yunus Dilfiruz, 2010 yılında Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler lisans eğitimine başladı ve 2015 yılında mezun oldu. 2019-2020 güz döneminde Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler programında yüksek lisans eğitimine başladı.

